

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

IV РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 78

София, четвъртък, 16 април

1931 г.

81. заседание

Срѣда, 15 април 1931 година.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ въ 16 ч. 18 м.)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ народни представители: Андреевъ Никола, Андреевъ Ставри, Аретовъ Никола, Божковъ Борисъ, Наковъ, Бояджиевъ Стефанъ, Бурилковъ д-ръ Владимиръ, Бурмовъ Никола, Владовъ Никола, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, Гаговъ Петъръ, Евтимовъ Борисъ, Енчевъ Георги, Ецовъ Борисъ, Инглизовъ Иванъ, Казанджиевъ Стефанъ, Кулишевъ Георги, Кънчевъ Кънчо, Мангъровъ Димитъръ, Маноловъ Калоянъ, Мариновъ Христо, Негенцовъ Досю, Неновъ Александъръ, Петевъ Вичо, Пъчевъ Георги, Рашковъ Христо, Такевъ д-ръ Владимиръ, Узуновъ Ангелъ, Христовъ Иванъ, Цвѣтковъ Цвѣтко, Цуцумановъ Петъръ, Ченгелиевъ Антонъ, Чернооковъ Георги, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Шиваровъ Маринъ, Юртовъ Георги, Янгузовъ Теню и Яневъ Димитъръ).

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпущъ на следнитѣ народни представители:

На г. Владимиръ Начевъ — 2 дена;

На г. Василь Александровъ — 1 день;

На г. Стойне Чакръкчийски — 2 дена и

На г. Тома Константиновъ — 1 день.

Следва да се разреши отпущъ отъ Събранието на следнитѣ народни представители, понеже сж се ползували вече съ повече отъ 20 дни отпущъ, а именно:

На г. Борисъ Ецовъ — 1 день и

На г. Страшимиръ Георгиевъ — 2 дена.

Които сж съгласни да имъ се разреши исканиятъ отпущъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че отъ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве сж постъпили следнитѣ предложения:

За одобрение I-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 20 февруарий 1931 г., протоколъ № 14. (Вж. прил. Т. I, № 149)

За одобрение VI-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 16 февруарий 1931 г., протоколъ № 12. (Вж. прил. Т. I, № 130)

Тия предложения ще бѣдатъ раздадени на г. г. народнитѣ представители и поставени на дневенъ редъ за разглеждане.

Пристъпваме къмъ разглеждане на дневния редъ.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Азъ ви моля да се съгласите да пристѣпимъ къмъ разглеждане на точка осма отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за разрешаване на Столичната община да сключи заемъ, да го приемемъ на първо четене безъ дебати, следъ което ще се изпрати въ съответната комисия, кждето трѣбва основно да бѣде проученъ, а при второто четене ще имате възможность да го разгледате въ подробности. Въпросътъ е отъ такова естество, че е желателно да подпомогнемъ сключването на този заемъ, съ който общината ще посрещне свои нужди.

Следъ това ще минемъ веднага къмъ точка първа отъ дневния редъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложението на г. министъръ-председателя, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ разглеждане на точка осма отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за разрешаване на Столичната община да сключи заемъ отъ Българската централна кооперативна банка за строежа на Рилския водопроводъ.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ: Г. Кръстевъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 141)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ взехъ думата по този законопроектъ, защото се касае за заемъ, който трѣбва да направятъ Българската централна кооперативна банка и Българската земеделска банка на Софийската община. Азъ смѣтамъ, че народното представителство не би имало нищо противъ това. Софийската община да направи заемъ за направата на Рилския водопроводъ, защото въпросътъ е разрешенъ по начало. Но когато е въпросъ да се прави заемъ отъ Централната кооперативна банка и отъ Земеделската банка, азъ смѣтамъ, че народното представителство трѣбва добре да прецени, дали въ това време, когато много селски стопани очакватъ подкрепата на държавнитѣ банки и не я получаватъ, тия банки могатъ да отпущатъ заемъ на Софийската община. Съ тия 300 милиона лева, които ще се взематъ отъ тия държавни банки, би могло да се подпомогнатъ не по-малко отъ 2 хиляди здрави селски стопанства, които сега изнемогватъ, а Софийската община да търси други начини да сключва заеми.

Ето защо, азъ смѣтамъ, че той законопроектъ, даже да отиде въ комисията, по начало не може така леко да мине. Азъ самъ не бихъ далъ гласа си по начало за той законопроектъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Ако г. Пждаревъ вникнѣше въ законопроекта, щѣше да бѣде малко по-отстъпчивъ. Нито Земеделската банка, нито Кооперативната банка сж заставени отъ нѣкога да даватъ пари. Напротивъ, Кооперативната банка смѣта, че може да ги даде. А пъкъ азъ, като ви помолихъ законопроектътъ да отиде въ комисията...

Н. Пждаревъ (д. сг): Азъ не бѣхъ тукъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля Ви, се, г. Пждаревъ. — ... и тамъ да бѣде разгледанъ, то е тъкмо затуй, за да бѣде поправенъ, ако нѣкъде има какво

да се поправи. Целта не е да се вземат пари от Кооперативната банка, а да се даде възможност на Софийската община да сключи заем с местни, и с външни банки. Така щото бъдете спокойни, никой няма да ограбва нито Кооперативната банка, нито Земледелската банка за заеми на Софийската община. След като комисията разгледа тоя законопроект, тогава ще говоримъ.

Председателствуващ В. Димчевъ: Които приемат на първо четене законопроекта за разрешаване на Столичната община да сключи заем от Българската централна кооперативна банка за строеж на Рилския водопровод, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема. Пристъпваме към първата точка от дневния ред — второ четене законопроекта за изменение на изборителния законъ.

Моля г. докладчика да докладва законопроекта.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. ср): (Чете)

ЗАКОНЪ *

за изменение и допълнение на изборителния законъ.

Председателствуващ В. Димчевъ: Които приемат заглавието на законопроекта, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. ср): (Чете)

§ 1. Въ чл. 33 стават следните промени:

1. Накрая на ал. 1 се прибавя изречението: „Освен тѣзи изборителни околии и цѣлото царство съставлява една изборителна колегия“.

Въ алинея 2 се изхвърля думата Варна.

2. Точка 1 на ал. 3 се изменява така:

Бургазка градска, Бургазка селска, Карабунарска, Василковска и Малкотърновска образуват Бургазка изборителна околия.

Точка 3 на същата алинея се отменява и замѣня съ следната:

Айтоската и Анхиалската — Айтоска изборителна околия.

Точка 5 отъ същата алинея се изменя така: Мостанлийска и Егридеренска образуват Егридеренска изборителна околия.

Следъ точка 14 се прибавятъ следните нови точки 15 и 16:

15. Габровската и Дръновската — Габровска изборителна околия;

16. Варненска градска и Варненска селска околии образуват една изборителна околия.

3. Алинея последна се изменява така:

Всички формалности и разпоредби по настоящия законъ за изборителните околии се извършват отъ органитъ въ административния центъръ, името на който носи изборителната околия. Ако въ този центъръ има повече мирови съдии, действията, възложени отъ настоящия законъ на мировия съдия, се извършват отъ първия мирови съдия, а въ случая, когато той е центъръ на две изборителни околии — за едната отъ първия, а за другата отъ втория мирови съдия.

Председателствуващ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петъръ Миновъ.

П. Миновъ (з в): Г. г. народни представители! Ние имаме възможност при първото четене на настоящия законопроектъ да се изкажемъ по принципъ и се изказахме изцѣло противъ него. Азъ няма да повтарямъ ония мотиви и съображения, които изказахъ предъ васъ при първото четене на законопроекта, по които ние не трѣбва да приемаме новата изборна система, която ни се предлага. Обаче въ връзка съ § 1 на законопроекта, съ който се изменя чл. 33 отъ изборителния законъ, като се създаватъ и централни листи, искамъ да изтъкна още нѣкои съображения, по които ние сме въобще противъ предлаганитъ изменения.

Г. г. народни представители! Трѣбва да съществуватъ и наистина съществуватъ две изборителни системи: мажоритарна и пропорционална, при които избирането става по колегии — околии или окръзи. Съ настоящия законопроектъ, обаче, виждаме едно нововъведение, което представлява голѣма неправда, а именно създаването на централни листи, т. е. колегия цѣла България. Азъ разбирамъ,

г. г. народни представители, да има централни листи и цѣла България да представлява една колегия. Това действително ще представлява една система, която ще даде възможност на малкитъ партии да се представляватъ въ Парламента съобразно своята сила между народа. Но да си служимъ съ нѣколко критерии, за да си осигуримъ мандатитъ, това не трѣбва да се допуска. Или ще трѣбва да възприемемъ пропорционалната система, както казахъ, съ колегия, ако не окръгъ, то поне съ колегии, въ които ще се избиратъ най-малко 10 депутати, или ще трѣбва да възприемемъ цѣлата държава да представлява една колегия. Това действително е логично, то намира основанията си. Тѣй ще имаме една действително пропорционална система, защото колкото е по-голѣма колегията, толкова по-справедливо ще се представятъ партиитъ въ Народното събрание. Но висъ възприемате въ единъ и същи законъ два различни критерия по отношение на едни и други партии. Тукъ има противоречие, неправдата е налице, г. г. народни представители. Ако ние възприемемъ пропорционалната изборителна система, възприета въ странитъ, които азъ по-рано ви цитирахъ, ще трѣбва да процедираме така, както тамъ процедираатъ, където дълго време съ я опитвали, докато дойдатъ до едно, наистина, справедливо представителство на партиитъ въ Парламента, съобразно тѣхната мощъ и подкрепа отъ народа. Даже и статистика се издава въ Белгия, където длѣтителъ за клерикалната партия, най-силната партия, и за социалистическата и либералната партии — тамъ има само три партии — е единъ и същъ и така се е дошло до едно идеално представителство на партиитъ въ парламента, съобразно тѣхната мощъ и сила. Споредъ досегашния изборителенъ законъ, азъ ви казахъ, че ние имаме истинска пропорционална изборителна система само въ петъ околии: въ Софийска градска, въ Софийска селска, въ Бургазка, въ Плевенска и Пловдивска селска, където се избиратъ повече отъ седемъ народни представители. Тамъ наистина се доближаваме до една истинска пропорционална система. Въ всички други околии, където се избиратъ по-малко народни представители, ние нѣмаме пропорционална изборителна система, а имаме по-скоро система, приближаваща се до мажоритарната. Че действително е така, вижте съотношението на партиитъ и какъ тѣ се представляватъ въ Парламента, съобразно полученитъ гласове при последнитъ законодателни избори въ 1927 г. Демократическиятъ сговоръ, който е получилъ надъ 600.000 гласа, има въ Камарата 168 депутати, а желѣзниятъ блокъ, който е получилъ около 300.000 гласа, има само 56 мандата. Ако представителството бѣше пропорционално на силата и мощта на партиитъ, желѣзниятъ блокъ би трѣбвало да има, съобразно онова, което се постига въ Белгия, 84 мандата, а не 56. Вземете представителството и на другитъ партии, напр., на Радикалната партия. За нея вече длѣтителъ не е както за Демократическия сговоръ — 3.000 гласа, или за желѣзния блокъ — 6.000 гласа, а е 12.000 гласа. Ето една явна несправедливостъ. Същото нѣщо е по отношение на широкитъ социалисти и другитъ малки партии. Не искамъ да влизамъ въ подробности. Но ако ние искаме да подобримъ изборителната система, не трѣбваше ли да се приближимъ къмъ пропорционалната изборна система, възприета въ Белгия, или поне най-малко въ всѣка колегия да се избиратъ 10 мандата? Въмѣсто ние да правимъ това, намѣсто да отстраняваме една явна несправедливостъ, вършимъ по-голѣма неправда въ възприемането на този проектъ. По тоя законопроектъ, съ който не се възприема плусъ единицата за търсене на длѣтителъ, ние ще имаме много голѣмъ длѣтителъ за по-малкитъ политически групировки, които ще се съствезаватъ съ оная политическа групировка, която ще произвежда изборитѣ. Това е тоже една явна неправда. И азъ ви казахъ: опозиционнитъ групировки излизатъ да се борятъ въ околитѣ, за да стигнатъ длѣтителя, който се увеличава, поради вземането на 44-тѣ мандата за централната листа, на 6—7.000 гласа и на другия денъ, ако не го достигнатъ съ 10 или 50 гласа, вие ги пращате да конкуриратъ съ останалитъ дребни партии, които сѣ получили въ околитѣ само 400 гласа. Това е явна неправда. Ние не подобряваме изборителния законъ, не се стремимъ къмъ една справедливостъ.

Г. г. народни представители! Това имаше смисълъ, ако цѣла България бѣше една изборителна колегия. Тогава наистина ние щѣхме да имаме съразмѣрностъ, справедливостъ въ представителството на отдѣлнитъ партии. Но тогава, когато властващата партия или оная, която произвежда изборитѣ, се съствезава въ колегии и следъ като вземе грамадно число мандати, праща останалитъ да конкуриратъ въ една обща колегия, туй е още по-голѣма неправда. Виждате, твърде голѣмо е различие между

*) За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 141.

единия и другия критерий. Следователно, ние нѣмаме една и съща мѣрка за различните партии при определянето на мандатитѣ, съобразно полученитѣ гласове при изборитѣ, когато българският народъ ще си каже думата, предполагаемъ, свободно, за да дойдатъ, наистина, политическитѣ организации, които се състезаватъ, да го представляватъ въ Камарата пропорционално на силата си. Вие ще имате нѣщо обратно: политическата партия, която ще произвежда изборитѣ, независимо коя ще бѣде тя, ще се състезава съ другитѣ, ще прибере мандатитѣ по колегии, а всички останали политически партии ще бѣдатъ пратени да конкуриратъ въ общата колегия — цѣла България. Това не е ли едно нееднакво третиране на политическитѣ партии въ България по избирателния законъ? Ето явната неправда, явната несправедливостъ. И азъ pledирамъ тоя пунктъ за общата колегия на България да бѣде свършено премахнатъ.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

П. Миновъ (з. в.): Ако ние искаме да се приближимъ къмъ истинската пропорционална избирателна система, дайте ни оная, която ви посочихъ — да отидемъ или къмъ търсене дѣлителя съ плюсъ единица, или къмъ събиране на повече колегии въ една, за да могатъ да се избиратъ въ дадена колегия не по-малко отъ 10 мандата. Това ще бѣде истинско представителство на българския народъ, това ще бѣде справедливо. Това искаме ние.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Борисъ Павловъ.

Б. Павловъ (д): Г. г. народни представители! Точка 1 отъ § 1 на законопроекта урежда въпроса за двойнитѣ листи: листитѣ по околии и листитѣ за цѣлото царство. Мене ми се струва, че тоя текстъ противоречи на българската конституция. Въ чл. 86 отъ конституцията се казва: „Обикновеното Народно събрание се състои отъ представители, избрани направо отъ народа по единъ представител на 20.000 души“. Това „направо отъ народа“ не значи само, че въ България е забраненъ изборътъ на народенъ представителъ чрезъ гласни, или степенования изборъ, но значи още, че тоя, който гласува, гласува за оня кандидатъ, за който иска да гласува, и дадениятъ гласъ ще се брой тъкмо за него. Тоя кандидатъ, получилъ гласъ, ще се възползува отъ него, или ще го загуби, но въ никой случай, загубилъ го, той не може да бѣде турнатъ въ смѣтката на другъ, защото ще се наруши принципътъ на това „направо“, за което говори българската конституция. И наистина, гласоветѣ, подадени за единъ кандидатъ въ една избирателна колегия, ако той по единъ или други причини не се възползува отъ тѣхъ, защото тѣзи гласове, събрани общо, не стигатъ изборния дѣлителъ, тѣ ще минатъ за смѣтка на другъ — за смѣтка на ония, които сѣ въ централната листа. И отъ тая гледна точка именно ние имаме нѣщо, което не е въ унисонъ съ духа на българската конституция. Защото какъ ще тълкуваме, какъ ще осмислимъ това „направо“, ако същевременно гласътъ, който се подава отъ избирателя, може да отиде въ полза на кандидата въ колегията, а ако той не се възползува отъ него, може да отиде въ полза на другъ? Азъ смѣтамъ, че системата на двойнитѣ листи е една система, която противоречи на българската конституция. Системи на двойни листи като тия, които ни се препорѣчватъ, има, безспорно, нѣкъде, и това е система въ голѣмата си частъ копирана отъ друго законодателство. Обаче онова законодателство, което ни дава тая система, или по-право страната, отъ която е заимствувана, нѣма оная конституция или оня текстъ отъ конституцията, какъвто е нашиятъ чл. 86. Ако нѣмаме чл. 86 отъ конституцията такъвъ, какъвто е, безспорно, ние можехме да създадемъ една избирателна система съ двойни листи, листи по околии и листи за колегия цѣлата държава. Но при положението, че ние имаме единъ конституционенъ текстъ, който ни ограничава, който поставя релситѣ, въ които може да се движи единъ избирателенъ законъ, мене ми се струва — а искамъ да вѣрвамъ, че всички така разбиратъ работата — че точка 1 отъ § 1 на законопроекта е въ противоречие съ българската конституция, респективно чл. 86.

Ето защо, азъ правя следното предложение, което ще депозирамъ на уважаемото председателство: (Чете) „Думитѣ „и цѣлото царство съставлява една избирателна колегия“ да се премахнатъ“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Кръстю п. Цвѣтковъ.

К. п. Цвѣтковъ (д): Г. г. народни представители! Като се присѣдинявамъ къмъ казаното отъ колегата г. Борисъ

Павловъ, ще прибавя нѣколко думи. Стамболийски, макаръ и много жестоко да посегна на пропорционалната избирателна система, все не искаше да бѣде краенъ, все остави нѣщо отъ пропорцията, като казваше: азъ съмъ пакъ за пропорцията, но я намалявамъ само до околнитѣ. И вие, като правите едно посегателство на пропорционалната система, нѣмате куражъ да кажете, че сте противъ пропорцията, а казвате: измѣняваме пропорцията така или иначе по известни съображения — партийни или държавни, остава ваша работа. Обаче за да имаме пропорция такава, какъто по принципъ се изисква, би трѣбвало колежитѣ, въ които ще правимъ изборъ, да иматъ най-малко три мандата. Защото при наличността на два мандата, макаръ да казваме, че сме за пропорцията, въ сѣщностъ не можемъ да имаме никаква пропорция въ една колегия, отъ която се избиратъ двама души, защото една партия или не стигне дѣлителя и ще вземе два мандата, или нѣма да го стигне и ще бѣде безъ мандатъ.

С. Мошановъ (д. сг): Не е така.

К. п. Цвѣтковъ (д): Знамъ положението, че когато нито една отъ групировкитѣ не стигне дѣлителя, когато има много листи да се състезаватъ, тогава ще има разпредѣление; но това е при мажоритарната система — какъто ще да стане, макаръ нѣкоя групировка да не стигне дѣлителя, пакъ ще вземе мандатъ.

С. Мошановъ (д. сг): При мажоритарната система нѣма дѣлителъ.

К. п. Цвѣтковъ (д): И ако по известни съображения вие сте решили да приемете законопроекта така, както го предлагате — смѣтамъ, че съображенията ви сѣ повече партийни, отколкото държавни, да се сливатъ известни околии и да образуватъ една колегия — азъ бихъ ви молилъ да не оставяте околии съ по-малко отъ 4 мандата, за да може пропорцията да не бѣде една фикция, а да бѣде нѣщо реално. И ако това намирате за неудобно, можете да направите друго нѣщо. Доколкото разбрахъ отъ разговоръ на едного съ автора на законопроекта, ако дѣлителътъ се увеличи съ плюсъ единица, това съ нищо нѣма да измѣни резултата на избора, а само ще има едно предпочитане на непосредственитѣ деятели предъ ония въ централната листа. Затова азъ моля въ такъвъ смисълъ да се направи нуждната корекция — както г. Стойчо Мошановъ е направилъ за неговата колегия, така сѣщо да погледне по-широко и за другитѣ.

С. Мошановъ (д. сг): Г. Цвѣтковъ! Ще Ви отговоря веднага. Дрѣновската околия се присѣдинява къмъ Габровската по силата на новата система, защото остава съ единъ мандатъ.

Г. Марковъ (з. в.): А Варненскитѣ селска и градска защо се сливатъ?

С. Мошановъ (д. сг): Ще ви отговори другъ, който е направилъ предложението.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стойчо Мошановъ.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Най-напредъ ще кажа, че предложението на г. Борисъ Павловъ не се отнася до параграфа, който ние гласуваме.

Б. Павловъ (д): Ще дойдемъ и до § 2.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): Той предложи да се премахнатъ думитѣ „и цѣлото царство съставлява една избирателна колегия“.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Твърдението на г. Павловъ, какво разпорѣжданията на § 1 противречатъ на конституцията, е свършено неоснователно. Чл. 86 отъ конституцията има за задача да опредѣли числото на народнитѣ представители, които ще съставляватъ обикновеното Народно събрание. Въ този членъ изрично е казано, че обикновеното Народно събрание се състои отъ по единъ представителъ на 20 хиляди души отъ двата пола.

Б. Павловъ (д): Изпуснахте думитѣ „избрани направо“.

С. Мошановъ (д. сг): Чакайте, г. Павловъ. — Въ това изречение на чл. 86 има вметнати нѣколко думи „избрани

направо от народа". Безспорно, че целта на великия законодатель е била да определи, че у нас изборът на народни представители става директно, а не по степенуваната система и не чрез избираме гласници най-напред, а тия гласници да се съберат наново и да изберат народни представители. Защото, г. г. народни представители, особено в епохата, когато нашата конституция е била гласувана, степенуването избиране е било първият стадий на парламентарното развитие в цивилизовани страни. Това именно е искат да подчертае нашият законодатель, като е казал, че народните представители се избират направо от народа. В никой случай, обаче, поради тая вметната фраза, която иска да установи един принцип, не може днес да се каже, че 20.000 души избиратели избират направо един народен представител. Би могло да се поддържа това, което каза г. Павлов, ако беше казано, че се избират на 20.000 избиратели един народен представител. Но когато в текста на конституцията се казва, че се избира по един представител на 20.000 души от двата пола, значи, и жени и деца, безспорно е, че при това положение не може да се избира направо от народа, защото жените и децата, според нашата конституция, не гласуват. Безспорно е, че тук се касае за един критерий за определяне числото на народните представители, от които трябва да се състои обикновеното Народно събрание, а не, че директно гласуват 20.000 души от двата пола избират направо един народен представител. Това е едно много произволно тълкуване на конституционния текст, което, безспорно, тук не може да се поддържа, тъй като не може да намери своето основание.

Аз ви моля да не приемате предложението на г. Борис Павлов, защото то е една косвена покана да не гласувате системата, защото цѣлият законопроект е основан именно на това, което г. Павлов иска да се отхвърли. Веднъж законопроектът приет по принцип, ако се премахнат думите, които г. Павлов предлага, цѣлият законопроект по-нататък рухва. Можете да търсите аргументи като тия, които г. Минов тѣй красноречиво изложи тук, но съ текста на конституцията в никой случай не можете да искате да стане това нѣщо.

Председателстващ В. Димчевъ: Има думата народният представител г. Димитър Бъровъ.

Д. Бъровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Аз искам да допълня това, което каза г. Стойчо Мошановъ, за да отговори на г. Борис Павлов относно конституционността на законопроекта. Г. Борис Павловъ намира, че постановлението на § 1 относно създаването на централни листи, въ смисъл, че цѣлата държава образува една колегия, нарушават чл. 86 от конституцията въ постановлението ѝ, че избирането на народните представители за обикновеното Народно събрание става направо. Аз намирам това тълкуване на конституцията за съвършено погрѣшно. Не бива конституцията да се тълкува въ смисла на буквата, най-малко не бива да се тълкува така тоя текст, който има историческо значение. Тоя текст е резултат на едно историческо развитие на конституцията. Историята на конституцията ни показва, че съществуват други институти, които нарушават тоя принцип, които създават индиректното гласоподаване, института на второто гласуване и т. н. Въ борбата против тоя институт е създадено това постановление на конституцията. Това постановление на конституцията е резултат на една борба против института на индиректното гласуване, по който се избират гласоподаватели които после да гласуват за народни представители. Такъв институт още съществува въ републиканска Франция по отношение избора на сенаторите. Там сенаторите не се избират чрез право гласоподаване, а се избират от окръжните съветници, които само сѣ гласоподаватели за избиране на сенаторите. Това се констатира въ историята на конституцията на всички цивилизовани държави, както по отношение на първата камара, така и по отношение на сената.

И въ обикновените закони има набелязани постановления, които сѣщо така сѣ резултат на усилени исторически борби против известни институти. Такъв е случаят съ определянето на максималния наемателен срок на недвижима собственост. Не може по действащото законодателство у нас срокът за наем на недвижим имот да бъде повече от 15 години. Така е сѣщо и съ наема на работа: не може наемът на работа на един работник да надвишава един определен срок. Отгдето е останало това? Това е резултат от борбата против древни институти, които революцията на човѣшкото

разрушиха; това е резултат на борбата против феодализма и против робството. Такъв е смисълът на това постановление въ конституцията.

Но ако ние така разглеждаме смисъла на това конституционно постановление, нарушава ли се съ предлагания законопроект това постановление? Създава ли тоя законопроект нова институция за второ гласуване? Безспорно, че не създава. Следователно, и дума не може да става, че това постановление въ законопроекта нарушава постановлението на конституцията, повелята ѝ, формулирана въ нейния чл. 86.

Ето защо, вън от съображенията, които изказа г. Стойчо Мошановъ, че съ това предложение на г. Павлова се цели да се събори основата на тоя законопроект, аз смѣтам, че и сѣднението, че тоя постановление на законопроекта било противоконституционно, е неправо. Ето защо, моля да не се възприема това предложение.

Председателстващ В. Димчевъ: Има думата народният представител г. Никола Пѣдаревъ.

Б. Павловъ (д): Г. председателю! Ако може сега да се обясни, защото въпросът е интересен и защото се наведат аргументи и от противната страна.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Аз считам, че повдигнатият въпрос е много сериозен и много важен и заслужава особено ви внимание.

Законопроектът се прие по начало, а комисията го прие въ неговите подробности, които сега разглеждаме. Аз считам, че когато въ чл. 86 на конституцията се говори за народни представители, избрани направо от народа, това не е случайно изражение, а изражение, което стои въ връзка съ други постановления на конституцията. Така, напр., въ чл. 87 от конституцията е казано, че народният представител не може да приема мандат от своите избиратели, че той действа от името на цѣлия народ. Въ чл. 93 е казано, че той действа по своя съвест и убеждение, като пази ангажментите да защитава интересите на своя народ. Когато се постановява това въ конституцията, смисълът и значението му е, че когато народът избира своя избраник, той държи смѣтка за личността и за онѣзи ангажменти, които тази личност е поела към избирателите, когато е положила своя кандидатура и поиска доверие. Смисълът на парламентаризма и смисълът на нашата конституция е непосредствен контрол върху управлението от страна на народа и съдействие за законодателство чрез избраници, конкретно посочени. Когато съ една избирателна система се цели да се прокара избиране на лица, за които избирателите не е гласувал, но лица, които принадлежат на политическата партия, към която се числят и лицата, съставляващи околийската листа, това значи да се иска от избирателя да свърже известни лица съ избора на лица, които той не е посочил, а които посочва политическата партия.

Г. г. народни представители! Ако нашите политически прави бѣха такива, че ние да можем да делегираме правата на българския народ и на българския избирател върху нашите партийни организации, може би най-сетне можехме да си позволим едно такова нарушение на конституцията. Но аз смѣтам, че ако провѣрим живота на нашите политически партии, всички ще разберем, че не е дошло още времето да даваме тия голѣми права на централните бора и на ръководните тѣла на политическите партии.

Г. г. народни представители! Голѣмъ е повикът против политическите партии — и не безъ основание — не за това, че страната ни нѣма нужда от политически партии — тя има нужда от тѣх, едно парламентарно управление не може да върви безъ политически партии. Но задачата на политическите партии е не да избират избраниците на тоя народ. Съсем друга е задачата на българските политически партии. И когато ние искаме да вземем правата на избирателя и да ги джиросим на ръководните тѣла на политическите партии, ние сме въ флагрантно нарушение съ цитирания членове на конституцията.

Г. г. народни представители! Каквито щемъ и обяснения да даваме на тая промѣна на избирателния закон, ние не можем да пренебрегнемъ ясни смисъл на конституцията. Аз разбирам, че може да има голѣми съображения, според които можемъ да действуваме въ едно или друго направление, но това ни дава само едно право: да определяме реда, по който ще стават изборите, реда, по който ще се гарантира свободата на изборите и чрезъ

който ще се осигури свободно проявление на съвестта на избирателя, за да не подпадне той въ заблуждение. Но да искаме, когато той гласува за едни лица, да се презумира, че гласува и за други лица, които той не може да отхвърли, това значи да му наложимъ лица, за които не е далъ гласа си. Какво повече трѣбва, за да се наруши това постановление на конституцията, щомъ чрезъ тази изборна система даваме право на избиране на народни представители не направо отъ народа?

Азъ смѣтамъ, че повдигнатиятъ въпросъ е наистина отъ голѣма важностъ, защото се касае до едно конституционно постановление, и току-така той не може да се отмени. (Нѣкой отъ лѣвицата ржкоплѣскавъ)

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Тодоръ Кулевъ.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въпросътъ, който се повдига отъ г. Павловъ, е безспорно много важенъ, представлява особенъ интересъ и ще трѣбва съ пълно знание на материята, до която той се отнася, да го третираме.

Азъ смѣтамъ, че тезата, която поддържа г. Павловъ, подкрепена и отъ нѣколко аргументи отъ страна на г. Пждарева, не отговаря на текстоветъ на нашата конституция, ако тия текстове правилно се тълкуватъ. И за да ви докажа това, азъ ще цитирамъ последната фраза на алинея първа на чл. 87, на която г. Пждаревъ се позова въ подкрепа на своята теза, но която е противъ тази теза. Какво казва това второ изречение на алинея първа на чл. 87? „Затова тѣ не могатъ“ — понеже народните представители сѫ представители на цѣлата страна — „да приематъ отъ своитѣ избиратели никакви задължителни за себе си инструкции“.

Г. Марковъ (з. в): Въ нищо не ни убеди съ това.

Б. Смиловъ (нац. л): То е за пълномощията.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Моля, азъ ще дойда да обясня.

Б. Ецовъ (д): (Казва нѣщо)

Председателстващъ В. Димчевъ: Моля, тишина!

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Ама вие не сте ме чули още какво ще кажа. Моля, да се разберемъ. — Второто изречение на алинея първа започва съ думитѣ „затова тѣ не могатъ“ — конституцията трѣбва да се чете тъй, както е. Казва се „затова тѣ не могатъ“. Защо? Защото тѣ не сѫ представители на мѣстнитѣ интереси, на мѣстнитѣ нужди; тѣ не сѫ представители на избирателитѣ, съ които сѫ направили нѣкакъвъ договоръ, за да застъпватъ известни тѣхни искания, а сѫ представители на интереситѣ на цѣлата страна. Тѣ сѫ представители, преди всичко, на идейни течения, на политически схващания, които се отнасятъ до управлението на цѣлата страна. И ако вие приемете, че споредъ конституцията, нашата страна е конституционно-парламентарна страна и че конституционно-парламентарната страна е немислима безъ партии, и ако вие сте съгласни съ мнението, че партиитѣ могатъ да иматъ оправдание само когато служатъ на общи интереси, на общи идеи, вие тогава ще се съгласите съ мене, че народниятъ представителъ е представителъ преди всичко на идейни течения, на идейни схващания за общи нужди, за общи интереси на страната. И, следователно, оня, който гласува за даденъ кандидатъ, безспорно, има предъ видъ неговата личностъ, но преди всичко има предъ видъ на кои идеи той служи и въ коя партия се числи.

Ето защо, г. Пждаревъ не е правъ, когато ми казва, че азъ като съмъ гласувалъ за Иванъ въ дадена околия, съ това азъ не съмъ далъ и моето довѣрие на партията, къмъ която принадлежа

Н. Пждаревъ (д. сг): На личността.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Не, г. Пждаревъ. Преди всичко избирателътъ въ истински парламентарни страни дава гласа си за партиитѣ, а после за личността.

Н. Пждаревъ (д. сг): За партийнитѣ идеи.

Д-ръ Т. Кулевъ: Да, но партийнитѣ идеи се представляватъ отъ партии, преди всичко отъ централното бюро, което е избрано отъ цѣлата партия отъ болшинството на партията.

П. Мияновъ (з. в): Кого представлява вашето централно бюро, когато години наредъ не сте свиквали конгреса на партията си?

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Оставете насъ! Вие до вчера имавте три отдѣлни централни бюра. Не Вамъ прилича да ми правите този анострофъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Вие сте идейни течения, събрани на 10 августъ — въ време на властъ.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ отминавамъ тия дребнави закачки безъ внимание. Това показва, че господата не разбиратъ въпроса. Азъ го поставямъ на принципиална почва. Другъ е въпросътъ дали нашитѣ партии сѫ добре организирани и т. н. Ние знаемъ какво представляватъ нашитѣ партии. Но това е другъ въпросъ, то не ни интересува. Азъ поддържамъ едно положение, което може да се види парадоксално, но което, споредъ мене, отговаря тъкмо на смисъла на чл. 87 отъ конституцията. Ако искате, чл. 87 отъ конституцията говори за една избирателна колегия отъ цѣлата страна, но не за избирателни колегии по околии.

Б. Павловъ (д): Не за двойни листи.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Моля. — Народниятъ представителъ, на първо мѣсто, както гласи алинея първа на чл. 87, е представителъ на страната, следователно, трѣбва да бѣде избранъ отъ цѣлата страна, ако искате да разсмѣждате логически. Околийскитѣ и окръжнитѣ колегии сѫ създаване на избирателния законъ, а не на конституцията; тѣ сѫ създаване на оня законъ, за който говори алинея последна на чл. 86 отъ конституцията, който опредѣля реда, по който ще се образува съставътъ на Народното събрание, което трѣбва да има толкова членове, колкото числото 20.000 влиза въ общия брой на населението отъ мъжки и женски полъ. Това е смисълътъ на алинея първа отъ чл. 86, както това много добре разясни моятъ другаръ г. Стойчо Мошановъ.

Ето защо, азъ смѣтамъ, че създаването на централна листа по-скоро е въ духа на чл. 87 отъ конституцията въ връзка съ чл. 86, отколкото туй, което други народни представители искатъ. Въ единъ избирателенъ законъ, който Народното събрание — съгласно алинея последна на чл. 86 отъ конституцията — трѣбва да издаде, е наложително да легнатъ тия две основни положения, предвидени въ нашата конституция; по този избирателенъ законъ, като се опредѣли редътъ, по който ще се избере съставътъ на Народното събрание, трѣбва да се избера тѣлкова народни представители, колкото числото 20.000 влиза въ броя на мъжкото и женско население въ страната.

Б. Павловъ (д): Избрани направо.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Това е първото конституционно постановление, което трѣбва да легне въ избирателния законъ. И единъ избирателенъ законъ не може да докара повече или по-малко отъ това число народни представители. Второто постановление е, изборътъ да стане не, както каза г. Стойчо Мошановъ, чрезъ тъй наречената степенована система, а чрезъ прѣко гласоподаване. А при централната листа това именно става. Защото сега избирателътъ ще знае, че гласува за дадена партия, която 21 дни по-рано е вече опредѣлила своята централна листа и 9 дни по-рано е опредѣлила своята околийска листа. Тѣй че избирателътъ ще гласува съ пълно знание, защото ще знае партията съ какви кандидати излиза предъ народа. Тѣй, че и двѣтѣ искания сѫ налице. Избирателътъ не действа въ тъмнината, а съ пълно съзнание ще гласува. И азъ смѣтамъ, че чл. 1 трѣбва да бѣде приетъ тъй, както е предложенъ отъ комисията.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ Георги Драгневъ.

Г. Драгневъ (з. в): Г. г. народни представители! И ония, които искатъ да се увеличатъ известни околийски колегии, и ония народни представители, които искатъ да се въведатъ окръжнитѣ колегии, не сѫ прави заради туй, защото, съгласно конституцията, на която всѣки е съгласенъ, на всѣки 20.000 жители отъ двама пола се избира единъ народенъ представителъ.

А. Тодоровъ (д. сг): Пита ли Георги Марковъ какво ще приказвашъ?

Г. Драгневъ (з. в): Азъ съмъ съгласенъ съ г. Кулевъ, който казва, че всички народни представители, които

идатъ тукъ, принадлежатъ преди всичко на своитѣ организации, на своитѣ идейни разбирания. Обаче той спира до тукъ, а трѣбва да отиде по-нататъкъ. На всички онѣзи, които идатъ въ Народното събрание отъ името на известни организации, но измѣнятъ на тия организации, които проповѣдватъ известни идеи, трѣбва въ закона да се предвиди, щото сѣщата тази организация, отъ името на чийто разбирания идатъ тукъ такива народни представители, да може да имъ се отнеме мандатътъ.

Н. Търкалановъ (д. сг): Какъвто си ти. Тебе прѣвъ ще те изключатъ.

Г. Драгневъ (з. в): Азъ казахъ, че съмъ напълно съгласенъ съ г. Кулевъ, обаче той спира насрѣдъ пътя, по-нататъкъ не отива.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Защото конституцията спира. Не може съвѣстътъ на народния представител да бѣде свързана.

Н. Пждаревъ (д. сг): Вие сте съгласни съ тезата на г. Кулевъ, но като видите логическия ѝ край, отричате я.

Г. Драгневъ (з. в): И азъ смѣтамъ, че онѣзи, които сж изработили избирателния законъ, трѣбва да искатъ, заедно съ всички насъ, да се направи поправка въ това отношение.

Второто нѣщо, което се забравя, е грубиятъ егоизмъ на мъжа. Въ конституцията още навремето си е казано, че на 20.000 души население отъ двата пола се избира единъ депутатъ. Въ всички страни — вземете Германия, вземете консервативна Англия и други държави — дадохъ избирателни права на жената. Отде накѣде вие ще дѣлите правата на жената отъ правата на мъжа? Тя по-малко ли дава на държавата отъ васъ? Вземете я въ селския трудъ, вземете я като работничка, вземете я навсякъде — тя е наравно съ мъжа и даже на много мѣста, особено въ селския трудъ, тя е по-напредъ отъ мъжа.

Отъ сговориститѣ: Bravo!

Г. Драгневъ (з. в): Отде накѣде прокарвате този грубъ егоизмъ, когато самата конституция не прави разлика между избирателитѣ? Другъ е въпросътъ за малолѣтнитѣ, за децата. Но на онѣи, които еднакво живѣятъ и еднакво страдатъ, които еднакво творятъ въ тая страна, защо ще имъ отнемате правата?

Г. г. народни представители! Трѣбва още сега да се внесе едно измѣнение на § 1, като се дадатъ права на женитѣ, и тѣ да могатъ да взематъ участие при уреждане съдебнитѣ на тая страна.

Съ тия нѣколко думи свършвамъ. Нѣма защо да се приказва повече по този параграфъ. Но не сж прави, както казахъ, онѣзи, които искатъ да правятъ окръжна избирателна колегия. Всяка избирателна околия трѣбва да познава лицата, които избира. Защо ще ми натрапвате единъ човѣкъ, когото не познавамъ? Нека народътъ знае онзи, когото избира — единъ ли е, двама ли сж въ околията — и не да се дѣли на партии-котерии, а да се дѣли на идейни организации, да се дѣли по разбирания; да раздѣля свѣта на две страни. И онзи, който смѣта, че действително правото е на негова страна, ще трѣбва да групира цѣлия народъ на своя страна и да вземе управата на тая страна.

Азъ правя предложение да се дадатъ избирателни права на женитѣ и моля Васъ, г. Мошановъ, най-голъмиятъ защитникъ на внесенія законопроектъ, да си вземете бележка и да направите предложение да се дадатъ избирателни права и на женитѣ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Ради Василевъ.

Р. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въпросътъ, който повдига г. Павловъ, не се изнесе при първото четене на законопроекта. Може би тогава щѣха да се развиятъ по-дълги и обстойни дебати. Смѣташе се тогава, че този въпросъ не сжществува. При минаването отъ мажоритарната система къмъ пропорционалната система даже въ великото Народно събрание, когато е ставало въпросъ, не се намѣри, че може да има нарушение на нѣкой текстъ отъ нашата конституция. Азъ смѣтамъ, че по него въпросъ дадохъ достатъчно обяснения другаритѣ г. Бъровъ и г. Мошановъ и нѣма нужда да се спирамъ на него.

Н. Мушановъ (д. сг): Кажѣ „Стойчо Мошановъ“. Да се разбере за кой Мушановъ говоришъ, защото ще ме изкарашъ, че азъ съмъ защитникъ на законопроекта.

Р. Василевъ (д. сг): Обаче г. Никола Мушановъ, мой бившъ началникъ, като министъръ, ще признае, че и той е поддържалъ, даже и завчера поддържаше, че и мажоритарната система, къмъ която трѣбва да се върнемъ, има предъ видъ онѣзи обстоятелства и онѣзи съображения, които се изнесоха отъ нѣкои г. г. народни представители, а именно, че избирателтъ трѣбва да знае кого избира; лицето, което избира, трѣбва да е близко до него, за да може да го контролира, да е свързано съдбата си съ една избирателна колегия и пр. Още когато въ 1910/1911 г. се мина къмъ пропорционалната избирателна система, която е вече система на избори съ партийни листи, ние сме приели, че нашиятъ избирателъ не само ще гласува за хора, които лично познава въ своята околия, но ще гласува и за листи, въ които има 40 кандидати, каквито листи имаме въ нѣкои окръзи. Кой отъ васъ ще ми каже, че когато избирателтъ е гласувалъ по окръзи, е познавалъ всичкитѣ кандидати, които е избиралъ и за които е давалъ гласа си? Очевидно, това никой не може да твърди. И тогава се гласуваше за партийни листи, и тогава централното бюро утвърждаваше тѣзи листи, т. е. посочваше реда на кандидатитѣ. Сѣщото е и сега, когато една частъ отъ тѣзи гласове се прехвърлятъ къмъ една централна листа, регистрирана 21 дни преди избора, въ която влизатъ лица отъ известни партийни течения, която листа се известява на избирателитѣ чрезъ окръжнитѣ или мирови сѣдилища.

И ако има нѣщо, по което може да се говори по доклада на комисията, то е, че се заличава гласуването и за централнитѣ листи. Смѣтна се, че щомъ като веднѣжъ централната листа е обявена и щомъ като населението на една избирателна околия знае, че съ неговитѣ гласове, дадени за Ивана или за Драгана въ неговата околия, ще се ползватъ лицата отъ централната листа, които то познава и които сж отъ сѣщото партийно течение, очевидно, това е сѣщото, ако се гласува за 45 кандидати въ единъ голѣмъ окръгъ, какъвто бѣше Софийскиятъ или Търновскиятъ.

Б. Смиловъ (нац. л): По силата на околията се раздаватъ мѣстата въ централната листа.

Р. Василевъ (д. сг): Г. Смиловъ сега ми прави една бележка по отношение разпредѣлянето на мандатитѣ отъ централната листа или отъ околийската листа. Това е другъ въпросъ. Като дойдемъ до § 20, можемъ да говоримъ, дали трѣбва централното бюро да си присвои правото само да посочва, кои лица да бѣдатъ избирани или това трѣбва да се посочи въ самия законъ.

Б. Смиловъ (нац. л): По силата на околията да се определя редътъ на кандидатитѣ въ централната листа.

Р. Василевъ (д. сг): Това е другъ въпросъ, по който ще говоримъ, когато дойдемъ да разглеждаме § 20.

Г. г. народни представители! Ние сме приели пропорционалната система за произвеждане изборитѣ въ България, и днесъ тя се поддържа отъ всички, които излъзоха да говорятъ отъ трибуната. Да се върнемъ къмъ окръжитѣ или да създаваме държавна листа или една частъ отъ гласовѣтъ да отиватъ въ централната листа — въ това нѣма нищо противоконституционно, нищо, което да е противъ оная система, която днесъ всички поддържатъ и която нѣкои отъ г. г. ораторитѣ, които излъзоха на трибуната, смѣтатъ, че е най-идеалната и най-добрата, ако се приеме, за България.

Тѣзи бележки искахъ да направя, за да се види, че нѣма нищо, което да нарушава конституцията, тъй като централната листа е възприета отъ насъ съ тъй наречената окръжна листа, която малко се различава отъ централната листа.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Никола Думаневъ.

Д-ръ Н. Думаневъ (нац. л): Г. г. народни представители! Азъ съмъ противъ цѣлата нова система, която е предложена. Нашата група се е изказала по този въпросъ. Обаче когато имаме единъ законопроектъ, приетъ на първо четене и съ общи усилия искамъ да го направимъ по-добъръ, азъ не бихъ се поколебалъ — при все че ние, по други съображения, по друга преценка, сме противъ цѣлата ситема и въобще бихме препоръчали свършено

друга система — да дамъ и азъ усилията си, щото този законопроектъ да излѣзе по възможностъ по-добъръ. Поради тази причина азъ вземамъ думата специално по повдигнатия въпросъ, за да не сподѣля мненията, които се изказахъ въ смисълъ, че новата избирателна система противоречи на известни общи положения, легнали въ нашата конституция.

Азъ не сподѣлямъ възгледа, че създаването на централната листа е въ явно противоречие съ цитирания текстъ отъ нашия основенъ законъ. Ако искаме да бждемъ логични докрай, ние ще трѣбва да признаемъ, че и пропорционалната избирателна система въ този си видъ, както и въ миналото, има въ себе си нѣщо, което може да бжде укорено отъ гледище на нашата конституция. Защото въобще възприетата система въ досега съществувалши избирателенъ законъ създава една прѣчка на личността, на избрания народенъ представителъ да може да каже, че изхожда непосредствено отъ гласоподаването на избирателитѣ. Коя е тази прѣчка? Преди всичко невъзможността на личността да се яви като неподчиняваща се на никаква партия и несвързана съ никаква партия. У насъ е изключена тази възможностъ, отдѣлнитѣ граждани, ползуващъ се съ политически права, да се яви предъ избирателитѣ и въ името на това, което той представлява отъ себе си, да иска довѣрието имъ, за да влѣзе въ българския Парламентъ, защото листитѣ се завѣржаватъ отъ името на партияитѣ и защото избирателитѣ нѣма право на никаква корекция, той не може да прибави друго име въ листата, има само възможностъ да даде предпочитание на едни хора отъ листата спрямо други.

С. Мошановъ (д. ср): И това му отнехме сега въ комисията.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Това е вече едно посегателство надъ правата на избирателя и надъ правата на личността — да може личността въ името на това, което тя представлява, като една морална ценностъ въ нашия общественъ животъ, да иска довѣрието на избирателя. Въведе се партийната листа и въ името на това, което представлява партията, а не личността, се иска довѣрието на избирателя за листата, тъй както е наредена. А кой реди листата? Редятъ я партийнитѣ управителни тѣла. На голѣмата частъ отъ избирателитѣ, които не сж организирани партизани, е отнета възможността да представятъ единъ кандидатъ. Когато искаме кандидатътъ да бжде представенъ отъ 10 души избиратели, когато искаме кандидатътъ да бжде представенъ отъ името на една партия и кандидатътъ да има единъ цвѣтъ на бюлетинитѣ, който предварително да бжде регистриранъ, ние вече туряме едно ограничение и създаваме една система, която бихме могли да кажемъ, че не е тази, която нашиятъ законодател въ учредителното събрание е ималъ предъ видъ при създаването на конституцията, защото тогава тия форми на избиране не сж съществували.

Следователно, предъ насъ се изправя другъ единъ въпросъ: когато политическиятъ животъ се усложнява, когато отъ редица години вече ние сме свикнали да търсимъ довѣрието на избирателя за партияитѣ, а не за отделната личностъ, ние трѣбва да се стремимъ да дадемъ тълкуване на конституцията такава, каквото отговаря на нейния духъ.

Кое е онова, което насъ бode въ очитѣ и което считаме за антиконституционно? Азъ смѣтамъ, че смѣтането на двата члена, 86 и 87, на конституцията е явна грѣшка. Единиятъ членъ говори за броя на народнитѣ представители, а другиятъ говори кога представлява избраниятъ — че той не представлява само своитѣ избиратели, а цѣлия народъ. Но има и друго правило: който е избранъ отъ всички, не е избранъ отъ никого. Значи, народниятъ представителъ, който има мандатъ отъ една колегия, се отлича въ качеството на избраникъ на цѣлия народъ, за да забрави срѣдата, отъ която е излѣзълъ, за да има повече свобода на действие и да действа по своя съвѣстъ и по свое разбиране, макаръ утре да се подложи неговата дейностъ на оценка отъ срѣдата, отъ която е излѣзълъ, отъ избирателитѣ, които сж го пратили тукъ. Нашата конституция е правена въ онова време, когато народитѣ търсѣха повече свобода и повече права, сподавени отъ мѣстнитѣ малки и голѣми феодали. Ако погледнемъ историята на онѣзи народи, отъ които ние сме копирали нашата конституция, не можемъ да не дойдемъ до констатацията, че по онова време, когато сж писани тѣхнитѣ конституции — напр., белгийската конституция, отъ която сме взимали въ по-голѣмата частъ нашата конституция — се е водила борба противъ избирането на представители на народа по етапи — да се избиратъ на 10 души, на 100 души,

на хиляда души по единъ, които да посочатъ представителитѣ — и се е възприело народътъ непосредствено да избира представителитѣ си, защото е твърде възможно онѣзи, които избира народътъ на всѣки 100 души по единъ, за да избиратъ тѣ съ явно или тайно гласуване избраника, да дойдатъ въ стѣлководие съ своитѣ избиратели, да не изразятъ схващането на избирателитѣ, които имъ сж дали мандатъ да посочватъ избраника. Затуй се е искало народниятъ представителъ да бжде непосредствено избранъ, да нѣма гласоподаване на степени. Днесъ се казва: вие посѣгате на непосредствения изборъ съ централната листа. Това съвсемъ не е вѣрно. Ако искаме да бждемъ логични, ние трѣбва да премахнемъ всѣка пропорционална избирателна система и да направимъ колегия отъ по 20 хиляди жители, отъ които да се избира само единъ народенъ представителъ, за да позволимъ на личността да се състезава, партияитѣ да се раздробятъ и въ Парламента да се образуватъ групировки, които ги свързва една обща идея. Но когато сме създали въ нашия политически животъ партии дисциплинирани, които се съставятъ съ своитѣ идеи, ще трѣбва да вървимъ докрай.

Създаването на централната листа има това преимущество, че дава възможностъ на партияитѣ, когато сж въ опозиция, да се явятъ въ Парламента необезглавени, както е сега, не да прашатъ случайни хора въ Парламента, повечето отъ които да мълчатъ и да не знаятъ значението на мандата, които сж добили, а да прашатъ партийния елитъ. Защото ако е вѣрно, че долу въ провинцията има деятели, още по-вѣрно е, че тѣзи провинциални деятели не могатъ да съществуватъ безъ онзи елитъ, който ги вдъхновява, който дава душа на това тѣло, което се казва партия въ нашия политически животъ. И затова не можемъ да кажемъ, че централната листа е нѣщо фиктивно, защото, съгласно съ онѣзи разбираня, които се усвониха отъ комисията и за които азъ съ своята скромна деятелностъ и усилия допринесохъ да легнатъ въ законопроекта, централната листа не е неизвестна, тя се съобщава, тя се публикува и всѣки знае, че гласувайки за мѣстния кандидатъ, ако последниятъ не догони дѣлителя, гласътъ му отива за централната листа. Значи, онѣзи, които сж въ централната листа, получаватъ непосредствено мандата си отъ избирателитѣ. Предъ риска да провалимъ тази система или да я създадемъ по-свършена, азъ се обявявамъ противъ направеното предложение.

Н. Мушановъ (д): (Възразява нѣщо).

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Пакъ съмъ противъ тая система, но когато тя е вече възприета, трѣбва да я направимъ по-свършена.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Кръстю Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): Г. г. народни представители! При отсъствието на единъ текстъ въ конституцията, който да определя начина, по който се избиратъ народнитѣ представители, не може да става дума, че предлаганиятъ законопроектъ е въ противоречие съ конституцията. По нашата конституция, не е забранено да се избиратъ народнитѣ представители било по мажоритарна, било по пропорционална, било по нѣкаква друга система. Ето защо всички съображения на онѣзи оратори, които поддържатъ, че съ тази система, която се прокарва въ законопроекта, идваме въ противоречие съ конституцията, сж свършено погрѣшни и безосновни. Другъ би билъ въпросътъ, ако имаше конституционенъ текстъ, който да определя въ общи линии избирателната система. Тогава вече обикновеното Народно събрание не може да се отклонява отъ тия генерални линии, начертани отъ Учредителното събрание. Въ Германия, напр. — тя има една нова конституция, Ваймарската — конституцията определя системата, по която се избиратъ народнитѣ представители за Райхстага именно по пропорционалната система. Затова тамъ всѣка избирателна система, която е отклонение отъ този принципъ, се смѣта, че е въ разрѣзъ съ конституцията и по тая причина е невалидна. Обаче и тамъ законодателствата не сж лишени отъ правото, въ рамкитѣ на тия генерални линии, да създаватъ законоположения въ тѣхния духъ, мислейки, че създаватъ законоположения за особени избирателни системи. Ето защо, и тамъ, въпрѣки че пропорционалната система е приета като конституционно начало, пакъ съществуватъ разноречия, и тамъ е имало случаи — за нѣкои ландтази — да се подаватъ жалби до Райхсгерихта, че избирателнитѣ системи не сж въ духа на конституцията, не сж пропорционални избирателни системи и, следователно, имперскиятъ съдъ трѣбва да признае

изборитъ за тия ландтази за невалидни и като резултатъ на това да се считатъ всички актове, извършени отъ респективнитъ народни събрания, за недействителни. Обаче имперскиятъ съдъ се е произнесълъ, че всички тия избирателни системи, за които става речъ, че не били въ духа на пропорцията, сж въ сжщностъ пакъ пропорционални, макаръ и модифицирани въ нѣкои отношения; следователно, издаденитъ за тѣхъ закони сж въ духа на конституцията и по тая причина имперскиятъ съдъ нѣма какво да се занимава и да уважава жалбитъ на ония, които смѣтатъ тия системи за противоконституционни. Ето защо, по сжщитъ съображения и сегашниятъ министъръ на вътрешнитъ работи д-ръ Виртъ иска да внесе нѣкои корекции въ сжществуващата пропорционална избирателна система и е изработилъ надлежния законопроектъ, безъ съ това да се смѣта, че този законопроектъ идва въ прѣкъ разрѣзъ съ конституцията.

Г. г. народни представители! Значи, въпросъ не може да става въ конкретния случай за туй, че настоящиятъ законопроектъ е въ разрѣзъ съ конституцията, понеже тя опредѣляла на 20 хиляди души да се избира единъ народенъ представител, тѣй като конституцията повече отъ това нищо по-нататкъ не казва. А законопроектътъ опредѣля най-накрая, че пакъ единъ мандатъ ще се получи на 20 хиляди души, но процедурата на избирането, комбинациитъ, модификациитъ, които има да се правятъ, това е работа на обикновения законодател, който ще се води отъ съображения на целесъобразностъ и отъ нуждитъ на времето.

Затова главниятъ въпросъ сега предъ насъ не е дали предлаганиятъ законопроектъ е противоконституционенъ, но дали той е умѣстенъ. Това е цѣлиятъ въпросъ. Ако го гласуваме, той е конституционенъ; ако го отхвърлимъ, не правимъ престѣпление или нарушение противъ конституцията, тѣй както въ 1923 г., когато се посегна върху сжществуващата тогава пропорционална система по окръзи и се създаде днешната система, не се наруши конституцията, а се отмѣни само една справедлива избирателна система и се замѣни съ друга, отъ която и тия, които я създадохъ, сж недоволни.

Ето защо, за насъ трѣбва да важатъ тия съображения: приемлива ли е тая система, този принципъ, който лежи въ законопроекта за централнитъ листи, или трѣбва да се отхвърли? Ония, които говорятъ, че това е единъ експериментъ, не сж прави. Азъ бихъ отговорилъ по-правилно: това е едно стремление на съвременната демокрация да внесе усъвършенствуване въ избирателния законъ, за да се получи съразмѣрно представителството на партиитъ, т. е., аномалията у насъ, правителствената партия непремѣнно да има мнозинство въ Парламента, да се премахне, и въ Камарата да има едно мнозинство, което да поддържа правителството, защото макаръ подиръ войната много парламентарни държавни да търпятъ миноритетни правителства, правителства на меншества въ парламентитъ, наложени отъ необходимостта, все си остава идеалъ, че едно правителство трѣбва да бѣде облегнато на едно болшинство въ Народното събрание. Това е демокрация. Наричатъ я фашизъмъ. Фашистската демокрация отрича управлението на партии, фашистската демокрация е сродна съ съветската демокрация, която не е нищо друго, освенъ диктатура, защото тамъ нѣма избори, тамъ нѣма прѣшко, тайно и равно гласоподаване, нѣма народно представителство, нѣма сесии, които да заседаватъ, както ние заседаваме почти непрекъснато и както заседаватъ навредъ въ Европа. Тамъ на две-три години има конгреси, които аплодиратъ само правителството и приематъ всичко онова, което имъ предлагать. И затова съ право цѣлиятъ свѣтъ, който не е съветски, нарича това управление диктатура. Той прави различие, фашистка или съветска, но името е все диктатура, каквато и фирма да турите. Ние, обаче, говоримъ за стремежа на една демокрация.

Г. г. народни представители! Значи, централни листи може да има и тѣ сж съвмѣстими съ принципа на пропорцията. Тѣ не убиватъ личността, както искатъ да кажатъ нѣкои. Ние не можемъ да се върнемъ въ годинитъ преди 30 или 50 години, когато се правѣше политика на дребно, когато животътъ бѣ простъ и можеше въ селото, въ малкия градъ, въ името на мѣстни нужди и съперничества, да се избере и да дойде тукъ да представлявашъ народа, безъ да познавашъ народнитъ нужди. И въ малкитъ държави днесъ политиката се върши все повече въ голѣмъ стилъ, защото и въ малкитъ страни, както и въ голѣмитъ, оня комплектъ отъ сложни въпроси, особено подиръ войната, изисква все повече подготвени хора. Целта на демокрацията не е само да даде възможностъ на низинитъ да бждатъ представени съ тѣхнитъ настроения и искания, но целта на демокрацията е, като се слѣзе до низинитъ, да

ги издигне и вмъкне въ по-голѣмитъ нужди на обществото и на държавата. Това е демократичното. Трѣбва — това е целта и на партиитъ, това е целта и на пропорционалната система — да намаляваме авторитета на тия хора, които вършатъ мѣстна политика, за която ние казваме, че въ повечето случаи е резултатъ на демагогии и на груби влѣчения, и да ги издигнемъ до една политика по-обща, по-обществена. Това не е аристократизъмъ, това е истинска демокрация, и това азъ бихъ препорѣчалъ и на нашето Народно събрание, и на българския народъ, на България. Г. г. народни представители! И демокрацията има нужда — като говоримъ противъ централнитъ листи, ние се увеличае — отъ единъ контингентъ централни фигури, прѣснати между различнитъ партии, които да представляватъ общественото мнение и интереситъ на държавата. Една държава, макаръ и малка, която нашата, която въ всѣки моментъ не може да намѣри 20 души отъ по-голѣмъ калибъръ, които да представляватъ интереситъ на обществото и на държавата и да бждатъ полезни на това общество и на тази държава не само като управници, но и съ своитъ съвети като представители на народа, като народни представители, като опозиционери, както искате ги кажете, тая държава е загубена. И ние трѣбва да си признаемъ грѣшката въ миналото. Тя се дължи въ не малка степенъ и на това, че не сме обръщали достатъчно внимание да създадемъ обществени и политически фигури. Ония лица, които дадатъ доказателство, че могатъ да се издигнатъ, трѣбва да бждатъ поощрявани въ тая посока, както това става, напр., въ Франция. Ако Франция има толкова издигнати фигури, то се дължи, между другото, и на това, че хората, партиитъ, самото общество знаятъ да създаватъ какъто политически течения, тѣй и политически фигури, които сж полезни и на обществото, и на народа, и на държавата.

Н. Мушановъ (д.): И то при мажоритарна сист.

Н. Стамболиевъ (з. в.): (Възразява нѣщо)

К. Пастуховъ (с. д.): Народътъ ги създава чрезъ работа, но народътъ не трѣбва да ги създава нито чрезъ насилие, нито чрезъ демагогия. Това е. (Възразения отъ земледѣлцитъ) Народътъ трѣбва да ги създаде чрезъ единъ искренъ контактъ съ него въ името на едно по-висше благо, а не въ името на едно дребнаво партизанство, което ни кара да живѣемъ само въ едно мръсно блато и което подпомага насилието. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ. Силни възразения отъ земледѣлцитъ. Глъчка)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

Х. Баралевъ (с. д.): (Къмъ земледѣлцитъ) Това е срѣмота — предварително да си давате оставкитъ на министъръ-председателя! (Възразения отъ земледѣлцитъ)

Н. Кемилевъ (д. сг.): (Къмъ В. Драгановъ) По-добъръ аргументъ, че Пастуховъ е правъ, е твоятъ протестъ, чомагашъ такъвъ! (Възразения отъ земледѣлцитъ)

С. Мошановъ (д. сг.): (Къмъ земледѣлцитъ) Ние ржкоплѣскаме на една идея, а не на една партия.

К. Пастуховъ (с. д.): (Къмъ земледѣлцитъ) Азъ не се смуцавамъ, че едни ми ржкоплѣскаатъ, а други правятъ въпросъ отъ това. Презъ земледѣлския режимъ, макаръ да бѣхъ най-отявленъ опозиционеръ, по решение на Камарата, бѣ афиширана една моя речъ. По-голѣми ржкоплѣскания отъ това какви искате? Азъ искамъ да бжда вървенъ на съвѣстта си и на убежденията си. Разберете го. Азъ не се нуждаю отъ лицепрятие и да правя мили очи на когото и да било, защото смѣтамъ, че ние имаме по-голѣми задачи. Вървенъ съмъ на себе си, на миналото си и на партията си, съ която се гордя и която е била гордостъ за нашата страна — тая партия, за която не мога да кажа, че вчера е грѣшила, както (Къмъ земледѣлцитъ) вие казвате за вашата, че е грѣшила.

П. Миновъ (з. в.): Въ 1923 г. ти бѣше на друго мнение — ти искаше голѣма колегия, а сега говоришъ тѣкмо обрѣнатото.

К. Пастуховъ (с. д.): Г. г. народни представители! Макаръ че се отвлѣчамъ отъ предмета, но трѣбва да кажа: нѣма да намѣрите противоречие въ мене. Азъ съмъ и сега за това, да създадемъ отъ България една колегия; азъ съмъ и сега — казахъ го и миналия пътъ — да създадемъ една пропорционална система, каквато бѣше тази по

окръжи и на каквато нашият народ е свикнал. Но всички тия, които ми опонират сега, аз ги питам: въ течение на 8 години кога повдигнахте този въпрос, за да го направим кръв и път на нашата политика и да го наложим на правителството?

И. п. Янчевъ (з. в): (Възражава нѣщо)

К. Пастуховъ (с. д): И ако го повдигате сега, не е ли затова да осуетите всѣко подобрене на избирателния законъ и — позволете ми да кажа — да защитите едни ваши егистични интереси? Вие искате, както и правителството, да получите мандатъ съ четири хиляди гласа, а ние да не можемъ да вземемъ мандатъ и съ десетъ хиляди гласа. (Възражения отъ земледѣлцитѣ. Глъчка).

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

К. Пастуховъ (с. д): (Къмъ земледѣлцитѣ) Азъ ви молихъ, азъ настоявахъ цѣлата страна да бѣде една колегия, но не ме подкрепихте. Вие кжде отидохте тогава, навремето, да поискате пропорционална система, за каквато плачете днесъ? (Възражения отъ земледѣлцитѣ) Завчера, когато азъ говорѣхъ за вашето дѣло и казахъ, че то е една грѣшка, която грѣшка и г. Петъръ Миновъ призна, вие се разсърдихте и напустахте заседанието на Народното събрание като подчертахте съ това, че туй ваше дѣло отъ 1923 г. не било грѣшка. Кжде мислите да вървимъ, по духа на Стамболийски ли? Нѣма да вървимъ по него, нѣма да вървите и вие. Разберете го! (Възражения отъ земледѣлцитѣ) Ние вървимъ по нашия пътъ. Вие си вървете по вашия пътъ, но недейте иска да вървимъ и ние по вашия пътъ. Разберете го туй г. г. земледѣлци! (Възражения отъ земледѣлцитѣ. Глъчка).

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

П. Миновъ (з. в): Може ли да има два вида колегии: една колегия — околията и друга колегия — цѣла България?

С. Мошановъ (д. сг): Слушай, бе! Все ще научишъ нѣщо.

К. Пастуховъ (с. д): Ако бѣхте ме слушали, г. Миновъ, нѣмаше сега да искате отговоръ отъ мене. — Но онова, което се създаде въ 1923 г., стои подъ всѣка критика.

П. Миновъ (з. в): А това, което се създава сега, е още по-лошо.

К. Пастуховъ (с. д): Вие мислите така. (Възражения отъ земледѣлцитѣ) Вие сте опозиция и много си въобразявате за себе си. Нѣмаме ли право и ние, като партия, да бждемъ представени въ Народното събрание независимо и самостоятелно?

В. Драгановъ (з. в): (Възражава нѣщо)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

К. Пастуховъ (с. д): Миналата година, когато ние ви поднесохме предложение, вие не го подписахте и казахте: „Не искаме да хвърляме камъ върху нашето минало“. Вие можете да си живѣте съ вашето минало, но ние не се интересуваме отъ вашето минало и нѣмаме нищо общо съ вашето минало, за да ни турате въ зависимостъ отъ вашето минало. Разбирате ли? (Възражения отъ земледѣлцитѣ. Глъчка)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

С. Мошановъ (д. сг): Г. председателю! Въдворете най-после редъ.

П. Миновъ (з. в): (Къмъ К. Пастуховъ) По тая система вие ще имате двама депутати.

К. Пастуховъ (с. д): Вие можете да дойдете тукъ и съ 52-ма. Ние не правимъ смѣтки.

П. Миновъ (з. в): Азъ казвамъ колко ще имате вие.

П. Анастасовъ (с. д): Въпросътъ е за принципа.

К. Пастуховъ (с. д): Тая система въ едни отношения е лоша, въ други отношения, обаче, е крачка напредъ, и за-

това ще я гласувамъ. Тя не ме задоволява напълно. Вие, обаче, съ вашия манталитетъ, да си въобразявате, че вие издигате партии и че всички трѣбва да вървятъ следъ васъ, нѣма да отидете далечъ. Това да го разберете хубаво! Отъ една борба между васъ и насъ не ние ще загубимъ, а вие ще загубите, защото нашето чело е чисто, а за васъ има какво да се каже. (Рѣжкоплѣскания отъ сговориститѣ и отъ социалдемократитѣ. Възражения отъ земледѣлцитѣ)

И. п. Янчевъ (з. в): (Сочи социалдемократитѣ и сговориститѣ) Вижте се.

Н. Кемилевъ (д. сг): Въ всѣки случай по е честничко да се рѣжкоплѣска на тѣхъ (Сочи социалдемократитѣ), отколкото на васъ. (Пререкания между социалдемократи и земледѣлци)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

К. Пастуховъ (с. д): (Къмъ земледѣлцитѣ) Това не е партиенъ егонизъмъ. Вие може да имате най-хубаво мнение за вашата партия, но ще оставите другитѣ да вървятъ по своя пътъ, защото, ако вие, като опозиционери, не ги търпите, ако имате парче властъ, ще ги запалите. (Рѣжкоплѣскания отъ сговориститѣ. Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представител г. Георги Петровъ.

Г. Петровъ (нац. л): Г. г. народни представители! Преждеговорившиятъ господа се ограничи да засегнатъ само общи положения. (Пререканията между социалдемократи и земледѣлци продължаватъ. Глъчка)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

Г. Петровъ (нац. л): Преждеговорившиятъ, казвамъ, засегнаха само общи положения, до които се отнася § 1 отъ предложението законопроектъ. И затова други наредби отъ законопроекта тѣ оставиха необсѣдени. Азъ ще отпразя къмъ г. докладчика единъ въпросъ, за да бжде освѣтленъ. (Пререкания между Петъръ Анастасовъ, Кръстю Пастуховъ и други социалдемократи, отъ една страна, и земледѣлци, отъ друга. Голѣма глъчка)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Моля, г-да, оставете оратора да говори.

Г. Петровъ (нац. л): Въ § 1 се говори за следнитѣ промѣни въ чл. 33 на избирателния законъ: (Чете) „Точка първа на алинея трета се измѣня така: Бургазка градска, Бургазка селска, Карабунарска, Василиковска и Малкотърновска образуватъ Бургазка избирателна околия“. (Пререканията между социалдемократи и земледѣлци продължаватъ). Значи, точка първа на алинея трета се измѣня. А коя бѣше точка първа на алинея трета досега? (Чете) „Котелска и Карнобатска избирателни околии образуватъ Карнобатска избирателна околия“. Какво става сега?

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): Има по-ново издание на избирателния законъ.

С. Мошановъ (д. сг): Отъ 1931 г.

Р. Василевъ (д. сг): Размѣнени сж точкитѣ, г. Петровъ. Избирателниятъ законъ е измѣненъ въ 1927 г.

С. Мошановъ (д. сг): Вие четете старо издание на избирателния законъ, г. Петровъ: има единъ сборникъ на законитѣ по министерството отъ 1929 г., но има другъ сборникъ отъ 1931 г.

(Пререкания между Х. Баралиевъ и Г. Драгневъ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Г. Драгневъ! Права Ви бележка.

Отъ сговориститѣ: Да се върже!

Г. Петровъ (нац. л): Г-да! По въпроса, който е повдигнатъ, имахъ случай да изкажа мнението си при първото четене на законопроекта. Сега имамъ да направя само една малка бележка — че намаляването или увеличаването числото, на което трѣбва да се избира единъ народенъ представителъ, е несъобразно съ конституцията, защото не хар-

монира съ общата система, която е прокарана при избирането. Въ чл. 86 на конституцията се казва, че на 20.000 души от двата пола се избира един народен представител. Сега за да може да се получат тия 44 души за централната листа, произволно се определя едно число, като се поставя да се избира по един народен представител на 24.000 души въ избирателните колегии. А когато това число, 44, се събере съ числото на депутатите, които се избират въ колегиите, действително общото число на депутатите става 274, и това хармонира съ постановлението на конституцията. Несъобразността, обаче, е въ това, че вие накарнявате равномерността на представителството въ колегиите.

С. Савовъ (д. сг): Само един шеф ще имате и на него ще се подчинявате.

Г. Петровъ (нац. л): Г. председателю! Моля Ви се, обуздайте Вашия квесторъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни)

Г. Петровъ (нац. л): Тукъ се накарнява равномерността, и на нееднакво число население въ административните околии се пада по еднакво число народни представители. Тукъ е несъобразността, споредъ мене, на това постановление на законопроекта съ постановлението на конституцията.

С. Савовъ (д. сг): Нѣма да имате много шефове. Единъ шефъ ще имате въ партията.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Моля, г. Савовъ, оставете оратора да говори.

С. Савовъ (д. сг): Единъ шефъ ще имате и на него ще се подчинявате.

Г. Петровъ (нац. л): Макаръ въ надлежния чл. 86 отъ конституцията да не е указана системата, по която се произвеждатъ изборите, тя е осветена отъ практиката: изборите се произвеждатъ по административни околии. Това е споредъ чл. чл. 33 и 34 на избирателния законъ. Този изводъ можемъ да направимъ и отъ чл. 3 на конституцията, въ който се говори за административното дѣление. Това е избирателната система у насъ; административното ни устройство е таково. И за да може да се приложи една избирателна реформа, приложението ѝ ще трѣбва да става по административни околии. А въ такъвъ случай ще трѣбва да се държи смѣтка, щото въ тия административни околии да е примѣнимо разпореждането на чл. 86 отъ конституцията. Това е сѣщността. Инакъ ние тукъ имаме една несъобразностъ съ това постановление на конституцията.

Става въпросъ за централните листи. Азъ смѣтамъ, че задължителността на централните листи, особено така, както сега е прокарана съ измѣнението на законопроекта отъ комисията, е едно насилие надъ правото и надъ свѣстата на избирателя; тя е едно ограничение на правото му да гласува или не за опредѣлени лица. И струва ми се, че тукъ трѣбва да се разреши, щото ония избиратели, които не биха желали да гласуватъ за една такава централна листа, да иматъ правото да заличаватъ или цѣлата централна листа, или отдѣлна листа.

Р. Василевъ (д. сг): Ще дойде по-нататъкъ съответниятъ текстъ. Тогава може да стане това измѣнение.

Г. Петровъ (нац. л): Разбира се, при съответния текстъ може да стане това измѣнение, но понеже сега въ разискванията се засегна този въпросъ, искамъ да направя тая бележка. Следователно, струва ми се, че предложението на г. Павловъ ще трѣбва да бѣде прието, защото то хармонира съ това основно начало, прокарано въ конституцията, за което не се държи смѣтка сега, когато се установява създаването на една единствена колегия — царството.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представител г. Иванъ п. Янчевъ.

Отъ сговористите: А-а-а!

Нѣкой отъ сговористите: Това е саботажъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Г. г. народни представители! Вѣрно е, че предложениятъ текстъ на чл. 33 въ настоящия за-

конопроектъ ни довежда до една двойственостъ: отъ една страна — околийски колегии, а отъ друга страна — централна листа. Има съображения за и противъ. Азъ смѣтамъ, че нѣма защо да излагамъ мотивите си противъ централната листа; нѣма защо да излагамъ и съображенията, които сѣ вече казани отъ преждеговорившите, а особено онѣзи отъ г. Борисъ Павловъ, който направи предложение да се изхвърли алинеята за централната листа. Отъ друга страна, не можемъ да подкрепимъ и тѣзи малки колегии, въ които се избиратъ по двама-трима народни представители, и което е почти мажоритарна система. Азъ смѣтамъ, че най-добре ще бѣде да създадемъ по-големи колегии, каквито имаше по-рано, напр., да създадемъ колегии, отъ които да се избиратъ най-малко по 10 души народни представители — по-малки колегии да нѣма — и тѣзи колегии да се опредѣлятъ отъ Министерския съветъ, съгласно статистиката за населението.

Ето защо, азъ мисля, че такова едно предложение ще може да обедини и искането на тѣзи, които намиратъ, че колегиите сѣ много малки, още повече, че съ така предложени на законопроекта въ 43—44 околии се намаляватъ колегиите, а то значи, че се връщаме къмъ мажоритарната система. И азъ смѣтамъ, че всички тѣзи благородни съображения на правителството за създаването на централна листа — да влѣзатъ първите хора на партията въ Народното събрание — се свършено заличаватъ отъ голѣмия дефектъ на така предложеното измѣнение съ намаляването на колегиите въ 43—44 околии. По този начинъ става връщане къмъ мажоритарната система въ повечето отъ околиците въ страната.

Ето защо, азъ правя предложение, чл. 33 да добие следната редакция: „Изборите за народни представители ставатъ по избирателни колегии, въ които се избиратъ най-малко по 10 народни представители и които носятъ името на окръжния градъ или на най-големия градъ въ района на колегията. Всички формалности и разпоредби по настоящия законъ се извършватъ въ града, чието име носи колегията“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата г. министър-председателятъ.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Тълкуването на конституцията даде поводъ за единъ доста разгеглаемъ дебатъ, въ който вземаха участие и които могатъ да тълкуватъ, и които — ще не извиняватъ — смѣтатъ, че могатъ да тълкуватъ. Най-печалното е, обаче, че неправомерно тълкуватъ конституцията ония, за които се предполага, че трѣбва да знаятъ да я тълкуватъ. Това е г. Борисъ Павловъ. Г. Борисъ Павловъ повдигна тоя въпросъ, казвайки: „Съ създаването на централните листи се нарушава чл. 86 отъ конституцията; той не би се нарушавалъ, ако би било, както е въ конституцията на други страни, дѣто такава система съществува, напр., Германия“. Г. Борисъ Павловъ навѣрно не е чѣлъ какво постановява конституцията на Германия. Тя е предъ мене, г. Павловъ. Въ конституциите постановленията сѣ много общи. И за конкретния случай ще видите, колко постановленията въ германската конституция сѣ общи. Тя дори не опредѣля на какво количество население ще се избира депутатъ, . . .

Б. Павловъ (д): И затова помага оная система.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Чакай, чакай — . . . а представи това на избирателния законъ. Тя опредѣля само, че изборътъ трѣбва да бѣде по пропорционалната избирателна система, обаче не говори никакъ за централни или нецентрални листи; тя оставя на избирателния законъ . . .

Н. Мушановъ (д): Тѣкмо това е.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Сега адвокатлъкъ — „Тѣкмо това е“. Ксе е „тѣкмо това“, г. Никола Мушановъ?

Н. Мушановъ (д): Искамъ думата, г. председателю.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Искамъ да Ви чуя, понеже сте голѣмъ конституционалистъ и юристъ.

Н. Мушановъ (д): Признавали сте ме и Вие нѣкога.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Признавамъ Ви, ама като адвокатъ. А често пѣти по държавните въпроси сте партизанинъ, не сте човѣкъ независимъ.

Германската конституция е толкова обобщителна, че единъ въпросъ, какъвто е, напр., въпросътъ за кворума,

колко народни представители трябва да присъствуват, за да бъде Парламентът дееспособен, го предпоставя на вътрешния правилник. Съ това искам да ви посоча, че конституцията от житейска опитност имат толкова по-голяма стойност, колкото тѣ повече дават възможност да се приспособяват към новите условия, които сѣ се наложили въ страната. Сѣтамъ, че ни единъ, който се занимава съ политика, нѣма да откаже това.

Е добре, въ дадения случай какво ни казва чл. 86? Че на 20 000 души население отъ двата пола се избира единъ народенъ представител. Оттамъ нататъкъ какво ни казва чл. 86? Казва ни нѣщо много важно въ последната си алинея: „За реда на изборитѣ ще се изработи особенъ избирателенъ законъ.“ За да се каже това, както е казано и въ германската конституция, че избирателниятъ законъ ще уреди всички детайли, дори като този, колко да бждатъ народнитѣ представители, имало се е предъ видъ нуждата отъ приспособяване на конституцията къмъ живота на народа. Това е ясно като бѣлъ денъ. Въ този периодъ отъ 50 години какво сме направили ние? Посочи се много основателно, че отъ униоминалната, едноименната система — въ една избирателна колегия да се избира единъ депутатъ или двама — ние преминахме къмъ пропорционалната система съ партийна листа. Ами сѣтате ли вие, че ако тѣй буквоедски се държите о вашитѣ разбирания, нѣма да получите възражения? Ще получите и то колкото щете. Но направили сме го, приели сме го, защото е било нужно и защото не е било противъ конституцията. а, напротивъ, било е въ съгласие съ нея, защото конституцията казва, че избирателниятъ законъ, който ще се гласува, ще уреди всички други въпроси, които въ текста на конституцията не се поменаватъ. И тѣзи други въпроси действително избирателниятъ законъ ги урежда въ една или друга форма — и ще продължава да ги реди.

Защитавайки абсурдността за неконституционността на предлаганата промѣна въ избирателния законъ, единъ отъ почитаемитѣ оратори отиде дотамъ, щото сѣмъва съ чл. 86 отъ конституцията и административното дѣление на страната. По-голямъ абсурдъ отъ това има ли? Чл. 3 отъ конституцията казва, че страната се дѣли административно съ специаленъ законъ и неговиятъ смисълъ се отнася до въпроса за самоуправлението, за общинитѣ. Какво общо има този текстъ съ избирателния законъ? Абсолютно нищо. Това показва само доколко цѣлата тази теза, която искатъ да защитятъ, за неконституционността на предлаганото измѣнение, е абсурдна.

Г. г. народни представители! За да се разбере истинскиятъ смисълъ на предлаганото измѣнение, би трѣвало да се припомнимъ най-същественитѣ мотиви, които заставятъ правителството — отговаряйки на общественото мнение, отговаряйки на желанията на васъ, господа отъ опозицията — да внесе единъ подобенъ законопроектъ. Този законопроектъ се внесе, за да дадемъ възможностъ да се приспособи нашата политическа действителност къмъ нуждитѣ на единъ добъръ Парламентъ, за единъ добъръ контролъ върху управлението въ лицето на виднитѣ хора, ко безъ да се ограничатъ да влизатъ въ Парламента и мѣстнитѣ деятели.

Б. Ецовъ (д): Че какъ ще влѣзатъ тѣ въ Парламента при този високъ дѣятелъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако ние останѣхме при това положение, което е било досега, и ако вие, които се тѣкните да поемете властта, додете въ нѣкаква коалиция, какво ще правите безъ този законъ? Вие ще трѣбва да си опредѣлите, кой колко мандата ще вземе, нали! Това е грозната действителност. Надѣвамъ се, че нѣма да дойдемъ до това положение, каквото четемъ, че е въ една съседна държава, дето господата, които влизатъ въ кабинета на Титулеску, уговарятъ не само колко министерства ще иматъ, но и колко депутати ще иматъ представяванитѣ отъ тѣхъ респективни партии. Азъ се надѣвамъ, че нѣма да дойдемъ до този резилъкъ ние — да телеграфираме, че споримъ върху това. Но азъ съмъ сигуренъ, отъ друга страна, че въ вашитѣ разбирания за нѣкакви коалиции преди изборитѣ стои именно това, че вие ще дойдете въ сѣщностъ до този въпросъ, безъ да го обявявате публично, и ще се карате много сериозно. И азъ не знамъ какъ ще издържите. Това е истината, това е грозната действителност. (Оживление всрѣдъ лѣвицата)

Б. Ецовъ (д): Ще се карае, но въ края на крайщата пакъ ще се разберемъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, да! А съ този законъ какво се дава? Улеснява се задачата на вси-

чки. Ако не можете да се съгласите като министри въ единъ коалиционенъ кабинетъ, за да не би да бждатъ използвани вашитѣ сили отъ други, дава вие се възможностъ съ това подобрене за мандатитѣ вие да използвате тия сили, които имате по число на гласовѣтѣ, и да не достигнете може би до едно такова положение, при което министри нѣма да сполучатъ да бждатъ избрани. Това може да се случи въ коалиционенъ кабинетъ. Че това къмъ лошо ли води при нашитѣ български условия? Че това е най-наложителното нѣщо, ако вие имате присърдце издигането на Парламента.

Азъ съмъ дълбоко убеденъ, че всички вие чувствувате това, но... партизанлъкъ. Нѣма какво повече да приказвамъ.

Г. Миновъ, г. Драгневъ, г. Янчевъ развиха тукъ нѣкакви теории, нѣкакви оплаквания, на които по-рано се е отговорило и, следователно, нѣма защо и сега да се спирамъ върху тѣхъ.

Завършвамъ, г. г. народни представители. Въ никакво противоречие съ конституцията не е постановлението, което ни занимава. То е напълно конституционно. Нѣщо повече — то отговаря на насѣщната нужда на нашия политически животъ, защото то е едно подобрене, една сигурностъ за народното представителство, чрезъ която ще се повдига престижътъ на нашия Парламентъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

П. Миновъ (з. в): Г. министъръ-председателю! Кажете кое налага да имаме колегии околнитѣ и колегия цѣлата страна.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ казахъ защо и нѣма да се спирамъ отново върху това.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): Г. г. народни представители! Азъ сѣтамъ, че този въпросъ, повдигнатъ сега, е единъ сериозенъ въпросъ, който поне въ дневницитѣ трѣбва да остави впечатление за всички ония, които четатъ у насъ, че той е билъ дебатиранъ сериозно, както заслужава да бжде дебатирания. Ето защо, и азъ съжалявамъ, че се внесе много партизански острастения, отъ които можеше да се отървемъ. И ако азъ вземамъ думата, то не е за да навлѣза въ тази областъ, а за да повторя какъ много въпроси се сѣмъватъ и какъ много погрѣшни възгледи се проповѣдватъ тукъ.

Азъ съмъ особено радъ, че мога отначало още да се съглася съ уважаемия г. министъръ-председателъ, че въпросътъ за измѣнението на една избирателна система не е въпросъ на партизански капризъ и че измѣнението трѣбва да става непременно съ огледъ на държавни интереси. Справедливостта и държавнитѣ интереси трѣбва да се спогаждатъ. До каквато степенъ това може да направи едно законодательство, по него ще ценимъ за неговия разсѣдѣкъ и сериозностъ. Тамъ стои въпросътъ.

Приказватъ за демокрация. Г-да! Нека сме наясно. Демокрацията сѣщо така е измѣнила възгледитѣ си, както всичко въ свѣта се промѣня. Ако нѣкой иска да бжде чистъ демократъ и се върне къмъ системата на прѣксто законодательство, което създаде Русо преди вѣкъ и половина, днесъ ще го сѣтнатъ, че той нѣма елементаренъ политически усѣтъ за времето, въ което живѣе. Русо нѣкога-си проповѣдваше демокрация непосредствена, прѣка, да се събере народътъ отъ 4—5 хиляди души отъ такива малки околности, като Швицъ, Ури, Унтервалденъ, на мегданитѣ, за да избира и своитѣ управници, и своитѣ сѣдии, въобщо цѣлото си управление, обаче това бѣше въ златнитѣ години на народитѣ, когато нито политически, нито икономически тѣ бѣха раздѣлени; то бѣше тогава, когато свѣтътъ не бѣше раздѣленъ на разни класи, както това е въ последнитѣ години.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Монтескьо, който е отъ по-голямо значение по този въпросъ отъ Русо и който е много по-старъ отъ него, съвсемъ иначе слага въпроса. Недейте говори за Русо и за демокрация!

Н. Мушановъ (д): Чакайте. Не ми отнемайте мисълта. Азъ ще дойда и тамъ. Недейте ме пресича. Именно това казвамъ. За тогавашното време Русо сѣмъше подраздѣленето на народитѣ на партии за безправствено. Той наричаше дѣленията на народа котерии, защото, по негово схващане, не може народниятъ суверенитетъ да бжде дѣленъ на партии. Но животътъ наложи своето. При увеличението на държавитѣ, при невия животъ, който се съз-

дале, при социалното раздѣление на хората не можеше вече да се прилага системата — да я кажемъ — на чистата демокрация. Тогава се яви Монтезкьо съ неговата представителна система и съ теорията за тритѣ власти. Обаче оттогава насамъ тя еволюира. Сега има съвършено нови въѣтия. Азъ съмъ ималъ случай да говоря това нѣколко пѣти отъ трибуната. Днесъ и партиятъ се оспорватъ, и правителството въ Парламента се оспорва. Днесъ не искатъ гражданитѣ да бѣде суверенъ въ държавата, а искатъ да бѣде такъвъ производителъ, както е, напиримѣръ, въ фашистска Италия, където кооперациитѣ сѣ партийни елементи, или както е въ съветска Русия, където само онзи, който се труди и произвежда, има право на изборъ. Вие виждате, отъ една страна, едни искатъ да разклатятъ режима, а други — принципа. Въ това отношение мисълта на уважаемия г. Пастуховъ, който каза, че тамъ нѣма партии, е погрѣшна. Въ фашистска Италия има една партия, партията на фашизма, която организира народа въ кооперациитѣ, които си иматъ представители. И въ съветска Русия има представителенъ режимъ, но извънъ болшевишката партия, тамъ нѣма други партии, и тя иска съ диктатурата на пролетариата да държи всички други партии въ подчинение.

Направихъ тая малка уговорка, за да кажа, г-да, че нѣма защо да се спираме на нѣкои по-стари теории, които сѣ отживѣли времето си. Правилното е, съ огледъ на държавнитѣ нужди и справедливостта, да наредимъ новата изборителна система така, че да дадемъ представителство на меншествата. Въ тия рамки поставямъ азъ въпроса. Питамъ се азъ: кое е по-правилно? Защото въ основата си това е голѣмиятъ въпросъ.

Р. Василевъ (д. сг): Конституционно ли е или не — това е въпросътъ.

Н. Мушановъ (д): Моля, азъ ще дойда дотамъ. — Въпросътъ да се реформира изборителниятъ законъ, за да се даде представителство на малкитѣ партии, ние сме го повдигали нѣколко пѣти въ Народното събрание. Когато се прокарваше изборителниятъ законъ въ 1912 г., говорей се и за така наречената емпирична теория, която, преди съществуването на пропорционалната система, въ нѣкои държави даде представителство на меншествата. Азъ съмъ говорилъ тукъ и за лимитативната система, която съществува въ Англия и Италия, споредъ която, където избиратъ трима, единиятъ е на опозицията, а двата на правителството. Тя съществува въ известно време въ Англия и Италия, обаче тя не съдържа справедливостъ и затуй я изоставиха. Грижили сѣ се много за представителството на меншествата, обаче напоследѣкъ се спрѣха на пропорционалната система, която мнозина смѣтатъ, че съдържа елементи на справедливостъ — да могатъ съобразно силитѣ си партиитѣ да се представляватъ въ парламента. Ние създадохме, казватъ, пропорционалната система и като-че-ли чрезъ нея осигурихме правото на българския избирателъ да бѣде двигателъ на своята политика и да ръководи съдбинитѣ на своята държава! Не е истина, г. г. народни представители! Вие трѣбва да правите различие между организация или техника на изборитѣ, както се изразявамъ азъ, т. е. наредбата, чрезъ която трѣбва да гарантирашъ избирателя да прояви своята воля, като даде представителъ въ Народното събрание, и другия основенъ елементъ, който, казвамъ азъ, е волята на избирателя, т. е. съзнанието на избирателя да може да се самоопредѣли въ политическия борби. Тукъ става едно смѣшане. Като-че-ли за да спасимъ България отъ нѣкакви недѣзи, ние ще трѣбва непременно да унищожимъ волята на гражданина или волята на партиитѣ, които не сѣ нищо друго, освенъ политически организации на нашия народъ.

За да организирашъ анархистичния гражданинъ, разхвърлянъ насамъ-нататѣкъ въ политически партии, политическата организация на държавата е необходимо нужна. Но да унищожавате съ законъ организациитѣ на партиитѣ и да искате чрезъ законъ да наредите като учреждение партията, споредъ мене, това говори, че не се схваща действително какво нѣщо е партията. Партията ще остане волно сдружение между гражданитѣ, което ще бѣде толкова по-стегнато, толкова по-възвишено, колкото повече съзнателни членове има въ него. Съ законъ това нѣма да се направи и никѣде не се опитватъ да го правятъ. Когато ние говоримъ за партии, не разбираме учреждение, което юридически е организирано; партията е една волна, свободна организация — който иска да влѣзе въ нея, влиза, щомъ не ще, не влиза. Какъ ще задължавате нѣкого съ законъ да влѣзе въ партията! Да създадемъ партии по наше вътрешно убеждение и схващане, съ законъ да кажемъ на всѣки въ коя партия да отиде — това показва нашето безсилие. Това трѣбва да се разбере. Сега

вие казвате: ама пропорционалната система ограничава правото на избирателя. Не правото на избирателя ограничава, а ограничава анархистичността на тѣлпитѣ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тукъ какво става? Меншествата се ограничаватъ?

Н. Мушановъ (д): Моля Ви се, недейте ме прекъсва. Оставете ме да развия мисълта си.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие взехте думата по единъ въпросъ, а говорите по съвсемъ други въпроси, следъ като дебатитѣ сѣ приключени.

Н. Мушановъ (д): Колкото партиитѣ сѣ по-негодни и кекави, толкова по-малко резултати дава пропорционалната изборна система. И навремето, въ 1912 г., когато Людскановъ я прокарваше — г. Ляпчевъ е живъ свидетелъ, той знае — ние бѣхме най-резервиранни. Азъ четохъ пасажи отъ това, което ние говорихме по принципъ. Защото ние не отдавахме магическа сила на системата чрезъ която тогава смѣтаха, че ще се поправи политическия животъ на страната, но смѣтаме, че той ще се поправи чрезъ партиитѣ институти, разбира се, ако народътъ бѣде годеенъ да ги поддържа. И наистина, резултатитѣ отъ пропорционалната изборна система не бѣха щастливи. Нека да го кажемъ: и при пропорционалната изборна система българскиятъ народъ не бѣше годеенъ да се представлява правилно въ Народното събрание. Пакъ силата играеше роля.

Та казвамъ: сега никой не засѣга пропорционалната изборна система. Въпросътъ е конкретенъ и извамъ до него. Пита се: каква е главната целъ на вносителя на законопроекта? — Да даде представителство на малкитѣ партии. Защото у насъ, ако си на власт — ние сме го изпитвали — голѣмо величие си, всички тѣ почитатъ, но паднешъ ли отъ властъ, хвърлятъ те и не знаешъ кѣдеси отишешъ. Такъвъ е политическия животъ у насъ. И стремлението на всички е да се даде справедливо представителство на малкитѣ партии. Никой не е противъ това. Азъ виждамъ тукъ, собствено, да се спори въ каква форма да се облѣче това въ закона, отколкото да претендиратъ нѣкои хора, че малкитѣ партии не трѣбва да се представляватъ въ Парламента. И азъ се питамъ: щастлива ли е реформата, има ли полза отъ измѣнението? Така, както вие слагате въпроса, има ли да се засѣга съ нѣщо нѣкоя конституционна разпоредба? Г. г. народни представители! Правъ е г. Ляпчевъ, когато констатира, какво казва германската конституция, и азъ ще взема неговитѣ аргументи, които той вади отъ германската конституция, тъкмо противъ неговата теза.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Адвокатитѣ сѣ способни на това.

Н. Мушановъ (д): Германската конституция не уговарва количеството на депутатитѣ. Тя дава свобода въ това отношение. И тъкмо заради това — както каза сега уважаемиятъ г. Пастуховъ — тамъ увеличаватъ числото на избирателитѣ, които избиратъ единъ депутатъ, отъ 60.000 на 75.000 души, за да може да се намали числото на депутатитѣ. Но нашата конституция ни е ограничила доста. И какво прави сега нашиятъ законодателъ? Ами това е гдѣлътъ на закона. И азъ го приказвахъ и по-рано. Ние имаме ограничение въ конституцията, въ която се казва, че въ България се избира на 20.000 души единъ народенъ представителъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, за цѣлото число народни представители.

Н. Мушановъ (д): Дали има начинъ, по който можемъ хемъ да наредимъ 273 народни представители, споредъ броя на населението въ България...

К. Пастуховъ (с. д): Ако се избираха 230 души народни представители щѣше да бѣде противоконституционно, но щомъ се избиратъ 273 души, отговаря на смѣтката — единъ народенъ представителъ на 20.000 души, което е съобразно съ конституцията.

Н. Мушановъ (д): Моля, изслушайте ме да завърша мисълта си.

У насъ конституцията ограничава числото на народнитѣ представители, въ зависимостъ отъ броя на населението. И съставителътъ на законопроекта, уважаемиятъ г. Коларовъ, е искалъ да помири системата, съществуваща въ държавитѣ, които иматъ държавни листи — каквато е,

напр., въ Германия — съ нашата конституция, която ограничава количеството на мандатитъ. Въ Германия количеството на депутатитъ не се ограничава отъ конституцията; тамъ съ законъ може да се опредѣли на колко души да се избира единъ депутатъ — на 30.000, на 50.000, на 70.000. У насъ конституцията поставя едно ограничение. Сжщественото въ тоя законопроектъ се съдържа въ пунктъ първи отъ втората алинея на § 2, където се казва: „Всѣка избирателна околия избира толкова народни представители, колкото пжти числото 24.000 влиза въ числото на населението ѝ“. Защо се измисля числото 24.000? То се измисля тъкмо затова, защото ние хемъ трѣбва да имаме 273 народни представители, хемъ трѣбва едни да бждатъ избирани отъ колегитъ, а други съ държавната листа. Четиритъ хиляди гласа, които слагате повече надъ 20-тѣ хиляди, тъкмо тѣ сж, които икономисватъ 44 мандата, които вие поставяте въ държавната листа. И съставителтъ на законопроекта се е мжчилъ да примири тия нагледъ непримирими работи съ нашата конституция.

Г. г. народни представители! Вие можете да тъкувате както искате, това е ваше право, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тълкуваме, както трѣбва. Азъ ще взема думата.

Н. Мушановъ (д): . . . но нашиятъ великъ законодатель е опредѣлялъ на 20.000 души единъ мандатъ и въ разпоредбитъ на чл. 86 отъ конституцията е казалъ: (Чете) „Обикновеното Народно събрание се състои отъ народни представители, избирани направо отъ народа,“ — запетая — „по единъ представителъ на 20.000 души отъ двата пола“.

Д. Бъровъ (д. сг): И сега по законопроекта е така.

Н. Мушановъ (д): Моля. — Великиятъ законодатель е искалъ да разреши двата въпроса: че народното представителство трѣбва да бжде прѣко избирано и всѣки народенъ представителъ трѣбва да се избира отъ 20.000 души, а не отъ 24.000 души.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Сега не е ли така?

Н. Мушановъ (д): Азъ ще Ви кажа, че не е така. Това тълкуване, което искате да дадете, е пресилено съ огледъ на целитъ, които гоните. Г. г. народни представители! Азъ запитвамъ всѣки единъ, който е политикъ, да ми отговори на следното. Гр. София има 220.000 жители. Тия 220.000 жители избираха 11 народни представители; сега вие ги намалявате на 9. 20.000 души ли отъ софийската избирателна колегия ще избиратъ единъ народенъ представителъ? Не, г. г. народни представители, 24.000 души ще го избиратъ.

Азъ оставямъ настрана въпроса за практическитъ последици, който е много важенъ, г. министъръ-председателю! Вие вземате за основа преброяването отъ 1926 г. Оттогава до днесъ има едно увеличение на населението въ България съ $\frac{1}{2}$ милионъ души. При предстоящитъ избори ще се явятъ много повече избиратели, отколкото въ последнитъ законодателни избори. Нѣма да ви кажа, че трѣбва да направите ново преброяване, защото за база се взема последното такова. Но въпросътъ е тамъ, че има увеличение броя на избирателитъ. Поради това увеличение на населението ще има увеличение и на дѣлителя. А като поставяте числото 24.000, вие имате още по-голямъ дѣлителъ. И да не ви е чудно, че при сегашната система въ София вие ще имате дѣлителъ повече отъ 5.500, когато дѣлителътъ досега бѣше не повече отъ 4.100 гласа. Питамъ ви азъ: право ли е, че на 20.000 души гр. София трѣбва да има единъ мандатъ или не?

Р. Василевъ (д. сг): Другитъ два мандата София ще ги вземе отъ централната листа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ще отговоря.

Н. Мушановъ (д): Питамъ: можете ли сериозно да подѣждате, че нашиятъ великъ законодатель, който искаше да даде на 20.000 души единъ народенъ представителъ, не се е водилъ отъ съображението, щото никоя колегия да нѣма мандати несъобразно съ количеството на населението, като се избира на 20.000 души единъ? Досега никога не е имало това, сега за пръвъ пжтъ това се прави. Азъ зная какво ще ми се каже.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, ще ти го кажа.

Н. Мушановъ (д): Азъ зная, че ще ми се каже, че има околии съ 32.000 избиратели, които получаватъ два ман-

дата, и че има околии съ 28.000 избиратели, които получаватъ единъ мандатъ. Това става, г-да, защото при манипулацията на изборитъ едното допълва другото.

Р. Василевъ (д. сг): Сжщото е и сега.

Н. Мушановъ (д): Но това не отнема правото на избирателитъ въ една околия да иматъ избраници съобразно съ броя на населението въ околията. Вие можете да направите следното: вземате Софийския окръгъ и го правите съ 2 милиона население, за да избира 100 души народни представители, а на всички други избирателни колегии оставяте да избиратъ по единъ народенъ представителъ! Може да се направи и такава произволна смѣтка по колегитъ. Едно време, уважаеми г. Ляпчевъ, знаете какво бѣше изнаѣрила българската изобретателностъ по мажоритарната система: въ една избирателна секция, въ която трѣбваше да се произвеждатъ избори, идваха да гласуватъ общини отъ 30 км., а общини на 2—3 км. отъ тая избирателна секция се пращаха въ свършено друга посока. Знаете злоупотрѣблението, които ставаха съ избирателния законъ при всѣки изборъ. Можете да направите и сега една такава работа съзнателно — обаче по това ще се цени доколко единъ законодатель е билъ справедливъ, желалъ ли е искрено да се прояви народната воля или не е желалъ.

Г. г. народни представители! Признайте си, че вие туряте числото 24.000 математически, за да можете да създадете държавната листа, защото иначе не можете да я създадете. Недейте смѣта, че това, което правите, е въ духа на българската конституция. Вие не можете да отмените постановлението ѝ въ чл. 86, че на 20.000 души избиратели трѣбва да има единъ народенъ представителъ.

С. Мошановъ (д. сг): Не избиратели, а население.

Д. Бъровъ (д. сг): Не се отмѣня това постановление на конституцията.

Н. Мушановъ (д): Отмѣня се. За примѣръ ви дадохъ София.

Р. Василевъ (д. сг): София пакъ ще избира 11 народни представители.

Н. Мушановъ (д): Чакайте, г. Василевъ, да направимъ една аритметическа смѣтка. При 11 народни представители за София имаме дѣлителъ 4.100. Опозицията ще вземе 7 отъ тия 11 мандата. При дѣлителъ 5.500 и 9 мандата, оппозицията може да вземе два, а всичкитъ други ще прибере управляващата партия.

Р. Василевъ (д. сг): То е другъ въпросъ. Обаче народнитъ представители, които ще избере София, ще бждатъ пакъ 11:9 отъ околийскитъ листи и 2 отъ централната листа.

Н. Мушановъ (д): Азъ ви казвамъ въ какво се състои сжщината — ясно е. Обаче ако искате сериозно да погледнете на този въпросъ, а не партизански, ще видите, че духътъ на българската конституция не позволява създаването на държавна листа. Конституцията повелява, на 20.000 избиратели въ околията да се избира единъ народенъ представителъ.

Р. Василевъ (д. сг): Да приемемъ мажоритарната система.

Н. Мушановъ (д): Мажоритарната система? Ама това ли е аргументъ срещу критиката, която азъ правя на реформата ви?

Азъ не се впускамъ по въпроса, който повдигна уважаемиятъ г. Пастуховъ — че пропорционалната система имала за целъ да бжде представенъ елитътъ на парнитъ, че всичко, което се избирало отъ долу, било низко и, следователно, трѣбва да го затруднимъ да идва въ Народното събрание и че Франция издигнала всичкитъ си велики хора — и то при мажоритарната система.

Г-да! Това не е въпросъ на система, това е въпросъ на политическо съзнание на народа. И Англия е издигнала най-великитъ си хора благодарение на мажоритарната система, която цари тамъ отъ вѣкове. Но нека оставимъ това настрана. Всѣки народъ ще може самичкъ да си създава системи, които смѣта, че сж най-подходящи за него. Нѣма защо да свързваме системитъ съ този въпросъ.

Но, г. г. народни представители, да завърша. Извинете, че се отклонихъ много. Искамъ да свържа този въпросъ

съ раздѣлянето на избирателните колегии, което се третира въ § 1.

Г-да! Или имате ясен погледъ за целта, която гоните, или нѣмате. Питамъ: на какво основание съединявате една околия съ друга? Питамъ: защо съставителят, който внася този законопроектъ, не ни даде една таблица на избирателните колегии, за да видимъ отъ кои избирателни колегии се отнематъ мандати за централната листа, та да сме наясно и да знаемъ това, когато гласуваме. Вземамъ се 44 мандата за централната листа. Нека ни се каже отъ кои околии тѣ се взематъ. Напр., отъ Чирпанъ единъ, отъ Стара-Загора единъ и т. н.

С. Мошановъ (д. сг): Нѣма освенъ да направите едно дѣление.

Н. Мушановъ (д): Защо мене, народниятъ представителъ, ще ме пращате да правя дѣление, а съставителятъ на законопроекта не е счелъ за нужно да освѣтли народното представителство каква целъ се постига съ тая избирателна реформа? Каква нужда има да събирате Ай-тоска и Анхиялска околии, а къмъ Бургазка околия да присъединявате Малкотърновска и Василиковска?

С. Мошановъ (д. сг): Защото не могатъ да образуватъ избирателни колегии и трѣбва да ги причислимъ къмъ съседните околии.

Н. Мушановъ (д): Защо не вземете за централната листа оттамъ, където се избиратъ петъ души, за да останатъ четири, а не да вземете оттамъ, дето се избиратъ четирима или трима?

С. Мошановъ (д. сг): Последниятъ статистически годишникъ за количеството на населението у насъ показва откъде да се вземе.

Н. Мушановъ (д): Дайте да провѣримъ тѣзи изчисления. Нѣма никаква система въ съединяването на околии. Азъ да ви кажа какъвъ е резонътъ за съединяването на нѣкои околии и съмъ убеденъ, че вие ще се сгласите съ мене. Габровска околия се съединява съ Дръновската, защото има нещастieto да избере опозиционни народни представители.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Д. Бъровъ (д. сг): Съвсемъ погрѣшно мислите.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това съвсемъ не е вѣрно.

Н. Мушановъ (д): Всички околии въ Бургазкия окръгъ напоследъкъ сѫ опозиционни и затова ги съединявате, за да вземете и вие нѣкой мандатъ.

Д. Бъровъ (д. сг): Чистата аритметика диктува да ги съединимъ.

Н. Мушановъ (д): Може да има съображения да се направятъ измѣнения на избирателните колегии, но това трѣбва да стане по една система. Трѣбва да ни се дадатъ сведения, за да знаемъ въ коя околия колко народни представители ще се избиратъ, а не да ме пращате азъ да правя изчисления. Това никъде не става.

С. Мошановъ (д. сг): Примѣрътъ къмъ § 2 ви казва какъ ще се определятъ мандатитѣ за всѣка околия.

Н. Мушановъ (д): Когато ни бждатъ дадени числата на мандатитѣ въ всѣка околия, ще можемъ да споримъ дали целесъобразно се отнема на една околия единъ мандатъ и какви сѫ целитѣ на законодателя, когато отнема единъ мандатъ на една околия. Това трѣбва да стане, ако искате да правимъ изборна система съ огледъ на държавните интереси, а не съ огледъ на партизанските интереси на една партия. Защото единъ избирателенъ законъ колкото повече се украсява отъ партизански изисквания, толкова повече е негоденъ.

Г. г. народни представители! Помнете ми думата, че ако България има да страда, да прекарва тежки дни, то ще бжде тогава, когато, възъ основа на тази избирателна система, която ще дава голѣми болшинства на правителствата, 210 души правителствени народни представители ще бждатъ избрани съ 450 хиляди гласа, а 60 опозиционни народни представители избрани съ 750 хиляди гласа. Въ единъ такъвъ моментъ азъ не бихъ желалъ на г. Ляпчевъ да поеме отговорността за българската държава.

Недейте си прави илюзии, че съ този партизански актъ спасявате България, вършите държавна работа. Съ този законъ, който създавате, ние отиваме къмъ гибелъ. (Ръкоплѣскания отъ демократи и земледѣлци)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ще се спра върху дебатитѣ, въ които взеха участие много оратори, досежно неконституционността на занимаващия ни § 1.

Следъ като изслушахъ дългата речъ на г. Мушанова, за мене лично азъ се питамъ: трѣбва ли да споримъ? Ще ви съобща единъ споменъ, незабравимъ за мене. Пятувахъ единъ петъченъ день до с. Сливница и слушамъ двама селяни се разправятъ. Единиятъ казва: „Моятъ адвокатъ ама че му даде, че му натѣпка самара“. Другиятъ го пита: но спечели ли дѣлото? — „Не знамъ, може и да го загубя, но нали моятъ адвокатъ го наддума“.

Н. Мушановъ (д): Туй не хваща дикшиш.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Цѣлата Ви речъ, г. Мушановъ, е едно наддумване. Засегнахте много въпроси, но въпросътъ, по който вземахте думата, по неконституционността на § 1, оставихте го неизясненъ. Вие се държите за постановлението на конституцията, че на 20 хиляди жители трѣбва да се избере единъ депутатъ. Така ли се избиратъ днесъ депутатитѣ въ България? Кажете ми! Не, и не може да бжде иначе.

Х. Силяновъ (д. сг): Точно не може да бжде.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Въ избирателния законъ, независимо отъ избирателната система, е казано: „Околия, която има надъ 20 хиляди още 10 хиляди души население избира двама вмѣсто единъ“. Значи, не на 20 хиляди се избира единъ. Вие се държите стрѣпо въ това, че на 20 хиляди жители трѣбва да се избира единъ. Това не можете да приложите точно. Тия 20 хиляди сѫ за определяне количеството на мандатитѣ въ страната. Нашиятъ законодатель прехвърля едни села отъ една избирателна колегия къмъ друга избирателна колегия и съ това не само че се увеличаватъ мандатитѣ въ колегията, но се увеличава и общото число на представителитѣ въ страната съ единъ или двама. Никой не е правилъ въпросъ, че това е антиконституционно, а това е било обикновена практика на всички правителства. Г. Георги Петровъ — добре че дойде — помисли, че ще даде единъ аргументъ много силенъ, като свързва туй число 20 хиляди съ административното дѣление на страната. Той каза, че чл. 3 отъ конституцията трѣбва да бжде приложенъ въ връзка съ чл. 86, т. е. административното дѣление трѣбва да го нагласимъ така, што на 20 хиляди жители да имаме единъ депутатъ. Тогава г. Мушановъ щѣше да бжде доволенъ. Добре, но това е абсурдъ. Както всѣки принципъ, приложенъ докрай, е абсурдъ, така и това е абсурдъ.

Ето защо, абсолютно нищо не доказаха съ тая фразеология, че на 20 хиляди жители се избира единъ депутатъ. Не можете да приложите това постановление — че на 20 хиляди жители се избира единъ депутатъ — така, както вие искате. Излишно е сега азъ да ви повтарямъ онова, което ви казаха другитѣ, следъ като почитаемиятъ Борисъ Павловъ прочете съответния членъ отъ германската конституция, която сѣщо като нашата казва, че на едни-колко-си хиляди се избира единъ депутатъ, но избирателниятъ законъ ще постанови какъ се избира.

Излишно е повече да се приказва.

Н. Мушановъ (д): Ето добъръ адвокатъ.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): Г. г. народни представители! Измежду всички възражения, които се направиха по § 1 отъ предлагания законопроектъ, единствено възражението, което направи г. Борисъ Павловъ, е възражение сериозно и съ право то стана центъръ на всички разисквания тукъ, въ Парламента, почти отъ два часа насамъ. Ако действително съображенията на г. Павловъ сѫ съображения здрави, сѫ съображения отговорящи на духа и текста на конституцията, не остава освенъ да си грабнемъ книгата и да престанемъ да законодателствуваме по този въпросъ затуй, защото нѣма Парламентъ, който може да се реши да прави антиконституционни закони.

С. Мошановъ (д. сг): Освенъ дружбашкиятъ.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): Най-малко този Парламентъ може да създава антиконституционни закони. Работата е тамъ, че конституцията съ онова, което е недоизказала въ чл. 86, и съ онова, което е казала и подчертала въ чл. 87, не въ разрѣзъ съ § 1. Въ чл. 86 на конституцията е казано: (Чете) „Обикновеното народно събрание се състои отъ представители, избрани направо отъ народа, по единъ представителъ на 20.000 души отъ двата пола.“ Казано ли е по единъ народенъ представителъ на 20.000 души отъ двата пола въ избирателната колегия или околията? Ако бѣше казано, г. Мушановъ имаше право тогава да каже: „Какъ вие ще лишите София отъ представители, които ще представляватъ всѣки единъ поотдѣлно 20.000 души и т. н. ?“ Не е казано, че тия 20.000 души трѣбва да ги дава избирателната колегия или околия. Значи, съ онова, което не е казано въ чл. 86, се подчертава правотата и здравотата на реформата, която предлагаме съ § 1 на предложениия законопроектъ.

Въ чл. 87 на конституцията е казано изрично: (Чете) „Представителитѣ представляватъ не само своитѣ избиратели, но и цѣлия народъ“. Значи, тукъ има една двойственостъ: всѣки представителъ трѣбва да бѣде и представителъ на избирателя, но и представителъ на народа. Затуй нашата избирателна система е двойствена, тя представлява нѣщо сръдно между генералната пропорция и пропорцията по околии. На тая сръдна система отговаря и една сръдна техника, която предполага две листи: една околийска и една централна.

Колкото се отнася до възражението, което направи г. Никола Мушановъ по събирането на нѣкои околии, ще кажа, че...

С. Мошановъ (д. сг): Г. Стояновъ! То е по § 2.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): ... ние не цепимъ избирателнитѣ колегии, ние обединяваме, групираме, а това е въ духа на пропорцията, за която и вие и ние толкова страстно и толкова много пледираме. Вина ще имаме — и вие бихте имали право да ни обвинявате — ако ние цепимъ, но ние никѣде не цепимъ, а събираме, групираме.

Н. Мушановъ (д.): Намалявате мандатитѣ въ 44 околии.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): Общо мандатитѣ сѣ толкова, колкото конституцията предвижда — колкото числото 20.000 се съдържа въ броя на населението на България.

Председателствуващъ В. Димчевъ: По § 1 сѣ постѣпили дѣе предложениия.

Едното е отъ г. Борисъ Павловъ въ смисълъ: (Чете) „Въ § 1, т. I думитѣ „и цѣлото царство съставлява една избирателна колегия“ се премахвату.“

Второто предложение е отъ г. Иванъ п. Янчевъ, което гласи: (Чете) „Чл. 33. Изборитѣ за народни представители ставатъ по избирателни колегии, въ които се избиратъ най-малко по 10 народни представители и които носятъ името на окръжния градъ или най-големия градъ въ района на колегията.“

Всички формалности и разпоредби по настоящия законъ се извършватъ въ тия центрове, чиего име носи колегията.“
Ще дамъ на гласуване тия предложения подъ редъ.

Г. Драгевъ (з. в): Г. председателю! Имамъ предложение...

Н. Кемилевъ (д. сг): То е неграмотно, затуй нѣма да се чете.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложението на г. Борисъ Павловъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Които приематъ предложението на г. Иванъ п. Янчевъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събрание не приема.

С. Мошановъ (д. сг): Още по-малко малцинство.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ § 1, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Отъ лѣвницата: Меншенство е.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Явно мнозинство е.

Г. Марковъ (з. в): Явно малцинство е. Ние оспорваме вота, г. председателю. Да се провѣри.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Понеже се оспорва вогътъ, ще провѣримъ.

Които приематъ § 1, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Г. Марковъ (з. в): Явно меншенство е.

С. Мошановъ (д. сг): Я вижъ, и задъ Васъ вдигатъ рѣка.

Г. Марковъ (з. в): Да се провѣри колко души гласуватъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Явно мнозинство е.

Г. Марковъ (з. в): Меншенство е.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Какво искате да кажете?

Г. Марковъ (з. в): Казваме, че нѣма болшинство. Да се постѣпи съгласно правилника. Да се провѣри чрезъ ставане на крака.

С. Мошановъ (д. сг): Нѣма да ти станемъ на крака, дружбашъ ниединъ! (Глъчка)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Къмъ Г. Марковъ) Не можете да командвате Вие.

Г. Марковъ (з. в): Очевидно меншенство е.

С. Мошановъ (д. сг): Какъ не Ви е срамъ! Какъ смѣете да твърдите това!

Г. Марковъ (з. в): Има 20 души отъ болшинството, които не гласуватъ.

С. Мошановъ (д. сг): Кои сѣ тия 20 души? Я ги наименовайте.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Има явно болшинство — съ 70 гласа. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Не само че вдигатъ рѣка отъ тая страна (Сочи дѣсницата), но азъ виждамъ, че вдигатъ рѣка и оттукъ (Сочи центъра) и оттукъ (Сочи на лѣво)

Г. Марковъ (з. в): Оттамъ (Сочи дѣсницата) 20 души не гласуватъ.

Ц. Табаковъ (зан): Отъ болшинството има, които не гласуватъ. (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ § 1 така, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема. (Рѣкопѣскания отъ сговориститѣ. Пререкания между земледѣлцитѣ и сговориститѣ)

Отъ сговориститѣ: Само комедии ще създаваме!

Председателствуващъ В. Димчевъ: Моля, г. докладчикъ, докладвайте § 2.

П. Миновъ (з. в): Да се прочетатъ гласовѣтѣ.

С. Мошановъ (д. сг): Стига, бе! Сѣдай тамъ долу!

М. Мотевъ (д. сг): (Къмъ П. Миновъ) Ти си шуръ, бе!

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 2. Чл. 34 се измѣня така:

Числото на народнитѣ представители, падащи се на всѣка избирателна околия и на царството, като избирателна колегия, се опредѣля зъз основа на последната официална статистика за населението на царството веднага

следь обнародване на окончателните резултати от преброяването от Министерския съвет по доклад на министъра на вътрешните работи и на народното здраве и се утвърждава със царски указъ. Този указъ се обнародва до единъ месецъ следъ издаването му въ „Държавен вестникъ“, както и повторно поне месецъ преди деня на всъки изборъ, и има сила до новото преброяване на населението и обнародване на резултатитъ му.

При това определяне на мандатитъ се спазва:

1. Всъка избирателна околия избира толкова народни представители, колкото пѣти числото 24.000 влиза въ числото на населението ѝ.

2. На царството като избирателна колегия се падатъ толкова народни представители, колкото пѣти числото 20.000 влиза въ числото на населението на България, като отъ подученото число се извадятъ народнитъ представители, които съгласно т. 1 се падатъ на околнитъ.

Забележка. Остатъци при дѣленieto, по-малки при околнитъ отъ 12.000 и при царството отъ 10.000, не се взематъ подъ внимание, а равнитъ на тѣзи цифри и по-големитъ отъ тѣхъ остатъци се броятъ за 24.000, респ. 20.000.

Примѣръ:

Ако вземемъ като последно официално преброяване на населението това отъ 31 декемврий 1926 г., разпредѣленieto ще бѣде:

Населението на царството 5.483.125, раздѣлено на 20.000, дава общо за цѣла България 274 народни представители и остава остатъкъ 3.125, който, съгласно забележката къмъ този членъ, не се чете. Раздѣлени числата на жителитъ на отдѣлитъ избирателни околии на 24.000 и вземени предъ видъ остатѣцитъ отъ 12.000 и нагоре, получаваме 230 народни представители, избирани въ околнитъ. Следователно, за царството, като избирателна колегия, оставатъ 44 мандати. Разбира се, въ указа околийскитъ мандати ще бѣдатъ посочени отдѣлно за всъка избирателна околия.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представитель г. Борисъ Павловъ.

Б. Павловъ (д): Г. г. народни представители! Азъ ще се спра само на пунктъ първи отъ втората алинея на § 2, който гласи: (Чете) „Всѣка избирателна околия избира толкова народни представители, колкото пѣти числото 24.000 влиза въ числото на населението ѝ“. Въпросътъ, който се третира въ пунктъ първи на тази алинея, е въ тѣсна и неразривна връзка съ въпроса за двойнитъ листи, и по-правилно бѣше тѣзи два въпроса да се съединятъ въ едно, да се дебатира въ единъ моментъ. Аргументитъ, които могатъ да се дадатъ противъ § 1, сѣ аргументи, които могатъ да се дадатъ въ полза и на онай теза, която азъ ще защитавамъ въ свързка съ пунктъ първи на алинея втора отъ § 2.

Преди всичко въпросътъ все си остава конституционенъ.

Отъ сговориститъ: А-а-а!

А. Пиронковъ (д. ср): „Дрънъ, дрънъ ярина!“ се казва това! (Глъчка)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Моля, тишина! (Ораторътъ отива на трибуната)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Сега ще се връщаме назадъ, същото ще дѣвчемъ! Говорихте го, казахте го — сега пакъ!

Б. Павловъ (д): (Отъ трибуната) Г. министъръ-председателъ казва: „Ще се връщаме назадъ“, и добавя драстично: „Същото ще дѣвчемъ“. Може би ще се върнемъ назадъ. Азъ смѣтамъ, че макаръ и да имаме едно болшинство въ полза на § 1, който се гласува и прие, не значи, че болшинството е право. Дали Христосъ или Мохамедъ е правъ — това не може да се разреши съ гласоподаване. Въпросътъ, който се слага, както казахъ, все си остава конституционенъ, въпросътъ е за тълкуване на конституцията. Азъ смѣтамъ, че въ българския Парламентъ нѣма разбирането, което въ Парламента на една съседна намъ страна се издигае отъ единъ парламентаристъ, който се изразява на своя роденъ езикъ, че „всеки членъ е контроверзанъ“. Не всѣки членъ е контроверзанъ, но изглежда, че господата, които защитаватъ тезата на законопроекта, въ сжщностъ смѣтатъ, че има нѣщо право въ онова, което се поддържа отъ насъ. Така уважаемиятъ г. Бъровъ казва: „Ако вървимъ по едно тълкувание, съгласно буквата, безспорно, госпо-

дата“ — визираще менъ — „сж прави, но въпросътъ е за духа“. Явно е, че г. Бъровъ, поне за себе си, смѣта, че, съгласно буквата на конституцията, законопроектътъ е въ противоречие съ нея, обаче, споредъ него — най-после това е неговото разбиране — съгласно разума на конституцията, нѣма никакво противоречие между нея и разисквания законопроектъ. Азъ пакъ ще прочета този текстъ на конституцията, защото отъ това нѣма да се загуби.

Чл. 86 отъ конституцията гласи: (Чете) „Обикновеното Народно събрание се състои отъ представители, избрани направо отъ народа, по единъ представитель на 20.000 души отъ двата пола“ и т. н. Въпросътъ е за това „направо“ въ свързка съ тѣзи 20.000 души. Г. Стойчо Мошановъ, а заедно съ него и г. Бъровъ смѣтатъ, че това „направо“ има съдържание въ смисълъ, че едно гласоподаване чрезъ гласници или едно степенувано гласоподаване е забранено. Обаче азъ казвамъ, че това „направо“, въ свързка съ цѣлия текстъ на този членъ отъ конституцията, съдържа нѣщо повече, отколкото изключението да се гласува чрезъ гласници. То съдържа и нѣщо друго, което казахъ и въ самото начало — че този, който гласоподава, ще даде гласа си за този, който е кандидатъ въ листата, за която гласува, и така подадениятъ гласъ ще се брои само за него и за никой другъ.

Когато говоримъ противъ гласуването чрезъ гласници, или когато дойдохме дотамъ, че въ Европа то трѣбваше да слѣзе отъ сцената, имаше се едно съображение, което се състоеше именно въ това, че гласницитъ, когато ще избераатъ народния представитель, нѣма да избераатъ тѣкмо този, който гласоподавателитъ, избрали гласницитъ, биха избрали. Или, другояче казано, системата на гласницитъ не би била лоша, sub conditione, ако гласницитъ биха избрали за народенъ представитель този, който биха избрали самитъ гласоподаватели. Но това „sub conditione“, съ едно малко по-друго съдържание, го има и въ вашата система: ако гласовѣтъ, които се подадатъ за единъ околийски кандидатъ за народенъ представитель, не стигнатъ дѣлителя, тогава тия гласове ще минатъ върху другъ народенъ представитель. И тукъ има едно „sub conditione“: ако вне отъ околийската листа не се избере, ще се избере другъ, който е въ централната листа. И отъ тази гледна точка, въ свързка съ това sub conditione, както системата на гласницитъ, която вне отричае, така сжщо и тази система трѣбва да се отрече. Но като свържете това „направо“ съ тия 20.000 души мъже и жени, които иматъ право на единъ народенъ представитель, още по-ясна става мисълъта, че гласътъ трѣбва да се подаде за този, който е кандидатъ за народенъ представитель и никой другъ. Отъ друга страна, става ясно, че 20.000 души непременно трѣбва да дадатъ единъ народенъ представитель. Каквото щете дѣленie да правите на страната, каквито щете избирателни околии да създавате, създали веднѣжъ избирателни околии, всѣка избирателна околия ще трѣбва да даде толкова народни представители, колкото пѣти числото 20.000 се съдържа въ нейнитъ граници. Нищо повече.

Г. министъръ-председателъ, който изглежда, че се мъчи да бѣде по-добъръ адвокатъ отъ всички други, които сж въ болшинството, казва: „Въпросътъ не седи така, както Вне, г. Павловъ, го тълкувате, а въпросътъ ще се уреди съ единъ избирателенъ законъ“, защото съ избирателенъ законъ той е билъ уреденъ въ Германия, която възприема една избирателна система горе-долу подобна на тая, която ни се предлага сега.

Въ сжщностъ ние трѣбва да разберемъ добре какво трѣбва да уреди единъ избирателенъ законъ по нашата конституция и какво не може да уреди единъ избирателенъ законъ по нашата конституция. Преди всичко, избирателниятъ законъ ще даде техниката на избора. Безспорно, той може да уреди и други въпроси, внѣ отъ техническитъ, но само до толкова, доколкото тия въпроси не сж уредени въ конституцията. Нашата конституция казва, че на 20.000 души ще се избира единъ народенъ представитель, че народнитъ представители ще бѣдатъ избрани направо отъ народа, като всѣки избирателъ самъ гласува за народния представитель, и този, който е получилъ гласа на избирателъ, ще го брои само за себе си и за никой другъ.

Германската конституция, за която говори уважаемиятъ г. министъръ-председателъ, не урежда толкова много въпроси, колкото урежда нашата конституция въ свързка съ материята, която ни интересува. Германската конституция уаконява пропорцията — нищо друго. Тя не посочва какъвъ брой население избира единъ народенъ представитель; нѣщо повече — тя не казва, че изборътъ ще става „направо“, така както тази дума „направо“ се разбира отъ мене. Като е така, много естествено е, че въ Германия може да има избирателенъ законъ, който да определя, че единъ народенъ представитель може да се избира днесъ

на 50.000 души население, утре на 100.000 души, а вдругиденъ на 30.000 души. Също така тамъ избирателниятъ законъ може да възприема и системата на двойните листи, защото съ това не ще се нарушава принципътъ на пропорцията, която единствено се урежда отъ конституцията. Но тъй като нашата конституция по тоя въпрос е вързала ржцетъ на нашия законодател повече, отколкото германската конституция вързва ржцетъ на Райхстага, не може да се прави аналогия между онова, което е въ Германия, и онова, което е у насъ. И затова, отъ конституционна гледна точка, пунктъ 1 отъ алинея втора на § 2, така сложенъ въ законопроекта, е въ пълно противоречие съ конституцията.

Възражението, което може да се направи въ смисълъ, че броятъ на депутатитъ, които ще дойдатъ въ Народното събрание — независимо отъ това по какъвъ начинъ сж избрани, дали направо отъ околийтъ или чрезъ държавната листа — отговаря на броя на населението, като се смѣта по единъ народенъ представителъ на 20.000 души, може да помогне на онѣзи, които искатъ да защитятъ законопроекта, но все-таки е въ противоречие съ чл. 86 отъ конституцията, за който е речъ, защото, така или иначе, депутатитъ, които ще дойдатъ тукъ, трѣбва да бждатъ толкова на брой, колкото е числото на населението, разделено на 20 хиляди, но трѣбва да дойдатъ „направо“ избрани. Отъ тая гледна точка пунктъ 1 отъ алинея втора на § 2, гласещъ: (Чете) „Всѣка избирателна околия избира толкозъ народни представители, колкото пѣти числото 24.000 влиза въ числото на населението ѝ“, противоречи на конституцията.

Независимо отъ това, г. г. народни представители, тая система, така както е нагласена, съдържа и една несправедливост. Градъ София ще избира двама народни представители по-малко, отколкото е избиралъ досега, въпреки че броятъ на жителитъ му, въ сравнение съ 1927 г., се е увеличилъ, а въ други околии ще се избиратъ толкова народни представители, колкото е броятъ на населението, разделенъ на 20.000. Вие виждате къде е несправедливостта. Въ едни околии ще се избира единъ народенъ представителъ на 24.000 души население, а въ други околии ще се избира единъ народенъ представителъ на по-малко души.

Ткъмо отъ тая гледна точка азъ смѣтамъ, че тая точка на § 2 трѣбва да се измѣни въ следния смисълъ: (Чете) „Всѣка избирателна околия избира толкозъ народни представители, колкото пѣти числото 20 хиляди влиза въ числото на населението ѝ“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: По § 2 сж постѣпили две предложения

(Звънцетъ въ кулоаритъ звъни)

И. п. Янчевъ (з. в): Спрете звънца, г. председателю, за да се чува. Сега не се чуватъ предложенията. Не можете да съберете болшинството си. Нека дойчатъ, че тогава прочетете предложенията. Може нѣкои да се разкадарчисатъ нѣкакъ да гласуватъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Моля.

Първото предложение е отъ г. Георги Драгневъ. То гласи: (Чете) „Къмъ § 2, чл. 34 въ точка първа следъ думитъ „въ числото на населението ѝ“ се прибавя: „Въ гласуванетоъ участвуватъ съ еднакви права пълнолѣтнитъ лица отъ двата пола“.

Н. Мушановъ (д): Въпросътъ не е дебатиранъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Второто предложение е отъ г. Борисъ Павловъ. Той предлага точка първа отъ алинея втора на § 2 да се прерадоктира така: (Чете) „Всѣка избирателна околия избира толкозъ народни представители, колкото пѣти числото 20 хиляди влиза въ числото на населението ѝ“.

Тѣзи предложения ще се гласуватъ по реда, по който сж постѣпили.

Кои то приематъ предложението на г. Георги Драгневъ, моля, да вдигнатъ ржка. Малцинство, Събранието не приема.

Кои то приематъ предложението на г. Борисъ Павловъ, моля, да вдигнатъ ржка. Малцинство, Събранието не приема.

Кои то приематъ § 2, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 3. Чл. 43 се измѣня така:

Народенъ представителъ, избранъ въ повече избирателни околии или избранъ въ околийска и централна листа, заявява на председателя на Народното събрание кой

изборъ приема; председателството поканва веднага писмено следния допълнителенъ народенъ представителъ да заеме опразненото мѣсто.

Ако следъ това при провѣрката на избора избраниятъ на повече мѣста не бжде утвърденъ въ листата, която е приелъ, той може да приеме избора отъ коя да е друга листа, въ която е билъ избранъ. Въ такъвъ случай повиканиятъ отъ председателството допълнителенъ народенъ представителъ излиза отъ Народното събрание и заема отново мѣстото си на допълнителенъ народенъ представителъ“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ § 3, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 4. Чл. 63 се измѣнява така:

Всѣкой избираемъ български гражданинъ може — при спазване ограниченията на настоящия законъ — да бжде кандидатъ за народенъ представителъ въ която околийска или централна листа иска, безъ огледъ на мѣстожителството му“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ § 4, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 5. Ал. 1 на чл. 64 става чл. 64 и се измѣнява така:

Гласоподаванетоъ става за кандидатни листи. Всѣка бюлетина трѣбва да съдържа имената на утвърденитъ кандидати въ листата за околията.

Гласоветъ, подадени за кандидатната листа на околията, се смѣтатъ подадени и за централната листа, щомъ цвѣтътъ на бюлетината на околийската листа е идентиченъ съ тоя на централната и името на партията или групата, отъ която излиза околийската листа, съпада съ това на партията или групата, която е завѣрила централната листа, имаща сѣщия цвѣтъ“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ § 5, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 6. Ал. ал. 2—4 на чл. 64 ставатъ чл. 64 а, като:

1. Въ ал. 1 на тоя членъ (ал. 2 на чл. 64 отъ действащия законъ) следъ думитъ „народни представители“ се прибавятъ думитъ: „въ избирателнитъ околии“.

2. Последното изречение на ал. 3 на сѣщия членъ се измѣнята така: „Така сѣщо е необходимо, щото въ заявлението или въ декларацията си кандидатътъ да изяви къмъ коя партия или група той принадлежи. При липса на едното или другото листата се завѣрва безъ този кандидатъ“.

3. Въ ал. 4 на чл. 64 началнитъ думи се измѣнятъ така: „Ако нѣкое отъ горнитъ изисквания не бжде изпълнено“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ § 6, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя А. Христовъ)

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 7. Следъ този членъ се прибавя следниятъ новъ членъ:

Чл. 64б. Поставянето на кандидатни листи за цѣлото царство като избирателна околия се извършва по реда на чл. 64-а съ измѣненията: а) поставянето на кандидатната листа се извършва отъ 10 грамотни избиратели; б) предъ Софийския окръженъ сждъ, който за тѣзи листи замѣства мировия сдия; в) най-малко 21 день преди деня на избора и г) съ съгласието на централното бюро на партията или групата, чийто цвѣтъ носи тази листа, или, ако тя се поставя отъ коалиция на партии или групи — съ съгласието на централнитъ бюро на всички участващи партии или групи.

Всѣка партия или група може да участва само въ една централна листа. Съгласието на централното бюро на партията или групата за поставяне на листата се установява чрезъ протоколъ на сѣщото бюро.

Кандидатната листа за царството може да съдържа най-много толкозъ имена, колкото представителски мѣста се падатъ на централната листа“.

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ § 7, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 8. Ал. 5 на чл. 64 става чл. 64в и се измѣнява така:

Никой не може да даде съгласие да бъде вписан в една изборителна околия в повече от една околийска листа или в царството като изборителна колегия в повече от една централна листа; в противен случай неговата кандидатура е недействителна. Обаче всеки избираем може да бъде кандидат едновременно и в околийска, и в централна листа.

Председателстващ А. Христовъ: Които приемат § 8, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 9. Забележката къмъ чл. 64 става чл. 64г, като в него членъ следъ думата „заявления“ се прибавятъ думитъ „декларации, протоколи“.

Председателстващ А. Христовъ: Които приемат § 9, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете),

„§ 10. Следъ този членъ дохожда като чл. 65 следниятъ новъ членъ:

Най-късно на втория денъ следъ срока по чл. 64б Софийскиятъ окръженъ съдъ разглежда всички поставени предъ него централни листи и като намъри, че тѣ сж поставени въ съгласие съ тоя членъ и че заявителитъ сж избиратели, а кандидатитъ сж дали съгласието си, признава листитъ за законно поставени и ги утвърждава.

Веднага следъ това този съдъ съставя и напечатва списъкъ на всички утвърдени отъ него централни листи съ означение въ сжция за всѣка листа: названието на партията или групата, която поставя, или на партиитъ или групитъ, които поставятъ листата, имената и реда на кандидатитъ въ нея и цвѣта, който тя ще носи. Завѣрени екземпляри отъ този списъкъ председателятъ на съда изпраща на всички други окръжни сждилища въ царството и на всички мирови сждии, означени въ чл. 33, алинея последна. Вънъ отъ това, по искане, той издава на всѣко централно бюро, дало съгласие за поставяне на утвърдена централна листа, безплатно завѣрени екземпляри отъ сжщия списъкъ“.

Председателстващ А. Христовъ: Които приемат § 10, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 11. Ал. 1 на чл. 65 става чл. 65а, като се измѣня така: Дванадесетъ дни преди избора мировиятъ сждия разглежда всички заявени околийски кандидатни листи и като се увѣри, че заявителитъ сж избиратели, а кандидатитъ сж изпълнили постановленията на чл. 64а, ал. 3, признава листитъ за законно поставени и ги утвърждава.

Но и когато тѣзи условия сж изпълнени, мировиятъ сждия не може да утвърди околийската листа:

а) ако тя е поставена отъ коалиция на партии или групи и тѣзи партии или групи или коя да е отъ тѣхъ е завѣрила централна листа, която не е поставена отъ сжщата коалиция или нѣма сжщия цвѣтъ;

б) ако между кандидатитъ въ листата има лица, които, споредъ декларациитъ имъ, принадлежатъ къмъ чужди партии или групи на партията или групата, която е поставила околийската листа и нѣкоя отъ тѣзи чужди партии или групи е поставила централна листа“.

Председателстващ А. Христовъ: Които приемат § 11, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 12. Ал. 2, 5, 6, 7, 8 на чл. 65 ставатъ чл. 65б като:

1. Ал. 1 на този членъ (ал. 2 на чл. 65 отъ действащия законъ) се измѣнява така:

Ако нѣколко кандидатни листи сж избрали единъ и сжщия цвѣтъ, сждилищата даватъ тоя цвѣтъ на оная листа, за която се знае или има доказателство, че представлява партия или група, имаща право на този цвѣтъ; иначе цвѣтътъ сѣ дава на тази листа, която е подала заявлението си по-рано, а на другитъ сждилищата предлагатъ да си избератъ другъ цвѣтъ.

Цвѣтъ, който не е регистриранъ предъ Софийския окръженъ съдъ поне единъ месецъ преди деня на избора, не може да бъде избранъ за цвѣтъ на кандидатна листа.

2. Въ ал. 7 на сжщия членъ се прибавятъ въ края изреченията: „Съобщението се подписва отъ надлежно упълномощени лица отъ централното бюро, имената на които то е явило на Софийския окръженъ съдъ поне единъ месецъ преди избора. Заедно съ списъка по чл. 65, ал. 2, Софийскиятъ окръженъ съдъ изпраща на мировитъ сждии и списъкъ на лицата, имащи право да подписватъ централнитъ бюра на партиитъ или групитъ при спороветъ

по настоящата алинея. Посоченитъ веднѣжъ на тѣзи мирови сждии лица отъ централнитъ бюра могатъ да действуватъ и по всички последващи избори, докогато тѣ не бъдатъ замѣнени съ други на основание изпратенъ имъ отъ Софийския окръженъ съдъ новъ списъкъ“.

Председателстващ А. Христовъ: Които приемат § 12, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 13. Следъ този членъ се прибавя следниятъ новъ членъ:

Чл. 65в. Когато въ случаетъ на чл. чл. 65 и 65а сждилищата намѣрятъ, че не могатъ да утвърдятъ нѣкоя листа, тѣ обявяватъ това чрезъ залепване на вратата на сждилището обявление и даватъ въ него на заявителитъ срокъ отъ 24 часа да отстранятъ недостатъцитъ. Ако заявителитъ въ ладения имъ срокъ не сторятъ това, сждилищата отхвърлятъ искането за утвърждаване на листата“.

Председателстващ А. Христовъ: Които приемат § 13, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 14. Ал. ал. 3 и 4 на чл. 65 ставатъ чл. 65г, който се измѣнява така:

Веднага следъ произнасянето си, съгласно чл. 65а, мировиятъ сждия съобщава на околийския началникъ утвърденитъ кандидатни листи, наредени споредъ получаването имъ, като посочва названието на партиитъ или групитъ, имената на кандидатитъ и тѣхния редъ и цвѣта на бюлетинитъ на всѣка отъ тѣхъ. Сжщиятъ съобщава на околийския началникъ за обявяване и съобщенитъ му централни листи.

Деветъ дни преди избора околийскиятъ началникъ обявява въ всички общини на изборителната околия утвърденитъ кандидатни листи, въ реда, както ги е посочилъ мировиятъ сждия. Въ обявлението листитъ се напечатватъ съ единъ и сжщия шрифтъ. Обявлението служи и за ръководство на изборителнитъ бюра.

Примѣръ.

Въ Софийската градска околия сж подали за завѣрка листитъ си партиитъ, както следва: Демократически сговоръ, Социалдемократическа партия, Демократическа партия и т. н. и всички иматъ както околийска, тѣй и централна листи. Тѣ се нареждатъ така:

ДЕМОКРАТИЧЕСКИ СГОВОРЪ.

Околийска листа

..... (въ тоя и въ следнитъ редове се нареждатъ всички кандидати на тази партия отъ околийската листа)

Централна листа.

..... (въ тоя и въ следнитъ редове се нареждатъ както по-горе всички кандидати отъ централната листа на тази партия)“

Председателстващ А. Христовъ: Които приемат § 14, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 15. Ал. 4 на чл. 113 се измѣнява така:

Резултатитъ отъ преброяването се отбелязватъ въ преброятеленъ листъ въ два еднообразни екземпляра“.

Председателстващ А. Христовъ: Които приемат § 15, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 16. Точка 7 на чл. 115 се измѣнява така:

7) когато бюлетината не е изцѣло напечатана или изцѣло написана съ мастило.

Забележката къмъ чл. 115 се отиѣнява“.

Председателстващ А. Христовъ: Които приемат § 16, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): (Чете)

„§ 17. Въ чл. 116 думитъ „преброятелния листъ“ ставатъ и на двѣтъ мѣста „преборителнитъ листове“.

На края на чл. 119 се прибавя следната алинея:

Ако части отъ една изборителна околия влизатъ въ районитъ на повече окръжни сждилища, централното бюро изпраща книгата за цѣлата околия на този окръженъ

сждъ, въ района на който влиза административният центъръ на тази избирателна околия“.

Председателствуващ А. Христовъ: Които приематъ § 17, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): § 20 става § 18. Това е печатна грѣшка. (Чете)

„§ 18. Чл. 120 се измѣнява така:

Когато се получатъ изборниятъ книжа отъ избирателните околии, окръжниятъ сждъ най-късно до петъ дни следъ деня на избора разглежда въ публично съдебно заседание тѣзи книжа и разпредѣля падащитъ се навсѣка околия мандати между кандидатните листи въ нея.

Окръжниятъ сждъ най-напредъ раздѣля общото число на всичките действителни бюлетини, подадени за околийскитъ листи въ избирателната околия, на числото на мандатитъ, които следва да се провъзгласятъ въ нея, и по тоя начинъ опредѣля листитъ, които ще участвуватъ въ разпредѣлението на тѣзи мандати. Кандидатните листи, получили по-малко гласове отъ изборния дѣлителъ, нѣматъ право на мандати отъ околията. Ако, обаче, гласовѣтъ на никоя листа не достигнатъ този изборенъ дѣлителъ, тогава общото число на всички действителни бюлетени се раздѣля на числото на мандатитъ плюсъ единица, за да се получи втори изборенъ дѣлителъ; ако никоя листа не достига и този дѣлителъ — на числото на мандатитъ плюсъ две единици и т. н., докато остане поне една листа надъ дѣлителя.

Следъ това числата на полученитъ действителни гласове отъ участвувашитъ, съгласно предходната алинея, въ разпредѣлението околийски листи, се нареждатъ едно до друго и се дѣлятъ последователно на 1, 2, 3 и т. н. и подиръ това се подчертаватъ подредъ най-големитъ числа, докато числото на подчертанитъ стане равно на числото на падащитъ се на околията мандати. Тѣй подчертанитъ числа показватъ отъ коя кандидатна листа колко народни представители сѣ избрани.

Въ всѣка околийска кандидатна листа спечеленитъ мандати се даватъ на първитъ по редъ кандидати, които сждътъ провъзгласява за народни представители, а останалитъ по сѣщия редъ — за допълнителни народни представители. Бюлетината, въ която има заличени имена на кандидати, е действителна.

Провъзгласяването на избранитъ народни представители въ околитъ, спадащи въ района на окръжния сждъ, става съ опредѣление на сѣщия, единъ преписъ отъ което той изпраща на министра на вътрешнитъ работи чрезъ окръжния управителъ, втори — на самия окръженъ управителъ и трети — на Софийския окръженъ сждъ, като на последния изпраща още: преброятелнитъ листове на бюрата и таблицитъ на централнитъ бюра, както и една своя таблица, съдържаща действителнитъ гласове, подадени за отдѣлнитъ партии въ всички околии въ района му. Вторъ екземпляръ отъ тази последна таблица окръжниятъ сждъ остава въ своето изборно бюро.

Щомъ получи преписа отъ опредѣлението на окръжния сждъ, окръжниятъ управителъ го разгласява въ всички околии на окръга и едновременно съ това съобщава на избранитъ кандидати за избирането имъ“.

Председателствуващ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Бъровъ.

Д. Бъровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въ алинея IV на този параграфъ, е изпуснатъ онзи пасажъ, който даваше право на избирателя да зачерква дадено лице отъ кандидатната листа, като се предвиждаше, че ако въ повече отъ половината отъ подаденитъ бюлетини това лице е зачеркнато, то пропада и на негово мѣсто идва следващиятъ по редъ кандидатъ.

Азъ смѣтамъ, че решението на комисията е погрѣшно и че трѣбва да остане правителствениятъ проектъ, както бѣше внесенъ въ Народното събрание, и то по следнитъ съображения.

Вѣрно е, че настоящиятъ законопроектъ, както и законътъ, който измѣняваме и който е въ сила сега, даватъ право да се гласува за листи, но не се отива до крайността да се гласува изключително за листи, безъ имена; гласува се и за листи, и за имена. Вѣрно е, че по сега действащия законъ, както и по законопроекта, който обсъждаме, избирателтъ нѣма право да предлага кандидати за избиране, а гласува за предложени му кандидати. Все таки, макаръ да се гласува за листи и за кандидати, които фигуриратъ въ тия листи, смѣтамъ, че ще отидемъ много далечъ, ако отнемемъ правото на гласоподавателя да се произнеса по предложенитъ му кандидати въ листата и да заличава нѣкои отъ тѣхъ при условие, че щомъ едно име

е заличено въ половината плюсъ една отъ подаденитъ бюлетини, да не бѣде избрано. Ние бихме отишли въ онази крайностъ, която не се възприема въ самия законъ, нито въ системата, която ни се предлага: да се гласува изключително за листи, да се гласува съ знаци. Такива системи сѣ предлагани въ доктрината, дебатирали сѣ и, чини ми се, съществуватъ на дѣло нѣкъде по свѣта.

Но независимо отъ това чисто практическо гледище — отъ гледище на българската действителностъ, която не допуска тая крайностъ — азъ смѣтамъ, че ако кандидатната листа е установена или отъ нѣкое колективно — напр., партийно — учреждение или отъ колективната воля на нѣколко души избиратели, които кандидатиратъ лицата въ листитъ все-таки би трѣбвало да дадемъ право на даденъ недоволенъ — ако мога така да се изразя — отъ тая колективна воля да прояви своята собствена воля, като гласува или не за даденъ кандидатъ. Това можемъ да му позволимъ само ако му дадемъ право да зачерква. Споредъ решението на комисията, зачеркванията сѣ безъ резултатъ, сѣ безъ значение. Този избирателъ, който прави зачерквания, изразявайки по тоя начинъ своята воля, трѣбва да дойде до единъ резултатъ, а именно — лицето, което зачерква, да не бѣде избрано.

Ето защо, почитаеми г. г. народни представители, азъ предлагамъ да не се възприеме мнението на комисията, а да се възприеме текстътъ на законопроекта, както бѣше внесенъ на първо четене отъ правителството. По този случай азъ съмъ формулиралъ предложение и съмъ го депозиралъ писмено на председателството.

Председателствуващ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ п. Янчевъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Г. г. народни представители! Въ комисията, както спомена г. Бъровъ, се прие, щото зачеркванията, които избирателитъ правятъ въ листитъ, да бждатъ безъ всѣкакво значение. Споредъ тоя текстъ, единъ кандидатъ за народенъ представителъ, макаръ и да бѣде зачеркнатъ въ повече отъ половината отъ бюлетинитъ, даже и въ всички бюлетини да бѣде зачеркнатъ, той мѣстото си не губи. Това е смисълътъ на измѣнението.

Споредъ мене, г-да, или ние ще уважимъ волята на избирателя и тогава зачеркването ще има значение, или, ако приемемъ зачеркването да нѣма значение — особено когато то е въ повече отъ половината отъ бюлетинитъ — азъ предлагамъ въ такъвъ случай да се зачеркнатъ думитъ „бюлетината, въ която има заличени имена на кандидати, е действителна“. Щомъ зачеркванията нѣма да иматъ значение, азъ мисля, че въобще не трѣбва да се позволяватъ тѣ. Защото по такъвъ начинъ се въвежда практиката на белязане бюлетинитъ, а ние съ законъ, г-да, не бива да оформяваме това. То значи по-нататѣкъ тайното гласуване да стане явно.

Председателствуващ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Григоръ Реджовъ.

Г. Реджовъ (д. сг): Отказвамъ се.

Председателствуващ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ поддържамъ предложението на г. Бърова. Наистина, листата се опредѣля тѣй, както е предвидено въ закона — отъ 5 души избиратели — но фактически тя се опредѣля отъ партийнитъ бюра. Не всѣкога, обаче, партийнитъ бюра постигватъ успѣшно при опредѣляне лицата за депутати. Ако бѣше въпросъ да се прокаратъ за депутати лица, играещи партийна роля, съ партийни задачи, може да се счете, че щомъ партийниятъ органъ веднѣжъ опредѣли листата на лицата, които ще трѣбва да бждатъ кандидати, тая листа после трѣбва да остане неизмѣнима и за лицата въ нея ще трѣбва да гласува всѣки, който би гласувалъ за политическата партия, къмъ която принадлежатъ тия лица. Обаче, г. г. народни представители, когато избирателтъ счита, че трѣбва да даде гласа си за политическата партия, която излиза съ опредѣлена листа предъ него, той не бива да бѣде заставенъ да гласува и за лица, които, по неговото разбиране, не могатъ да бждатъ достойни народни представители. Ако избирателтъ, гласувайки за политическата партия, не може да си даде гласа и за лицата, които сѣ въ листата, тогава вече ние ще посегнемъ на голѣмото негово право да избира не политическа партия, а народни представители.

Прочее, азъ смѣтамъ, че предложението на г. Бърова не само че е съобразно съ нашитъ политически условия, но е и една необходимостъ за гарантиране правото на избирателя, когато опредѣля политическиятъ си убеждения,

при гласуването въ избори за народни представители, да бъде свободен и да прави различие между личностите, които носят тия убеждения.

Председателстващ А. Христовъ: Има думата народният представител г. Стефанъ Димитровъ.

С. Димитровъ (д. сг): И азъ поддържамъ предложението на г. Бърова.

Председателстващ А. Христовъ: Има думата народният представител г. Кръстю п. Цвѣтковъ.

К. п. Цвѣтковъ (д): Г. г. народни представители! Дебатираниятъ параграфъ визира начина, по който се определя изборниятъ дѣлителъ въ околията. Така, както е построенъ законопроектъ, съ нищо нѣма да се наруши неговиятъ планъ и неговата система, ако бъде прието следното мое предложение.

Окръжниятъ съдъ най-напредъ раздѣля общото число на всичките действителни бюлетини, подадени за околийскитѣ листи въ избирателната колегия, на числото на мандатитѣ, които следва да се провъзгласятъ въ нея, увеличено съ единица, и къмъ полученото частно, като прибави единица, по тоя начинъ определя листитѣ, които ще участвуватъ въ разпредѣлението на тѣзи мандати. Кандидатнитѣ листи, получили по-малко гласове отъ изборния дѣлителъ, нѣматъ право на мандатъ отъ колегията. Ако, обаче, гласоветѣ на никоя листа не достигнатъ този дѣлителъ, тогава общото число на всички действителни бюлетини се раздѣля на числото на мандатитѣ плюсъ два, за да се получи вториятъ изборенъ дѣлителъ. Ако никоя листа не достигне и този дѣлителъ, тогава общото число на всички бюлетини се раздѣля на числото на мандатитѣ плюсъ три. И така нататък — докато остане поне една листа надъ дѣлителя.

Въ този смисълъ съмъ направилъ и писмено предложение. По тоя начинъ ние ще накараме мѣстните деятели да работятъ съ една по-голяма амбиция и по-голямъ жаръ, за да достигнатъ изборния дѣлителъ. Така тѣ ще допринесатъ и за успѣха на централната листа. Отъ друга страна, ще може да бъде приложенъ и принципътъ на пропорцията, за който всички държимъ и който отъ никого не се отрича.

Вънъ отъ това, г. г. народни представители, въ текста на разглеждания параграфъ има една редакционна грѣшка. Понятието „избирателна колегия“ е смѣсено съ понятието „избирателна околия“. Азъ мисля, че между тия две понятия трѣбва да се прави разграничение, защото не всѣкога административната околия съвпада съ избирателната колегия.

Председателстващ А. Христовъ: Има думата народният представител г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ напълно поддържамъ предложението на г. Бърова. Този въпросъ е отъ голямо значение. Вие, отъ една страна, задължавате избирателите да гласува, а отъ друга страна, съ закона му забранявате — нему, който нѣма достѣпъ въ централното бюро на партията — да зачерква ония кандидати, които той не иска да избере за народни представители. Вие вземате оная редакция, която бѣ дадена нѣкога отъ покойния Михаилъ Такевъ, споредъ която единъ кандидатъ може да бъде зачеркнатъ отъ всичките избиратели и пакъ да бъде депутатъ. Ами че тогава ние нѣма да за свидетелствуваме никакво уважение къмъ своите избиратели. Именно тогава ще накараме ние избирателите да гласува съ бѣла бюлетина — защото отзаве си има глоба, а отпредъ има незачитане неговото зачеркване.

Моля г. Ляпчевъ, който е отговоренъ за тая работа, да се съгласи съ предложението на г. Бърова и да се приеме текстътъ на законопроекта, както бѣше представенъ на първо четене.

Председателстващ А. Христовъ: Г. г. народни представители! Други оратори нѣма записани да говорятъ.

Ще гласуваме.

Постѣпило е предложението отъ народния представител г. Бъровъ въ следния смисълъ: (Чете)

„§ 20, който става § 18, алинея 4. Изречението „Бюлетината, въ която има заличени имена на кандидати, е действителна“ да се заличи и вмѣсто него да се постави:

„Обаче кандидатътъ, който е получилъ гласове по-малко отъ половината отъ числото на всички подадени за листата действителни бюлетини, губи своето мѣсто въ реда; на негово мѣсто постѣпва следващиятъ кандидатъ отъ същата листа, който е получилъ повече отъ половината на всичките подадени за листата бюлетини. Ако липсва такъвъ, мандатътъ се дава на оня кандидатъ, който е получилъ повече гласове“.

Въ сѣщия смисълъ е и предложението на г. Стефанъ Димитровъ.

Г. Нешковъ (д. сг): Това обсъждано ли е отъ комисията?

Председателстващ А. Христовъ: Постѣпило е предложение отъ народния представител г. Кръстю п. Цвѣтковъ, за измѣнение на алинея втора на чл. 120 отъ избирателния законъ: (Чете) „Окръжниятъ съдъ най-напредъ раздѣля общото число на всичките действителни бюлетини, подадени за околийскитѣ листи въ избирателната колегия, на числото на мандатитѣ, които следва да се провъзгласятъ въ нея, увеличено съ единица, и къмъ полученото частно, като прибави единица, по тоя начинъ определя листитѣ, които ще участвуватъ въ разпредѣлението на тѣзи мандати. Кандидатнитѣ листи, получили по-малко гласове отъ изборния дѣлителъ, нѣматъ право на мандатъ отъ колегията. Ако, обаче, гласоветѣ на никоя листа не достигатъ този дѣлителъ, тогава общото число на всички действителни бюлетини се раздѣля на числото на мандатитѣ плюсъ две, за да се получи вториятъ изборенъ дѣлителъ; ако никоя листа не достига и този дѣлителъ — на числото на мандатитѣ плюсъ 3 и т. н., докато остане поне една листа надъ дѣлителя“.

По сѣщия § 20, който става § 18, е постѣпило предложение отъ народния представител г. Иванъ п. Янчевъ — въ алинея четвърта фразата „Бюлетината, въ която има заличени имена на кандидати, е действителна“, да се изхвърли.

Други предложения нѣма.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председател А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Чухте тритѣ предложения. Азъ съмъ решително противъ предложенията на г. п. Цвѣтковъ и п. Янчевъ. Предложението на г. Бърова бѣше предвидено въ първоначалния законопроектъ, обаче въ комисията то е измѣнено. Азъ предоставямъ на народното представителство да реши въпроса, както намѣри за удобно. (Оживление)

Председателстващ А. Христовъ: Моля внимание, г-да! Ще поставя на гласуване предложението на г. Бъровъ. Да го чета ли?

Обаждайте се: Знаемъ го.

Председателстващ А. Христовъ: Моля, които приематъ предложението на г. Бъровъ, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Ще положи на гласуване предложението на г. п. Цвѣтковъ.

Моля, които приематъ предложението на г. Кръстю п. Цвѣтковъ, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

И. п. Янчевъ (з. в): Азъ оттеглямъ моето предложение, щомъ като първото предложение получи мнозинство.

Председателстващ А. Христовъ: Г. Янчевъ оттегля предложението си, като безпредметно.

Моля, които приематъ § 20, който става § 18, заедно съ току-що приетата добавка, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): § 21 става § 19. (Чете)

„§ 19. Въ примѣра къмъ чл. 120 накрая на второто изречение на ал. 5 следъ думитѣ „три листи“ се прибавя думата „така“.“

Следващото изречение на тази алинея, заедно с цифритъ към нея, както и ал. ал. 6—10, заедно с цифритъ, на дветъ мѣста се заличаватъ и вмѣсто тѣхъ се прибави:

I	II	III
(1) 16.000	(1) 10.000	(1) 9.000
(2) 8.000	(2) 5.000	(2) 4.500
(3) 5.333	(3) 3.333	(3) 3.000
(4) 4.000		
(5) 3.200		

Ал. 11 на примѣра, започваща с думитъ „И така“, както и следващитъ алинеи на сѣмния примѣръ оставатъ, като само въ ал. 12 цифрата „64“ става „64а“.

Линийкитъ подъ последнитъ цифри — 3.333 и 3.000—да се смѣта, че не съществуватъ, т. е., че тия цифри не сѣ подчертани.

Председателствуващъ А. Христовъ: Моля, които приематъ § 21, който става § 19, както се докладва, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчикъ Х. Стояновъ (д. сг): § 22 става § 20. (Чете)

„§ 20. Чл. 121 се възстановява така:

Следъ получаването на опредѣленията, преброятелнитъ листове и таблицитъ по ал. 5 на предходния членъ и найкъсно до 20 дни следъ деня на избора Софийскитъ окръженъ сѣдъ разпредѣля между централнитъ листи мандатитъ, които се падагъ на царството като избирателна колегия, по следния начинъ:

Сѣбиратъ се за всѣка партия или група, поставила централна листа, действителнитъ гласове, подадени за нея въ всички околии на царството, подиръ което се намира и общото число на полученитъ действителни гласове на всички поставили тѣзи централни листи. Централни кандидатни листи които нѣ сѣ получили поне 2% отъ общото число на действителнитъ гласове, подадени за всички тѣхъ, не участвуватъ въ разпредѣлението на падащитъ се на царството като избирателна колегия мандати.

Следъ това полученитъ гласове отъ участвующитъ въ разпредѣлението листи се нареждатъ едни до други и се дѣлятъ последователно съ числото на полученитъ вече отъ сѣщитъ партии въ околнитъ мандати плюсъ 1, 2, 3 и т. н., следъ което се подчертаватъ подредъ най-големитъ числа, докато числото на подчертанитъ стане равно на числото на падащитъ се мандати на царството, като избирателна колегия. Тѣзи подчертани числа показватъ отъ коя централна листа има избрани и колко сѣ тѣ.

Въ всѣка централна листа спечеленитъ мандати се даватъ на първитъ по редъ кандидати, които се провъзгласяватъ за народни представители, а останалитъ поредъ — за допълнителни народни представители.

Провъзгласяването на избранитъ народни представители отъ централнитъ листи става въ публично сѣдебно заседание съ опредѣление на сѣмния окръженъ сѣдъ, преписъ отъ което той изпраща на министра на вътрешнитъ работи.

Министърътъ на вътрешнитъ работи, получилъ вече опредѣленията за провъзгласяване на кандидатитъ за народни представители въ избирателнитъ околии, следъ като получи и това опредѣление за прогласяване на кандидатитъ за народни представители отъ царството като избирателна колегия, обявява чрезъ „Държавенъ вестникъ“ имената на всички народни представители и сѣщевременно съобщава на избранитъ по централнитъ листи кандидати за тѣхното избиране.

Примѣръ:

Отъ изпратенитъ на Софийския окръженъ сѣдъ отъ окръжнитъ сѣдилища опредѣления, таблици и преброятелни листи се вижда, че състезаващитъ се сѣ получили за своитъ централни листи действителни гласове както следва:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
522,592	235,753	179,491	29,637	29,210	12,414	17,249	18,540	37,854

Общото число на тѣзи гласове е 1,164,313, отъ които 2% прави 23,287 гласа. Значи листитъ VI, VII и VIII нѣма да участвуватъ въ разпредѣлението на мандатитъ за царството като избирателна колегия.

Като се знае, че падащитъ се на царството като избирателна колегия мандати сѣ 44 и че горнитъ партии сѣ получили вече въ околнитъ мандати, както следва:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
149	50	20	0	2	0	1	0	8

или всичко 230 мандати, то мандатитъ за царството като избирателна колегия (44) ще се разпредѣлятъ така:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
522,592 149	235,756 50	179,491 20	29,637 0	29,210 2	12,414 0	17,249 1	18,540 0	37,854 8
150) 3,473	51) 5,603	21) 8,547	1) 29,637	3) 9,736	—	—	—	9) 4,206
	52) 5,495	22) 8,158	2) 14,818	4) 7,302				
	53) 5,391	23) 7,503	3) 9,879	5) 5,842				
	54) 5,291	24) 7,478	4) 7,409	6) 4,868				
	55) 5,195	25) 7,179	5) 5,927	7) 4,172				
	56) 5,102	26) 6,903	6) 4,939					
	57) 5,013	27) 6,647	7) 4,233					
	58) 4,926	28) 6,410						
	59) 4,843	29) 6,189						
	60) 4,762	30) 5,963						
	61) 4,684	31) 5,739						
	62) 4,603	32) 5,609						
	63) 4,535	33) 5,439						
	64) 4,464	34) 5,279						
	65) 4,396	35) 5,128						
		36) 4,985						
		37) 4,851						
		38) 4,728						
		39) 4,602						
		40) 4,487						
		41) 4,377						

Значи мандатитъ за царството като избирателна колегия ще се разпредѣлятъ между листитъ II, III, IV и V и то така: II — 14, III — 20, IV — 6 и V — 4, а листитъ I и IX не взематъ отъ тѣзи мандати.

Линийкитъ подъ последнитъ числа на рубричитъ, а именно 4,396, 4,377, 4,233 и 4,172 да се смѣта, че не съществуватъ, т. е., че тия цифри не сѣ подчертани.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Когато въ 1923 г. се създаваше Демократическиятъ сговоръ, навѣкъжде се носѣше мисълта, идеята, че многото политически партии сѣ пакостни за правилното развитие на политическия животъ въ страната, особено когато тѣхното създаване не се диктува отъ никакви принципи начала, а отъ лични недоразумения.

Азъ смѣтамъ, че съ § 20, така както ни се предлага отъ комисията, се дава потикъ за създаване на повече партии, вмѣсто да се намалява тѣхното число — защото се дава възможностъ да съществуватъ партии, на които идеитъ не сѣ могли да проникнатъ или съвършено слабо сѣ засегнали съзнанието на българския избирателъ. Ако една политическа партия въ своя животъ е могла да постигне само това — въ 80 околии да получи по 300 гласа, или 24,000 гласа въ цѣлата страна, тя може да претендира — споредъ текста на § 20 — да бѣде представена въ Народното събрание съ народенъ представителъ и макаръ че не е могла да прокара нито единъ свой кандидатъ въ околнитъ, тя ще вземе представителъ отъ централната листа.

Азъ смѣтамъ, че съ тая промѣна не се отговаря на политическитъ нужди на страната, щомъ като се дава право на съществуване на такива партии. Фактътъ, че когато се обяви съдържанието на тоя законопроектъ, почнаха да се регистриратъ политически партии съ надежда за съществуване въ нашия политически животъ, показва, че ние не вървимъ къмъ онази целъ, която сме си поставили при основаването на Демократическия сговоръ преди 8 години — да работимъ за намаляване на политическитъ партии.

Ето защо азъ правя предложение да се каже въ законопроекта, че политическа партия, която не е получила поне 3% — това пакъ е много малко, г. г. народни представители — отъ всички подадени действителни гласове, и която не е намѣрила 5 души свои хора, които да получатъ довършето на избирателитъ въ нѣкоя околия, тая партия да не може да взема мандати отъ централната листа.

Р. Василевъ (д. сг): На която не сѣ избрани 5 представители съ околнитъ листи!

Н. Пждаревъ (д. сг): Да. Такава политическа партия нѣма право на съществуване.

Б. Павловъ (д): Като паднете отъ властъ, ще видимъ какъ ще се изберете.

С. Мошановъ (д. сг): Г. председателю! По-добре ще бъде да се изкажемъ по всѣко предложение отдѣлно и поотдѣлно да гласуваме за всѣко предложение, защото иначе ще се объркаме. Предложението на г. Пждарева е съвсемъ различно отъ предложението на г. Иванъ Ангелова. Да се дебатира поотдѣлно и да се гласува поотдѣлно за всѣко предложение.

Председателстващъ А. Христовъ: Добре.

С. Мошановъ (д. сг): Искамъ думата по предложението на г. Пждарева.

Председателстващъ А. Христовъ: Имате думата.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ ще ви моля да не се съгласявате съ предложението на г. Пждарева. Той е логиченъ съ себе си, защото въ речта, която произнесе днесъ, той се изказа противъ системата, която искаме да възприемемъ. Но той, който ще гласува за системата, ще трѣбва да се обяви противъ предложението на г. Пждарева. Защо? Защото именно тая система иде да корегира тоя фактъ: вследствие на това, че избирателна колегия е околията, партии, които въ страната могат да получатъ 30—40—50—60.000 гласа, не могат да достигнатъ изборния дѣлител въ околията и тѣ оставатъ безъ мандатъ, когато другитѣ партии, които влизатъ въ дѣлителя, взематъ мандатъ съ 4—5.000 гласа.

Т. Константиновъ (нац. л): Примѣрътъ не е правъ.

С. Мошановъ (д. сг): Дали не съмъ правъ, ще вземешъ думата следъ мене да ми кажешъ.

Т. Константиновъ (нац. л): Нѣма да взема думата.

С. Мошановъ (д. сг): Само да апострофирамъ! — Та, казвамъ, днешната реформа иде да корегира тая именно несправедливостъ. И г. Пждаревъ сега казва: процентътъ отъ 2 да се увеличи на 3, което значи, партия, която е получила около 40.000 гласа въ страната, да се лиши отъ мандатъ. Какъ вие ще дадете на една партия да има мандатъ съ 4—5.000 гласа, а отричате правото на мандатъ на една партия, която е получила около 40.000 гласа?

И. п. Янчевъ (з. в): Вие печелите тогава.

С. Мошановъ (д. сг): Втората частъ отъ предложението на г. Пждаревъ, а именно, една партия, за да вземе участие въ централната листа, трѣбва да получи най-малко 5 мандата въ околитѣ, значи, да се изключатъ отъ централната листа почти всички партии, безъ Земледѣлския съюзъ и Комунистическата партия. А това е противъ реформата.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Н. Алексиевъ (з. в): Справедливостъ трѣбва да се даде.

С. Мошановъ (д. сг): Именно, справедливостъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Ама отъ себе си не давате. „Патриотъ е, душа дава, но не своята — а душата на народа!“ (Глътка)

С. Мошановъ (д. сг): Ако ме изслушате, ще видите, че азъ пледирамъ за справедливостъ. Това, което се дава на васъ, е една съ нищо неоправдана привилегия. И вашето становище противъ избирателния законъ е именно, че се внася една справедливостъ при разпредѣлението на мандатитѣ между опозицията. Вие, които сега вземате мандати съ 4—5.000 гласа, не искате да отстъпите мандатъ, както ние ще отстъпимъ, на тия, които съ 50—60.000 гласа оставатъ безъ мандатъ.

Така че предложението на г. Пждарева отрича издѣно реформата, която е легнала въ този законопроектъ, и азъ ще моля да не се съгласите съ него.

А. Малиновъ (з. в): Тогава ще бъдете логични, ако намалите процента на 1%.

Н. Пждаревъ (д. сг): Съгласно идеята, съ която се създаде Демократическиятъ сговоръ.

С. Мошановъ (д. сг): Това е въпросъ на гледище.

Председателстващъ А. Христовъ: Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Предложението на г. Пждаревъ има две постановления: първото е, че процентътъ отъ 2 се увеличава на 3. Това ще каже, че при нашето положение, при 2%, както предвижда законопроектътъ, партия, която не може да събере надъ 20.000 гласа, нѣма право на мандатъ. А по предложението на г. Пждарева ще излѣзе, че партия, която не може да събере надъ 34—35.000 гласа, нѣма да получи мандатъ.

Н. Мушановъ (д): Т. е. нѣма право да участвува въ централната листа, а право на мандатъ може да получи.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Да, нѣма право да участвува въ централната листа — тоя процентъ затуй е предвиденъ. — Азъ смѣтамъ, че при нашата действителностъ ще бъде една грѣшка, ако Народното събрание приеме да се увеличи процентътъ отъ 2 на 3. Процентътъ две е много добре обмисленъ: той отговаря на нашето положение, при него се дава възможностъ всички важни политически течения да бъдатъ представени въ Парламента. Ето защо азъ ви моля да приемете 2%, а не 3%.

Второто постановление отъ предложението на г. Пждарева, че една партия трѣбвало да има непременно 5 мандата, за да участвува въ централната листа, е решително противъ цѣлата реформа, която се прокарва съ настоящия законопроектъ и по никой начинъ азъ не мога да го приема.

Председателстващъ А. Христовъ: Ще гласуваме най-напредъ предложението на г. Пждарева.

Който приема тая предложение, моля, да вдигнатъ рѣжката. Малцинствес, Събранието не приема.

Има предложение отъ г. Иванъ Ангеловъ въ следния смисълъ: (Чете) „Вмѣсто алинея четвърта на чл. 121“ — § 22, който става § 20 — „се поставя: мандатитѣ на всѣка партия, които ѝ се следватъ по централната листа, се разпредѣлятъ, като най-много една трета отъ тѣзи мандати се получаватъ по реда въ самата централна листа, а останалитѣ се получаватъ последователно отъ първитѣ кандидати въ околийскитѣ листи, които не сѣ стигнали дѣлителя въ околията. Най-напредъ получава мандатъ кандидатътъ на онази околия, която е дала най-много гласове за партийната листа“.

Има думата народниятъ представител г. Иванъ Ангеловъ.

И. Ангеловъ (нац. л): Г. г. народни представители! Когато всички се стремимъ да проявимъ повече партийното чувство, да проявимъ повече партийната дисциплина и въ изборитѣ, и въ нашия общественъ животъ, не мога да разбера защо авторътъ на този законопроектъ е избѣгналъ да свърже центъра съ периферията. Защото, г. г. народни представители, тъй както този законопроектъ е редактиранъ, споредъ мене, той представлява законъ за личенъ режимъ отъ страна на партиитѣ. Много добре ме разбира г. г. народнитѣ представители какво искамъ да кажа. Споредъ алинея четвърта на чл. 121, спечеленитѣ мандати, съ всичкитѣ подадени за една партия гласове въ цѣла България, се даватъ на първитѣ по редъ кандидати въ централната листа. Въ такъвъ случай центърътъ или личниятъ режимъ, както азъ го наричамъ, ще се нареди — защото човѣшка слабостъ е най-напредъ всѣки себе си да нареди, че после да даде и другиму — и по този начинъ се скъсва вече връзката между центъра и периферията на дадена партия. Съ предложението, което правя, г. г. народни представители, азъ давамъ право и на центъра да се представи, за да не се обезглави действително партията, както това поддържа г. министър-председателътъ, но същевременно искамъ да се поддържа и партийниятъ контактъ между центъра и периферията.

Х. Силянговъ (д. сг): И съревнованието.

И. Ангеловъ (нац. л): После, какъ ще можете вие, г. г. народни представители, известни партийни деятели, които отиватъ да агитиратъ, да харчатъ пари, да издаватъ позиви, да печататъ бюлетини . . .

И. Марулевъ (д. сг): Да ги биятъ!

И. Ангеловъ (нац. л): . . . да ядатъ даякъ, да гладуватъ и въобщо които се намиратъ въ едно извънредно неизгодно положение, да ги лишите отъ перспективата да бъдатъ избрани за народни представители, . . .

А. Малиновъ (з. в): А центърътъ да лежи по грѣбъ!

И. Ангеловъ (нац. л): . . . а центърътъ действително да бъде гарантиранъ?

Смѣтамъ, че това е една голѣма грѣшка, и азъ ще моля г. министър-председателя да се съгласи съ моето предложение, защото иначе бъдете увѣрени, че партиитѣ ще бъдатъ поставени въ едно, тъй да се каже, анемично положение: нѣма кой да имъ даде гласове, нѣма кой да имъ събере гласове и въ такъвъ случай тѣ нѣма да бъдатъ представени въ централната листа. Хората въ центъра винаги ще се нареждатъ, а мѣстниятъ партиенъ деятель, който въ продължение на десетки години е работилъ въ дадена околия и продължава да работи съ голѣмо желание

и съ голѣма амбиция да бѣде избранъ, не ще може да бѣде избранъ, защото нѣма да бѣде поставенъ въ централната листа, и като така той нѣма да проявява отгукъ нататѣкъ партийна деятелностъ.

Какво може да се възрази на това мое предложение? Честия отъ централната листа, които сѣ кандидатираны на две или три мѣста и сѣ получили по 2—3 хиляди гласа, нѣма да могатъ да получатъ мандатъ, а пъкъ който е кандидатиранъ на едно мѣсто и е получилъ 3.500 гласа, той ще получи мандатъ. Г. г. народни представители! Този аргументъ не може да послужи, за да се приеме тази теза, която е прокарана въ законопроекта.

С. Мошановъ (д. сг): Това е основата на пропорционалната изборна система.

И. Ангеловъ (нац. л): Ако единъ кандидатъ е поставенъ въ две, три или четири колегии, този кандидатъ не се поставя като личностъ, но като партийенъ представителъ, и, следователно, гласоветъ, които е получилъ въ тия три-четири колегии, партията му ги дава и затова тия гласове не може да се събиратъ и да се счита, че този кандидатъ е получилъ 6 или 8 хиляди гласа.

Този въпросъ, който азъ повдигамъ, е единъ много важенъ и същественъ въпросъ, г. г. народни представители, защото мѣстниятъ деятель е, който дава душа, който дава животъ, който дава кръвъ на партията. Ако вие лишите мѣстния партийенъ деятель отъ възможността да бѣде избранъ въпрѣки действителността, която той проявява, въпрѣки тежливата, която той понеса, тогава бѣдете увѣрени, г. г. народни представители, че вие нѣма да намѣрите партийни деятели, които да се самопожертвуватъ въ изборната борба, нѣма да намѣрите партийни деятели, които да организиратъ изборната борба въ дадена околия, да харчатъ пари, да търпятъ несподоби. Този, който се бори; този, който има връзка съ народа, той трѣбва да представлява тукъ народа, а не тартюфитъ, не кърлежитъ. Този, който е народенъ представителъ, той трѣбва да бѣде истински народенъ представителъ, той трѣбва да представлява избирателитъ, които го поддържатъ.

С. Мошановъ (д. сг): Защо тия тартюфи ги избиратъ въ централното бюро, г. Ангеловъ?

И. Ангеловъ (нац. л): Ще Ви отговоря, г. Мошановъ. — Г. г. народни представители! Следствие нашиятъ партийни нрави, нѣкои нищожества могатъ да измѣстятъ партийнитъ деятели, които заслужаватъ да бѣдятъ въ централното бюро. Не винаги трѣбва да се предполага, че въ централнитъ бюро сѣ най-сведущитъ и най-деятелнитъ ръководители на партийтъ. И азъ бихъ желалъ да ми кажете, всѣки единъ отъ васъ нѣма ли своя околия? Азъ си спомнямъ едно време, когато г. министъръ-председателъ заедно съ Ризова се избираха отъ Кюстендилско, какви борби водѣха въ околията. Азъ бихъ желалъ да каже г. Кръстю Пастуховъ не е ли той постоянно избранъ въ Врачанската колегия, за да дойде до това положение, което има днесъ, да бѣде единъ лидеръ на своята партия? Не се ли издигна той въ Врачанската околия като мѣстенъ деятель? Трѣбва да създадемъ условия, щото всѣки единъ мѣстенъ деятель да може да върви отъ околията къмъ центъра.

Азъ апелирамъ най-горещо къмъ г. министъръ-председателя да се съгласи съ това мое предложение. Азъ не поддържамъ непремѣнно $\frac{1}{3}$ да бѣдятъ отъ централната листа, може и повече, но непремѣнно трѣбва да се даде възможностъ на мѣстнитъ партийни деятели да бѣдятъ избирани, защото иначе партийтъ умира и ще останатъ само центроветъ да стоятъ. Нѣма да има деятели, които да имъ носятъ гласове. Ето защо, моля ви, г. г. народни представители, да приемете това мое предложение, което ще даде възможностъ на партийтъ истински да бѣдятъ представени въ Парламента.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Никола Думановъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Съжالياвамъ, че трѣбва да влѣза въ противоречие по този въпросъ съ единъ мой другаръ отъ същата парламентарна група, отъ която съмъ и азъ. Азъ считамъ, че не могатъ да се намѣрятъ въ полза на предложението на г. Ангеловъ толкова сериозни аргументи, че да ни убедятъ да не приемемъ законопроекта, както е, а да приемемъ предложението.

И. Ангеловъ (нац. л): Г. г. народни представители! Азъ говорихъ отъ името на парламентарната група и моето предложение изхожда отъ парламентарната група.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Азъ говоря отъ свое име, не говоря отъ името на групата. И въ комисията бѣше направено същото предложение, но пропадна, защото и тамъ съображенията, които се наведоха, не се намѣриха за достатъчно сериозни. Азъ считамъ, че това предложение е въ коренно противоречие съ основнитъ принципи, върху които е построенъ цѣлитъ законопроектъ. Ако народното представителство приеме предложението, тогава нѣмаше нужда отъ този законопроектъ — той става съвършено излишенъ. Азъ разбирамъ донѣкъде аргументитъ, които се казаха отъ г. Ангеловъ, но срещу тѣзи аргументи има други по-сериозни, които сѣ отъ такова естество, че ни каратъ да отхвърлимъ неговото предложение.

Какво казва г. Ангеловъ? Единъ мѣстенъ деятель получава, да кажемъ, 3001 гласа; той трѣбвало да заеме мѣстото преди поставения въ централната листа човѣкъ, който е получилъ, да кажемъ, 3000 гласа. Разликата е само единъ гласъ — тя може да бѣде 10, 100, 500; въ всѣки случай, мѣстниятъ деятель, който иска да влѣзе въ Народното събрание, не е успѣлъ да добие въ своята околия гласове, че да стигне дѣлителя. Следователно, той не се е още толкова много издигналъ, за да каже: „Азъ заслужихъ да бѣда народенъ представителъ“. За мѣстнитъ деятели не е закритъ българскиятъ Парламентъ, на мѣстнитъ деятели не е отнета възможността да влѣзатъ въ Парламента и да иматъ честната амбиция да се борятъ да станатъ народни представители. Да заповѣдатъ да стигнатъ дѣлителя и да влѣзатъ. Защо се прави този корективъ? Защото въ днешнитъ времена е много мъчно да се получатъ, когато си въ опозиция, 5 хиляди и нѣколко стотинъ гласа, за да се догони дѣлителя. Следователно, мѣстниятъ деятель, който е получилъ 3.000 гласа, ще дойде да иска помощта на партията въ цѣла България, да му даде още 2.000 гласа, за да стигне дѣлителя. Има ли туй право мѣстниятъ деятель, да поиска още 2.000 гласа на заемъ отъ партията, за да стане народенъ представителъ и да търси тази помощъ отъ партията въ цѣла България срещу единъ конкурентъ, който е ходилъ да му прави събрания, лично да му създава авторитетъ, да агитира въ неговата околия и да издига името на партията въ нея?

И. п. Янчевъ (з. в): Ами ако е обратното?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Ще дойда и на обратното. — Тогава вие можемъ да стигнемъ до следния абсурдъ — че партията, която е успѣла да получи въ околията 3.000 гласа, ще трѣбва да даде за народенъ представител мѣстенъ деятель срещу своя изпитанъ водачъ, който не е успѣлъ да получи 3.000 гласа, даже и ако стигне дотамъ. Да вземъ единъ примѣръ отъ нашия политически животъ; визираме една партия, на която единъ човѣкъ отъ центъра е билъ по едно нещастие кандидатиранъ въ една околия, която не е дала 3.000 гласа, обаче другъ неговъ съпартизанинъ въ друга околия, случайно по-голѣма, е получилъ 3.000 гласа. Значи, ще бѣде избранъ не този човѣкъ отъ центъра, който е заслужилъ, който е водилъ голѣми борби, а ще бѣде избранъ мѣстниятъ деятель. Но ако попитаме онѣзи, които сѣ дали гласоветъ си за мѣстния деятель, кого предпочитатъ да бѣде избранъ, този ли, който е получилъ 3.000 гласа въ дадена околия, или онзи човѣкъ отъ централното бюро, който е много заслужилъ, но не е могълъ да получи тѣзи гласове, увѣрявамъ ви, че имаме депутати, за които ще съжالياватъ онѣзи, които сѣ имъ дали гласоветъ си, защото ще станатъ причина да пропаднатъ голѣмитъ водачи на партията имъ. Отъ друга страна, мѣстниятъ деятель, защото не стигналъ дѣлителя, ще иска да му се дадатъ на заемъ гласове отъ друга околия. Но той може да бѣде съвършено неизвѣстенъ човѣкъ и партизанинъ за останалитъ околии и тѣ не биха се съгласили да му дадатъ нито единъ гласъ повече въ заемъ.

Г. Ангеловъ казва, че се поощрявала бездеятелността въ партийтъ. Не е вѣрно това. Азъ досега съмъ билъ седемъ пѣти кандидатиранъ за народенъ представителъ и всѣкога съмъ работилъ съ съзнанието, че нѣма да стигна дѣлителя, защото познавамъ какви сѣ нашиятъ опозиционни борби и никога не ми се е намалявала енергията да работя; напротивъ, работилъ съмъ съ по-голѣмо увлѣчение, защото съмъ работилъ не съ съзнанието да стана народенъ представителъ, а съ съзнанието да събера повече гласове за партията си.

Досега какво е ставало? При липсата на тази система, вие имаме следната картина. Имаме, напр., околии, които никога не сѣ завѣрявали наши листи за народни представители, като Троянъ, Тетевенъ, Никополъ. Защо? Защото знаятъ, че не могатъ да догонятъ дѣлителя и, ако ги застава да завѣрятъ листи, знаятъ, че ще получатъ 200—300 гласа. Но сега при тази система, знаейки, че тѣзи полу-

чени 200 гласа ще отидат в полза на централната листа, мѣстнитѣ деятели ще удвоят енергията си, макаръ пакъ да знаят, че нѣма да получатъ резултати на мѣстна почва.

Но азъ поставямъ другъ единъ въпросъ. Вие искате кандидатъ съ 3.000 гласа да стане народенъ представителъ, когато срещу него може да имате другъ, който въ 5 околии е получилъ по 2.000 гласа или общо 10.000 гласа. На какво основание, само защото последниятъ въ една околия не е стигналъ 3.000 гласа, ще го изпѣдите, за да дойдѣтъ мѣстнитѣ деятели? Най-после партията, когато избира хората за своето ръководно тѣло, не ги избира нито защото сѣ съзвували лоши сънища, нито случайно, а защото е оценила тѣхнитѣ заслуги. Ако има обратна картина въ нѣкои партии, токозъ по-зле за тѣхъ. Много жѣчно е въ централното бюро да проникнатъ деятели безъ заслуги. И тежко и горко на она партия, която не ще има достѣпъ въ Парламента чрезъ гласовѣтъ за околийскитѣ листи, за да разчита само на своята централна листа! Централнитѣ листи се създадохъ, за да нѣма туй обезглавяване на партията, за да сме свидетели на туй, което е сега — въ българския Парламентъ да не бѣде г. Костурковъ, а Радикалната партия да бѣде представена отъ хора, които никога нѣмаше да бѣдатъ предпочетени, ако бѣше гласувано за тѣхъ въ цѣла България.

Като така, азъ мисля, че предложението на г. Ангеловъ е неприемливо, че то иде да събори цѣлата система на законопроекта — да се събиратъ гласовѣтъ на дадена партия за централната листа.

А. Пиронковъ (д. ср): Защо гласувате тогава противъ системата?

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Ние гласуваме противъ системата, защото желаемъ друга система; но когато давате тая система, тя трѣбва да бѣде такава, че да задоволи известни принципи и необходимости.

Най-после — за да свърша съ това — ще кажа, че когато една партия реди своята централна листа, тя никога не би отишла дотамъ, че да пренебрегне и мѣстнитѣ деятели и да нареди само хора отъ централното бюро, ако между тѣхъ има такива, които не сѣ били добри деятели. Тамъ е мѣждостата на партията. А онази партия, която не се вслушва въ тая елементарна мѣдростъ, ще понесе своитѣ голѣми послѣдствия. Не трѣбва, когато правимъ законъ, да визираме изключителнитѣ случаи, а да имаме предъ видъ, че желаемъ да съберемъ гласовѣтъ въ цѣлата страна, за да може да дойде елитътъ на партията, онзи елитъ, върху който партията гради своето бѣдеще и на който разчита.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Петровъ.

Г. Петровъ (нац. л): Г. г. народни представители! Всички аргументи, които чуехъ, когато разисквахме по предишния текстъ, се свеждаха все къмъ това: да засилимъ партийността, да създадемъ повече сцепление въ политическитѣ организации, защото всички, които поддържатъ режима на парламентаризма, признаватъ, че това е основата на едно правилно политическо развитие и на единъ здравъ парламентаризъмъ.

Предложението, което прави г. Ангеловъ, допринася твърде много за сцеплението на нашитѣ политически организации, защото знае се, че ония, които носятъ силата на една партия, които я създаватъ, това сѣ преди всичко партийнитѣ деятели, които работятъ непрекъснато между народа долу, въ провинцията — тѣ сѣ, които даватъ силата на партията. Азъ питамъ тѣзи, които държатъ за централнитѣ листи, ако тѣ се наредятъ безъ огледъ на тѣзи мѣстни сили, безъ да дадатъ заслуженото на мѣстнитѣ партийни деятели, дали ще стигнатъ 2% отъ гласовѣтъ, които сѣ необходими, за да могатъ да конкуриратъ при разпредѣлението на 44-тѣ мандата за централнитѣ листи? Този личенъ егонизъмъ не може да се насърчава чрезъ единъ законъ. Трѣбва свободнитѣ идейни връзки, които съществуватъ между управляеми и управители, между тѣзи, които сѣ въ върховѣтъ на една партия и последователитѣ, да бѣдатъ направени по-силни и по-здрави чрезъ закона. Ние търсимъ контактъ съ народа, ние желаемъ да чуемъ тежненята на тоя народъ въ Парламента. Тия тежненя ще ги донесатъ тукъ тия, които непрестанно живѣятъ и сѣ въ непосредственъ контактъ съ народа. Азъ знамъ много голѣми политически деятели, които стоятъ по върховѣтъ на партията, които се ползватъ съ единъ безспоренъ престижъ, но същевременно зная хора отъ тоя калибъръ, които не могатъ никога да напипатъ пулса на народа и които сѣ били винаги чужди на неговитѣ желания. Връзката между народа и народното представителство трѣбва да бѣде жива, тоя духъ, който движи обществото долу,

трѣбва да го видимъ отразенъ въ Парламента и да го засилимъ; само тогава можемъ да имаме едно добро управление. И какво още искате да създадете вие съ това законоположение? Да поставите върховѣтъ на партията, централнитѣ имѣ бюра, въ конфликтъ съ тѣхнитѣ организации ли, да разкъсате тѣзи връзки ли, за да рухнатъ тия политически организации, на които се крепи държавниятъ строй? Азъ мисля, че това не може да бѣде задача на този законопроектъ. Не може, за удовлетворението на нѣколко личности, да се разрушаватъ основитѣ, на които стои цѣлитѣ ни политически животъ.

Ето защо предложението на г. Ангеловъ се явява твърде умѣстно. Нѣма да отивамъ по-нататѣкъ и да изтъквамъ други аргументи, защото той ги лансира тукъ.

Присъединявамъ се къмъ всичко, което той посочи, но за да бѣдемъ напълно справедливи въ случая, искамъ да се направи една добавка въ неговото предложение, а именно следъ думитѣ „която е дала“ да се добавятъ думитѣ „процентно съ гласовѣтъ“ и по-нататѣкъ да сѣ следватъ сѣщитѣ думи: „най-много гласове за партийната листа“, за да не изпаднемъ пакъ въ това положение, което искаме да премахнемъ. Напр., въ София, където гласуватъ съ десетки хиляди души, една партия може да събере 3, 4, 5, 6, 10 хиляди гласа, а въ единъ по-малѣкъ центъръ, какъвто е, напр., Османпазарската колегия, сѣщата партия, макаръ да има по-силна партийна организация, нѣма да получи, безъ съмнение, толкова голѣмо количество гласове. Съ това положение ще насърчимъ привързаността на мѣстнитѣ деятели къмъ партията, то ще бѣде единъ потикъ, единъ стимулъ за съревнование въ политическата борба и ще можемъ наистина да пожнемъ резултати, каквито преследваме съ всевъзможнитѣ реформи. (Ръкоплѣскания отъ националибералитѣ).

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): Г. г. народни представители! Моето разбиране е, че законопроектътъ вече достигна цѣльта си. Сега вие, болшинството, можете да гледате какъ опозицията ще иска да си нареди мандатитѣ! И, действително, това е цѣлта на законопроекта, по което схващане. Увеличи се дѣлителътъ съ хиляди гласове и е невъзможно на опозиционнитѣ партии, при нашия политически животъ, да достигнатъ мандатъ. Създадохъ се затруднения на коалициитѣ, за да могатъ жѣчно да ставатъ, и затова, както казваше и г. докладчикътъ, сега ние искаме да диримъ справедливо разпредѣление на мандатитѣ за опозицията, и болшинството вече не говори за централната листа. Него не го интересува централната листа и никое болшинство въ бѣдеще нѣма да го интересува тази листа.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Така е.

Н. Мушановъ (д): Така е. Вече морализирахъ опозиционнитѣ партии и сега ще трѣбва да се боримъ помежду си, кой ще бѣде въ централната листа и кой нѣма да бѣде, и ще наложимъ отношения на централното бюро на дадена партия спрямо всички нейни партийни деятели! Ето политическиятъ моралъ, постигнатъ чрезъ законопроекта.

С. Мошановъ (д. ср): Да, много голѣмъ.

Н. Мушановъ (д): Г-да! Още много работи ще видимъ по-нататѣкъ отъ гледище на партийенъ моралитетъ, който искаме да създадемъ сега съ законъ.

На думата си. Никой нѣма да поддържа, най-малко азъ ще поддържа, че особени избраници, били тѣ и партийни, трѣбва да получатъ голѣмия пай отъ мандатитѣ, които се падагъ на една партия. Азъ казахъ и по-рано, миналото на всички демократически партии е да създаватъ свои видни хора отъ низинитѣ, и всички сѣ се издигали само когато сѣ черпили силата си отъ долу, отъ народа. (Б. Ецовъ ръкоплѣска) Ако щете, отъ освобождението ни до днесъ такава е българската политика. Напоследѣтъ започнахме да искаме отъ горе да ставаме голѣмци — тя е вече теорията на избранитѣ, на интеллигентнитѣ, на про-сѣтениитѣ, на миропомазанитѣ политици. Азъ искамъ способнитѣ хора винаги да получаватъ мандата си отъ долу, отъ народното доверие.

Но, г-да, достига ли се това сега съ предложението на г. Иванъ Ангеловъ? Преди всичко, мене ми се струва — още веднѣжъ да констатирамъ — че ние, опозицията, като-че-ли нѣмаме сила, нѣмаме въ себе си съзнание, че нашитѣ партийни организации сѣ добри. Ние, които последираме тукъ тази кауза, съ законъ да нареждаме отношенията на централното бюро спрямо партийнитѣ деятели,

съ това ние порицаваме себе си, които търпимъ такива произволни партийни организации, които не могат да дадатъ достойно зачитане на силитъ на всъки деятель въ партията. Ние, демократитъ, отъ дълги години си имаме едно постановление, че централното бюро има правото да наложи на всички въ партията най-напредъ първитъ хора на централното бюро. Партийна дисциплина е туй. Партията иска да се издигне до това положение, да се разбере, че виднитъ ѝ хора не сѣ станали случайно такива, че изборътъ на хората въ централното бюро не е случаенъ и че, следователно, партията отъ името на централното бюро може да изпрати виднитъ си хора, особено когато партията е въ оппозиция, когато видни хора на партията трѣбва да дойдатъ въ Парламента.

И. Ангеловъ (нац. л.): Ама съ една забележка — че на всъки членъ отъ централното бюро на Демократическата партия се възлага да обикаля и да организира околията си. И затова всъки членъ отъ централното бюро си има околия и ходи да я организира, както прави г. Данаиловъ, както правите Вие, както правятъ и други. Все пакъ трѣбва да имате контактъ съ народа.

Н. Мушановъ (д): Искамъ да кажа, г. г. народни представители че ако една партия смѣта, че това е най-добро и полезно за нея, тя може да се нареди вътрешно тъй. Извинете, може да съмъ много старъ за новитъ въяния, . . .

Отъ сговориститъ: А-а-а! (Смѣхъ)

Н. Мушановъ (д): . . . но пакъ ще ви кажа: азъ ви се чудя, че вие искате тукъ съ законъ да нареждате отношенията на членоветъ на централното бюро на една партия спрямо нейнитъ мѣстни деятели, отношенията между хората, които съставляватъ партията. Тогава опредѣлете ни съ законъ кога да се движимъ по улицитъ и кога да спимъ! Мене ми се чини, че ние раздѣляме вече областта на политиката и областта на закона. Ами че долу има живи организации на партийитъ, които трѣбва да се засилватъ всъки деѣ, които трѣбва да се дисциплиниратъ, да иматъ съзнание въ себе си. Какъ можете да парализирате тѣзи работи съ законъ и съ нареждания отъ горе! Съ какво се обижда мѣстниятъ деятель долу? Казвате, че щѣлъ да пропадне и ще се даде мандатътъ на този, който е въ централната листа. Ами ако нѣма централна листа и той пропадне, нали никой не ще го замѣсти? Да вземемъ, напр., Старозагорската околия. Г. Иванъ Ангеловъ, който дълги години се бори тамъ, ако не стигне дѣлителя, ще пропадне — свършено. Сега се дава възможност на партията, като се събератъ всикитъ ѝ гласове въ цѣлата страна, да получи мандати и отъ централната листа. На кого ще се дадатъ тѣзи мандати? Кой ще нареди това?

И. Ангеловъ (нац. л.): Отъ София ще го наредятъ

Н. Мушановъ (д): Ще го наредятъ управницитъ на партията. Г. г. народни представители! Това е демократията — да изберешъ своитъ управници. Вие сте ги избрали и трѣбва да имате вѣра въ тѣхъ. Ако нѣмате вѣра въ тѣхъ, бламирайте ги, но недейте съ законъ да ни налагате партийни правила. Или партинитъ ще се създаватъ последователно, съ дисциплина, съ почитъ къмъ авторитетитъ си, или, щомъ като ги нѣма, нека умратъ. Законодателятъ нѣма длъжностъ да създава такива партии, които сами не могатъ да се дисциплиниратъ и да живѣятъ. Нека измратъ.

И. Ангеловъ (нац. л.): Само че ние, въ нашата партия, сме равни помежду си и се мѣчимъ. Ние нѣмаме Малиновъ, нѣмаме такъвъ авторитетъ.

Н. Мушановъ (д): Като го нѣмате, тогава ще си създадете колегиаленъ авторитетъ на централното бюро на партията.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л.): Разбира се.

Н. Мушановъ (д): Че пропадналиятъ нѣкъде може да сѣ едни борци, които не сѣ получили заслужена награда — това е всеобщо нѣщо. Но не е тамъ въпросътъ. Главното бѣше г. г. народни представители, да не се допуша, при дѣлитель 6.000 гласа, една оппозиционна партия да не може да получи мандатъ, а не да се каратъ помежду си оппозиционнитъ партии за реда на кандидатитъ и при недопускане на коалиции, което законътъ създава. Много мѣчна работа е народътъ отдолу да сваля правителствата. (Къмъ сговориститъ) Като дойдете въ оппозиция, тогава ще разберете това, тогава ще видите колко е мѣчно.

Второ. Искате справедливостъ, искате относително число на гласовѣтъ, получени въ провинцията. Не може да се смѣтне, че партийниятъ деятель въ провинцията е по-силенъ отъ тоя въ централното бюро на партията. Не можете да намѣрите критерий за това. Количеството на избраницитъ въ една околия е относително число. Напр., онзи, който получи 5.000 гласа въ Софийската колегия при 15 мандата, ще вземе, да кажемъ, единъ мандатъ, а другъ въ друга околия, при два мандата, при хиляда гласа сѣщо ще вземе единъ мандатъ. И ние приемаме, че онзи, който е получилъ 5.000 гласа, е петъ пѣти по-силенъ относително отъ онзи, който е получилъ хиляда гласа. Но можете ли да намѣрите критерий за туй? Не можете да намѣрите критерий. Недейте се мѣчи да намѣрите цифровъ критерий, защото моето разбиране е, че цифровъ критерий не може да има. Единъ единственъ критерий има. Една партия, респ. централното бюро, която е едно цѣло, еднакво мислеще и действащо, ще знае да си нареди централната листа съ огледъ значението на партийнитъ деятели. Тя може да постави въ централната листа лица, които не сѣ членове на централното бюро, които сѣ мѣстни деятели, но които иматъ значение. Именно отъ това ще зависи дали централното бюро е действително едно управително тѣло на партията или е една котерия за защита личнитъ интереси на членоветъ на централното бюро. Какъ може да нормирате това съ законъ? Откъдето и да погледнете този въпросъ, той, г. г. народни представители, не издържа критика. Моето мнение е, че не можете да намѣрите такава аритметическа пропорция, за да повдигате авторитетни хора и хора съ партийно значение.

Ето защо, въпрѣки всичкото ми желание, винаги хора, които иматъ партийно значение долу, тѣ да се издигатъ, азъ не мога да приема това предложение. Защото все смѣтамъ — казвалъ съмъ го много пѣти — че колкото и лоши хора да има въ ръководнитъ тѣла на партийитъ, все-таки хората въ централнитъ бюра на партийитъ сѣ първитъ сили на партията, тѣ не сѣ случайно попаднали тамъ хора. Може да има и случайно попаднали хора тамъ, но болшинството не сѣ такива. Ако има такива партии, които не могатъ да групиратъ въ централнитъ си бюра най-първитъ си хора, моето мнение е, че тѣ не заслужаватъ никаква защита не отъ законно гледище, а отъ морално, отъ политическо гледище. И недейте иска съ законъ всичко да уреждате. Ще направите голяма грѣшка, ако се опитате съ законъ да уреждате партийнитъ отношения на хората въ една партия. Ако речемъ да направимъ това, то значи да не знаемъ нито що е политика, нито що е законъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Боянъ Смиловъ.

Б. Смиловъ (нац. л.): Г. г. народни представители! Мисля, че въпросътъ е много важенъ, много сериозенъ. И ако не сте мислили, че може по нѣкакъвъ начинъ да се разстроятъ известни партии, които трѣбва да съществуватъ, . . .

Б. Ецовъ (д): Много вѣрно.

Б. Смиловъ (нац. л.): . . . вие ще достигнете това чрезъ положението, което не отговаря на предложението на г. Иванъ Ангеловъ. Азъ ви моля да се занимаете много сериозно съ този въпросъ.

Демократътъ г. Никола Мушановъ ви разви по единъ изкусенъ начинъ теорията, че централнитъ бюра сѣ единствени власти да опредѣлятъ онѣзи, които ще дадатъ партийното представителство въ Камарата. (Къмъ Никола Мушановъ) Вие, г. ораторе, изнесохте една терминология, която не е въ закона и която за достоинството на Парламента не биваше да изнасяте. Какъ може да дѣлите кандидатитъ за народни представители на мѣстни и централни деятели? Нѣма мѣстни и централни деятели, а има само кандидати за народни представители. Това има. И азъ Ви питамъ сега, ако азъ получа въ София 6.000 гласа при дѣлитель 6.500, кѣде е справедливостта, ако централното бюро не желае да ме постави въ централната листа и тѣзи гласове, дадени за мене, се дадатъ на другъ господинъ, кандидатирани въ друга околия и получатъ тамъ 400 гласа. Но поставенъ отъ централното бюро въ централната листа? При тая Ваша теория и при тая база, която е въ закона, Вие обръщате централнитъ бюра въ едни автократи, които, тъй както се разпредѣлятъ 44-тѣ мандата, ще разпредѣлятъ помежду си шесттъ или седемтъ мандата, които се падатъ на една партия. Вие бъркате въ терминологията, като казвате „мѣстни деятели“ и „централни деятели“. Нѣма такива деятели, а има само кандидати за народни представители. (Къмъ мнозинството) Вие, г. г. народни представители, ще разберете важността на това положение

само тогава, когато дойдете на нашите места в опозиция и когато предоставите на централното ви бюро да определя централната листа. Това е почти невъзможно. Това значи скандал в партията, това значи разстройство в партията. Ами че вие, които поддържате, че парламентарно-конституционният живот непременно се обуславя от съществуването на политическите партии, с това положение вие ще ги разстроите.

Не бива, г. г. народни представители, по никакъв начин да се усвоява това положение. Първоначално, когато чухъ за тази избирателна система, целеше да даде представителство в Парламента на всички политически течения в страната, включително и на тия, които иначе не биха могли да се представят по досегашната изборна система, мислехъ, че разпределянето на така наречените мандати по централна листа ще става най-напредъ от околните, която е взела най-много гласове, и ще върви последователно докато се изчерпят всички околии и докато се стигне определеното число мандати за дадена партия. Но сега какво става? Дадете ли на централните бюро да си редят централните листи, вие ще пренебрегнете всички онѝзи неместни деятели, а граждани, които не заслужават това. Защото не е вѝрно твърдението, че елитът на партията обикновено се крие в централните бюро. Азъ ще ви кажа, че единъ, който може да събере 5.000 гласа в провинцията, може да не е известен за България, но когато дойде тукъ, той ще стане известенъ. Какъ можете тогава да подценявате интелектуална България? Ами тукъ има хора, които ще си отидат по силата на факта, че сѝ стари — ще дойдат млади. Нали по този начинъ, чрезъ младите, които замѝстватъ постепенно старите, се поддържа непреривната връзка?

Азъ ви моля, г. г. народни представители, да се съгласите с предложението на г. Иванъ Ангеловъ, защото иначе ще считаме, че следъ като болшинството се осигурява чрезъ първото разпредѝление по сега съществуващия законъ, вие изкуствено ще вмѝкнете главните в партията и ще ги направите неспособни да си завѝрятъ централни листи и законътъ ви нѝма да постигне целта, която вие гоните.

(Пререкания между Б. Ецовъ и Б. Павловъ)

Председателстващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Кръстю Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): Г. г. народни представители! Централна листа значи избирание на лица чрезъ събиране на гласовете, които сѝ остатъци за едни партии, а пъкъ за други партии могатъ да бждатъ всичките гласове. Така че погрѝшно е мнението на онѝзи, които искатъ да противопоставятъ провинциалните кандидати на централните кандидати. Азъ не съмъ отъ тѝзи, които насърчаватъ паразитизма въ партията, както, за съжаление, имало е случаи въ миналото, когато хора безъ политически активъ и безъ воля и желание да влѝзатъ въ контактъ съ народа, благодарение на връзки нѝкакви-си съ центъра, родство и т. н., чисто и просто сѝ били натрапвани на провинцията и сѝ били избирани отъ провинцията, защото досега не е имало централни листи. Ако този режимъ въ партията продължава, безъ съмнение, може да се срещнатъ пакъ такива аномалии, които, разбира се, не могатъ да бждатъ насърчавани. Но азъ мисля, че може да има една връзка и трѝбва да има такава — новото време я налага. И за опрѝсняване, и за подновяване на стари и на млади, на софиянци и на провинциалисти, тѝ трѝбва да бждатъ въ контактъ съ народа, ако тѝ действително искатъ да правятъ политическа кариера, както я правятъ другаде, а не да се виждатъ съ избирателите само по време на избори. И това трѝбва да се върши, и то е било вършено досега отъ тѝзи, които така сѝ схващали своята политическа задача. Азъ не защитавамъ центъра, защото, право да ви кажа, може да е нескромно, но още не смѝтамъ, че ще бжда въ централната листа; азъ съмъ прекаралъ цѝлия си животъ въ провинцията и съмъ въ непрекъснатъ контактъ съ провинцията...

И. Ангеловъ (нац. л): И отъ провинцията се избирашъ.

К. Пастуховъ (с. д): Да, и отъ провинцията се избирамъ. За васъ може да е лъжа всичко, освенъ ако нѝкой брѝмбаръ ви е влѝзълъ въ главата и вие го гоните. Нелжете мисли, г. г. народни представители, че централната листа ще даде нѝкакви голѝми резултати, за да се вредятъ вътре провинциалисти. Колкото една партия е по-голѝма, толкова по-малко мандати тя ще получи и трѝбва да получи въ централната листа. Инакъ нейната работа е загубена. И тя трѝбва да смѝтне, че е по-добре да получи мандати въ провинцията, защото да получи тамъ 20 мандата е

повече вѝроятнo, отколкото да получи въ централната листа 5 или 6. И, напротивъ, колкото една партия е по-слаба и, следователно, сѝ по-малъкъ шансъ да стигне дѝлителя въ околийската листа, за да вземе отъ тамъ на право мандатъ, толкова повече тя ще разчита на централната листа, за да получи отъ тамъ мандатъ. Но оставете на този центъръ, който има интересъ да събира гласове отъ цѝла България и който е избранъ отъ провинциални представители на своята партия, той да се уреди; той си има своя висшъ партиенъ съветъ, той е въ контактъ съ организациите, сѝ местните деятели и той ще ги нареди. И това става все повече и повече. Вие виждате, че на тѝй нареченитѝ софиянци алаятъ имъ все повече и повече се стѝснява. Тѝ трѝбва да си намѝратъ мѝсто, за да бждатъ пласирани; тѝ трѝбва да бждатъ въ постояненъ контактъ съ околните си, за да бждатъ популярни.

Г. г. народни представители! Ако една малка партия не може да получи въ известно мѝсто достатъчно гласове, за да вземе мандатъ, азъ бихъ питалъ, на какво основание — когато сборътъ отъ гласовете ѝ по цѝла България е 40—50 или 60 хиляди и тѝ ще ѝ дадатъ право на 5 или 10 мандата — на какво основание, казвамъ, единъ който има процентно повече гласове въ провинцията, но недостатъчно, за да вземе мандатъ, да кажемъ сѝ 1.500 или сѝ 2.000 гласа е по-долу отъ дѝлителя, той да се възползува отъ общия сборъ на гласовете, за да вземе мандатъ, когато всички други или болшинството...

Нѝкой отъ дѝлицата: Попѝване става.

К. Пастуховъ (с. д): Разбирамъ, но една частъ отъ гласовете само попѝватъ, а всички други, или една голѝма частъ, биха могли да кажатъ: е добре, но ние не даваме гласовете си за кандидата на Габрово или на Търново, а искаме да ги дадемъ за центъра, и понеже висшиятъ ни партиенъ съветъ е избралъ тогава, на него искаме да ги дадемъ.

Г. г. народни представители! За насъ самата основа е порочна, защото вие не целите да създадете избирателенъ законъ. Тамъ е вашето заблуждение. Още когато говорихъ при генералните дебати, азъ казахъ, че има два въпроса за политическите хора въ България и въ Камарата въ предвечерие на закриването ѝ: въпросътъ за правителството и въпросътъ за избирателната реформа. За насъ единиятъ въпросъ е независимъ отъ другия. Ние искаме избирателна реформа отъ всѝко правителство, сегашно или утрешно, което ще прави избори — да ги направимъ по новъ законъ. Вие сте си турили една идея фиксъ — непременно да рухне Картагенъ, и никой другъ въпросъ не ви интересува.

Н. Мушановъ (д): А васъ ви интересува да си осигурите мандатите по новия законъ.

К. Пастуховъ (с. д): Вие искате нова власт, измислихте триста прилагателни, а не излѝзохте сѝ нѝщо конкретно предъ българския Парламентъ, въ името на което да искате нова власт. Може туй да е вашата политика.

Н. Мушановъ (д): Вчера въ в. „Народъ“ казвате, че васъ ви интересува работническа партия и затуй искате тази система. Насъ не ни интересува партия, а интересите на държавата и народа. Това е разликата между насъ и васъ.

К. Пастуховъ (с. д): А тия, които говорятъ за държавата, най-много ги интересува партията. (Смѝхъ и ржкоплѝскания отъ сговористите)

Н. Мушановъ (д): (Възразява нѝщо)

К. Пастуховъ (с. д): Вие мислите по всѝки въпросъ, а предъ васъ е единъ въпросъ. И вие имате една политика: искате политически фасонъ и, естествено, за васъ политическиятъ фасонъ е по-важенъ отъ избирателната реформа. Ние, които имаме фасонъ, се нуждаемъ отъ избирателна реформа. Ето ви едно противоречие на интереси. Ние имаме една политика, вие имате друга политика. Вие следвайте вашия път, ние ще следваме нашия. Защо искате да споримъ тукъ и да замѝглявате въпроса? Азъ не мога да си представя — казвалъ съмъ го и по-рано — една бждеща Камара да дойде по сегашната избирателна система. За насъ въпросътъ е ясенъ и е решенъ принципно: трѝбва една нова избирателна система, по която да се произведатъ изборите.

А. Малиновъ (д): Въпросътъ е да бждете депутати.

К. Пастуховъ (с. д): Не е въпросът да бъдем депутати, а да бъде представен българският народ, съобразно своята сила, и да се даде възможност на политическите течения...

Н. Мушановъ (д): (Възразява нѣщо)

К. Пастуховъ (с. д): Г. Мушановъ! Азъ не отнемамъ правото на вашата партия, но азъ Ви казахъ — Вие не бѣхте тукъ да го чуете — че въ течение на 8 години вие не подкрепихте нито едно предложение, вие не вдигнахте никога гласъ въ полза на онази избирателна система, която сега изтъквате. И азъ отъ това правя заключение, че вие не търсите избирателна реформа, а търсите лозунгъ да обедините опозицията за борба срещу правителството. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ. Глъчка)

Н. Мушановъ (д): Азъ и Демократическата партия сме създали въ България пропорционалната система. Проекти изобилствуватъ най-много отъ тази страна (Сочи социал-демократитѣ), но проекти по частна инициатива азъ не подписвамъ.

К. Пастуховъ (с. д): Защо ме пресичате? Искате да споримъ ли? (Пререкания)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Н. Мушановъ (д): Ще Ви кажа две думи, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д): Ние не отнемаме вашето право, като партия, да бъдете представени, но и вие нѣмате морално право да потѣпквате другитѣ партии, да ги смѣтате *quartitѣ nѣgligeable* и да мислите, че само вие представлявате интереситѣ на тази държава. Тамъ е разликата между нашата опозиционна партия и вашата опозиционна партия, а не борбата ни противъ правителството. И ние се боримъ срещу това правителство, но ние не можемъ да вървимъ подъ вашето знаме безрезервно. Ние не можемъ да вървимъ по онзи пътъ, по който вие сте тръгнали. Какво има да споримъ тукъ? (Пререкания между демократи и социалдемократи)

Г. Малиновъ често пѣти въ най-критични моменти е стискалъ ръка на г. Цанковъ и други, мотивирайки това съ интереситѣ на държавата. Нѣма да бъдете долни партизани. Не ви е позволено на васъ, голѣми политици, да се нахвърляте срещу една партия само защото тя не иска да върви съ вашето разбиране за борба срещу правителството, не иска да ви бѣде орѣдие. Разберете го, г. Мушановъ!

Н. Мушановъ (д): Азъ искамъ думата за лично обяснение.

К. Пастуховъ (с. д): Моля, позволете ми да свърша. Вие не ме слушахте, когато говорихъ, защото Вие си отидохте.

Н. Мушановъ (д): Не се сърдете: и азъ съмъ Ви давалъ възможност, когато съмъ говорилъ, да ме прекъсвате, и то по четвъртъ часъ.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ съмъ Ви защищавалъ, но Вие никога не сте ми отвърнали по начинъ да разбере, че щадите достоинството на противника си.

Н. Мушановъ (д): Ще се обяснимъ.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ вземахъ думата, за да ви кажа, че жертвата въ централнитѣ листи не е голѣма и нѣма защо апетитно да се нахвърляте върху нея.

Н. Мушановъ (д): Много е малка.

К. Пастуховъ (с. д): Понеже въпросътъ е новъ у насъ, азъ ще ви посоча единъ примѣръ отъ Германия. (Възразжения отъ земеделцитѣ) Да, азъ си служа съ Германия и съ чуждитѣ държави. Азъ не си служа само съ това, което говорятъ въ селото. Азъ чувамъ и въ селото какво се говори, но следя и другаде какво правятъ и къде върватъ хората. Защото смѣтамъ, че и ние ще вървимъ нататъкъ, а нѣма да се връщаме назадъ.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Социалиститѣ въ Германия не вървятъ по вашия пътъ. Тѣ даже ви отричатъ.

К. Пастуховъ (с. д): Насъ, социалиститѣ, никой не ни отрича, но вие единъ други не се признавате и не искате централна листа, защото не знаете кой ще държи мехура.

И. п. Янчевъ (з. в): Вие искате да вземете отъ насъ.

К. Пастуховъ (с. д): Позволете ми да изкажа мисълта си.

Въ Германия, г. г. народни представители, за последнитѣ избори имаме следнитѣ статистически сведения. 487 мандати се взематъ направо; 89 мандата сѣ раздадени по имперската листа.

Нѣкой отъ социалиститѣ: Централната листа.

К. Пастуховъ (с. д): Да. — Състезавали сѣ се около 15 партии и, споредъ най-новата статистика, публикувана въ „Държавенъ вестникъ“, ето ви цифритѣ. Най-голѣмата листа получава 10 мандата отъ централната листа; другитѣ получаватъ: 8, 9, 10, 7, 7, 9, 8, 7, 2, 7, 2, 5, 1. Никой не е получилъ повече отъ 10. Макарь и да е нова у насъ системата, каквото и да говоримъ, азъ не вървамъ, че у насъ ще бѣде по-другъ резултатътъ.

Н. Мушановъ (д): Какъвъ е длѣтелътъ на пропорционалната система въ Германия?

К. Пастуховъ (с. д): Азъ го зная.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Много е голѣмъ. Щомъ на 75.000 население съответствува единъ мандатъ, може да си представите какъвъ е.

Н. Мушановъ (д): (Казва нѣщо)

К. Пастуховъ (с. д): (Къмъ Никола Мушановъ) За това се боримъ, ама вие не ни поддържате, а търсите по старата избирателна система да правите избори.

Н. Мушановъ (д): Ха диверсия, де! Диверсиятъ не спасяватъ хората; тѣ най-малко приличатъ за политикитѣ.

К. Пастуховъ (с. д): Вие никой пътъ не ни поддържате.

Н. Мушановъ (д): Много късно го разбрахте. (Пререкания между демократи и социалисти)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Има думата народниятъ представителъ Христо Силяновъ.

Х. Силяновъ (д. сг): Г. г. народни представители! Безспорно е, че има преимущества и въ едната, и въ другата теза, които се защитиха тукъ. Както е важно непременно да се гарантира участието на онова, което се казва партиенъ елитъ, партийно водителство, сѣщо така е важно пъкъ, отъ друга страна, да се насърчава съревнованието между мѣстнитѣ хора, които, каквото и да приказваме, всѣтаки изнасятъ на плещитѣ си партийната борба и допринасятъ за общия успѣхъ на партията. Струва ми се, че най-добре би било единъ целесъобразенъ и справедливъ синтезъ между единия и другия принципъ.

Струва ми се, отъ друга страна, че предложението на г. Иванъ Ангеловъ страда по-скоро отъ една лоша редакция и би могло, ако бѣде препратено въ комисията, да бѣде поправено. Споредъ моето мнение, можемъ съ пълно спокойствие и гонейки ония цели, които се преследватъ съ създаването на централната листа, да дадемъ едно по-голѣмо представителство на кандидатитѣ отъ централната листа; напр., вмѣсто да бѣде едната трета отъ тѣхъ, да бѣдатъ половината, а останалитѣ мандати да се раздаватъ отъ Софийския окръженъ съдъ на ония кандидати, които процентно съ най-малко гласове не сѣ достигнали длѣтелъ.

Ето защо азъ бихъ формулиралъ такова едно предложение: (Чете) „Мандатитѣ отъ централнитѣ листи се раздаватъ по реда на кандидатитѣ въ тѣхъ, като следъ всѣки единъ прогласенъ отъ централната листа кандидатъ Софийскиятъ окръженъ съдъ дава единъ на сѣщата листа по реда на кандидатитѣ, недостигнали въ избирателнитѣ колегии длѣтелъта процентно съ най-малко гласове.“ Безъ да претендирамъ редакцията да бѣде най-щастлива, азъ бихъ предложилъ нѣщо подобно, което да бѣде разгледано въ комисията, за да му се намѣри една още по-справедлива редакция.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ п. Янчевъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Г. г. народни представители! Единъ мотивъ само къмъ съображенията на ония, които поддържаха предложението на г. Иванъ Ангеловъ, и въ отговоръ на съображенията на г. Пастуховъ и нѣкои други, които казаха, че било несправедливо да не се зачете единъ кандидатъ въ централната листа, а да се предпочете мѣстниятъ деятель, който е загубилъ съ много малко гласове. Смѣтамъ, че на това съображение може да се отговори по следния начинъ. За кандидата въ изборната колегия сж гласували всички български избиратели въ даденото мѣсто безъ разлика, партийни и безпартийни, неутрални, когато за кандидата на централната листа това не може да се каже, защото той е поставенъ въ листата отъ партийните изборни институти и, веднъжъ поставенъ тамъ, избирателитъ за него гласуватъ единъ видъ по задължение и защото не могатъ другояче да постъпятъ. Още повече това е така, защото не се иска даже завѣрка за централните листи.

Ето защо, споредъ мене, по-конституционно е да се предпочете мѣстниятъ деятель, който е вземалъ много гласове, предъ кандидатитъ отъ централната листа, които сж наредени по-наолу. Поради това намирамъ, че предложението на г. Иванъ Ангеловъ е добро.

Сжко така не е лошо и предложението на г. Христо Силяновъ. Азъ моля даже двамата да се споразумѣятъ върху една и сжща редакция.

Н. Мушановъ (д): Г. председателю! Азъ искамъ думата за лично обяснение.

Председателствуващъ А. Христовъ: Ще Ви дамъ думата следъ като гласуваме параграфа.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Личното обяснение има значение за вота.

Председателствуващъ А. Христовъ: Нѣма значение.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Отъ вѣпроситъ, които се повдигнаха въ връзка съ предложението на г. Иванъ Ангеловъ, по моето схващане, не може да се сжди за неговитъ мотиви. Изнася се едно обвинение и то съвсемъ неоснователно — че се толерира бошинството, властта и т. н. ! Принуденъ съмъ да заявя, че абсолютно никакви партийни съображения не сж ме ръководили при внасянето на този законопроектъ. (Оживление върѣдъ лѣвицата) Вие живѣте съ подозрения, но азъ зная, че ако днесъ съмъ тукъ (Сочи дѣсницата), утре съмъ отатъкъ. (Сочи лѣвицата)

Б. Ецовъ (д): Дѣлата Ви говорятъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Голкозъ Ви стига акълътъ.

Б. Ецовъ (д): А Вашиятъ не стига и толкозъ. Затова ни разсипахте.

М. Мотевъ (д. сг): Мълчи, бе! Ама си тиквеникъ!

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Преди да се рша да внесе този законопроектъ, за менъ лично бѣше сложенъ вѣпросътъ, доколко бошинството ще ладе вота за такъвъ законопроектъ, който, очевидно, го лишава отъ известни предимства за мандати. (Нѣкои отъ демократитъ се смѣятъ) Вие се смѣте, но за мене това е фактъ.

Н. Мушановъ (д): Друго си мислимъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вотътъ, който бошинството ладе досега, е доказателство, че то е пренебрегнало своитъ лични интереси, че се е ръководило изобщо отъ голѣмия държавенъ интересъ, който ни налага да внесемъ тая реформа.

Каза се, че бошинството не се интересувало отъ този вѣпросъ, защото тежко и горко му, ако чака да печели мандати отъ централните листи.

И. Ангеловъ (нац. л): Така е.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Така е, г. Ангеловъ, но при едно предположение — че това бошинство се е осигурило да бѣде винаги бошинство. А въ живота не е така.

И. Ангеловъ (нац. л): Г. Ляпчевъ! Не сме вчерашни. Произвеждали сме избори съ Васъ — знаемъ какво е. Съ този законъ, както го гласите, ще имате най-малко 175 мандати.

С. Мошановъ (д. сг): Дай, боже!

И. Ангеловъ (нац. л): Обзалагамъ се.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Благодаря Ви за това, обаче не ми е изпила ума кокошка, за да смѣтамъ, че ще бѣдемъ винаги бошинство. Съвсемъ други съображения сж ме ръководили.

Та каза се отъ нѣкои, че бошинството не се интересувало отъ този вѣпросъ, защото нѣмало какво да чака отъ централната листа. Вѣпросътъ засѣга опозицията, която ще чака мандати отъ централната листа. И започна се атака отъ опозицията, за да се разстрои законопроектътъ. Така схващамъ положението.

И. Ангеловъ (нац. л): Какъ може да се мисли такова нѣщо!?

Г. Петровъ (нац. л): Какъ ще се разстрои?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ще ви кажа. Изслушайте ме!

И. Ангеловъ (нац. л): Ще се разстроятъ партиятъ, но не и законътъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля. — Ние целимъ да засилимъ партиятъ, а вие казвате, че законопроектътъ ще ги разстрои, ако не възприемемъ вашия корективъ. Защо мислите така, г. Ангеловъ? Партията е или дисциплинирана, или деморализирана. Колкото и много гласове да има, ако е деморализирана, нищо не струва. Но ако е дисциплинирана, макаръ да има малко гласове, нейната политическа стойностъ е голѣма. Вие ще забележите, че въ парламенти съ 600 депутати партии съ 10—15 депутати по много причини иматъ известно значение, а партии съ 60—70 депутати нѣматъ това значение.

И. Ангеловъ (нац. л): Така ще е, ако сж 70 депутати съ 70 мнения.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Зависи отъ лицата, зависи отъ моралната дисциплина. (Възражения отъ лѣвицата) Една политическа партия, която не ще може да подбере своитъ по-първи хора за централната си листа — не е нужно обезателно да бѣдатъ хора отъ централното бюро, въ провинцията има хора, които се сочатъ като първенци — такава партия, споредъ мене, се е самоуниожила. Тя ще гледа чисто дребнаво, котерийно на работитъ и не може да има успѣхъ; тя ще се деморализира. И воли-телътъ на една партия е длъженъ да бѣде много внимателенъ спрямо лицата въ провинцията.

И. Ангеловъ (нац. л): Да, ама като има 5—6 души, че не знаешъ кого да туришъ? Вижте действителността, г. Ляпчевъ!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не мога да воля споръ съ човѣкъ, който е лично заинтересованъ.

И. Ангеловъ (нац. л): Не е вѣрно, че съмъ заинтересованъ, защото, г. Ляпчевъ, азъ съмъ гарантиранъ въ централното бюро, пкъ, ако щешъ, ще догоня и дѣлители макаръ да го издигате.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Толкова по-хубаво.

И. Ангеловъ (нац. л): Лично за себе си не педирамъ, лична кауза не търся, но съмъ партийенъ човѣкъ и защото живѣя съ партията, смѣтамъ, че вашиятъ законопроектъ така както е ще разстрои партиятъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А пкъ азъ смѣтамъ, че като сте човѣкъ, така силенъ и горе, и особено долу, ще съумѣете да докажете на вашитъ другари, че, напр., Х въ Хасково трѣбва непременно да се постави въ централната листа, макаръ да не е въ централното бюро, по тѣзи или онѣзи съображения.

Б. Смиловъ (нац. л): Ама какво губите, ако тоза стане по обратенъ редъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако не успѣете да направите тоза спрямо една личностъ отъ провинцията

която заслужава да бъде вписана въ централната листа, тежко и горко на партията ви — нѣмате партия.

И. Ангеловъ (нац. л): Не е въпросъ за Х и У, а за принципа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Второ. Много печално ще бъде, ако избирателитѣ сѣ лишени отъ чувство на партийностъ, което обединява партията въ лицето на нейнитѣ по-първи хора. Въ такъвъ случай тая партия е въ пълна дезорганизация.

Трето. При централна листа може ли да става споръ, че партийнитѣ гласове сѣ не за тогова или оногова, а за партията, която опредѣля лицата въ централната листа? Ако това не се разбере, абсолютно нищо не може да се разбере отъ този законопроектъ. Ако това не се приложи, вие, които казвате, че партията ще се разстроитъ, трѣбва да знаете, че тѣ сѣ разстроени въ такъвъ случай. Съ това, което се постановява сега, дава имъ се възможностъ да се устроятъ.

И. Ангеловъ (нац. л): Какъ ще се устроятъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Съ редъ.

И. Ангеловъ (нац. л): Съ диктатура отгоре.

С. Мошановъ (д. сг): Нали има конгреси?

И. Ангеловъ (нац. л): Конгреситѣ сѣ уряджиство.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Има диктатури съ произволи и съ физически насилия, но има и диктатури съ убеждения. Диктатуритѣ съ убеждения сѣ наложителни: тамъ е прогресътъ, и не може да бъде иначе.

Това е, тъй да се каже, идейната страна на въпроса.

Но въпросътъ има и практическа страна. Миражъ е да се смѣта отъ която и да е партия, че чрезъ централната листа ще може да гарантира на Стояна или Драгана, отъ не зная коя околия, да стане народенъ представител, наравно съ най-първитѣ хора отъ партията. Шансътъ тамъ е много малъкъ, почти изгубенъ, особено за по-големитѣ партии. И азъ любозителствувамъ да видя какъ отъ това гласуване, което ще стане по този въпросъ, хората преценяватъ своитѣ собствени партии, какъ тачатъ идеитѣ, на които служатъ, ако не служатъ на дребнави, егоистични интереси. И въ последния случай съжалявамъ този човѣкъ, който се занимава съ политика и смѣта, че допринесъ нѣщо, ако има предъ видъ материалната, а не идейната, моралната страна на депутатския мандатъ.

Б. Смиловъ (нац. л): Такъвъ мотивъ, материаленъ, никой не е изнесълъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля, азъ разсѣждавамъ.

И. Ангеловъ (нац. л): Г. Ляпчевъ! Вие сте народенъ представителъ отъ 30 години и, благодарение на това обстоятелство, стигнахте до най-големия мѣсто въ България. Какъ щѣхте да го достигнете, ако нѣмахте една организация, която да Ви докара до туй положение?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Щомъ ми задавате въпроса лично, ще Ви кажа. Азъ съмъ служилъ на партията, безъ да искамъ да ставамъ депутатъ, безъ да искамъ да ставамъ секретаръ на партията — когато тя е била отъ 5 члена, макаръ да ми се е предлагало — безъ да искамъ да добивамъ научови пера. Азъ винаги съмъ служилъ въ партията като редникъ — и днесъ само като такъвъ служа, и всѣкога ще служа като такъвъ (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ), защото само тамъ е моето морално удовлетворение. Никого не ме е блазила суетността: дребнавитѣ печалби на суетността и на не знамъ какво си не могатъ да възнаградятъ моя трудъ и моитѣ жертви. Друго поприще бихъ избралъ, ако да не бѣха известни идейни възгледи, които сѣ ме движили въ живота и въ борбата за които — помнете го добре — най-големо удовлетвение съмъ намиралъ, а не въ печалбата. И ако Богъ даде да пожия още нѣколко години, азъ ще бъда удовлетворенъ, когато, водейки борбата, бъда не само отсамъ (Сочи дѣсницата), но и отатѣкъ (Сочи лѣвицата). Тамъ е моето морално удовлетворение — това да го знаете.

Б. Смиловъ (нац. л): Г. Ляпчевъ! Само една дума. — Едно време бѣхте ми казали: „Г. Смиловъ! Азъ съмъ корм-

чията на седемъ платна, а не на едно“. Обърнете се натакъ и това, което ни казвате, кажете го тамъ. (Сочи дѣсницата)

Министъръ В. Молловъ: Щомъ е много голѣма гемията, трѣбватъ седемъ платна!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г-да! Ако съмъ успѣлъ да карамъ една гемия съ седемъ платна шестъ години, каралъ съмъ я за доброто на страната.

Сега да се върнемъ на въпроса. Предложението на г. Ангеловъ, независимо отъ това, разстройва всѣкава идейностъ въ законопроекта, не спомага за затвърдяване партийната дисциплина, . . .

Б. Смиловъ (нац. л): Не е вѣрно туй.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: . . . а въ сѣщностъ то създава само миражи — хората да мислятъ, че ще спечелятъ нѣщо отъ него, ако то се приеме. Тѣзи, които сѣ достойни, иматъ възможностъ, чрезъ собствената си партия и чрезъ управлението да достигнатъ тия резултати — иначе губи самата партия. Но има и друга мѣжнотия — техническата; тя е грамадна. Какъ ще опредѣляте тия работи? Отъ която страна и да погледнете на този въпросъ, предложението на г. Ангеловъ, както и всѣко друго подобно предложение въ връзка съ законопроекта, е несъстоятелно.

Б. Смиловъ (нац. л): Предложението не засѣга основния принципъ на законопроекта.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ моля народното представителство да не се води по миражи, да не унижава своето морално схващане по този голѣмъ въпросъ, който ни занимава сега, и да го издрѣбнява въ отдѣлни лични интереси, а да го разгледа и вотира отъ гледна точка на общия интересъ, за да се постигне заздравяването на нашитѣ партийни организации, представляването въ Парламента и на хора, излѣзли прѣко изъ сѣдцата на самото население, както и даването възможностъ на по-виднитѣ хора да бждатъ винаги тукъ, въ Парламента. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Ще се гласува.

Моля, които приематъ направеното предложение отъ народния представителъ г. Иванъ Ангеловъ, както се прочете и разви, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Моля, които приематъ § 22, който става § 20. . .

И. п. Янчевъ (з. в): Има предложение и отъ г. Христо Силяновъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Г. Силяновъ не ми е далъ предложението си.

И. п. Янчевъ (з. в): Какъ да не го е далъ?! Той направи предложението.

Председателствуващъ А. Христовъ: Какво е това недо-вѣрие къмъ председателството?! Г. Силяновъ разви предложението си, но не ми го е далъ. Да ми се даде писмено.

И. п. Янчевъ (з. в): Никѣде не е казано, че едно предложение трѣбва да бъде направено непременно писмено. Вие трѣбва да го гласувате, макаръ и да не е дадено писмено.

Х. Силяновъ (д. сг): Ето, давамъ предложението си писмено. (Дава предложението си на разсѣленъ, за да го занесе на председателствувания)

И. Ангеловъ (нац. л): (Къмъ сговориститѣ) Вие гласувате, но когато дойдете при насъ, тогава ще се удриете въ главата, тогава ще викаете: какво направихме?! (Възражения отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Предложението на г. Христо Силяновъ е следното: (Чете) „Къмъ § 20 да се прибави следната нова алинея, пета: „Мандатитѣ отъ централнитѣ листи се раздаватъ по реда на кандидатитѣ въ тѣхъ, като, следъ всѣки единъ прогласенъ отъ централната листа кандидатъ, Софийскитѣ окръженъ сѣдъ дава единъ на сѣщата листа по реда на кандидатитѣ, недостигнали въ избирателнитѣ колегии дѣлителя процентно съ най-малко гласове“.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. г. народни представители! По същите причини, които изтъкнах по повод предшествуващото предложение, не мога да се съглася да приема и това предложение.

Председателстващ А. Христов: Ще се гласува.

Които приемат направеното предложение от г. Христо Силянов, моля, да вдигнат ръка. Малцинство, Събраниято не приема.

И. п. Янчев (з. в): Приема, приема — мнозинство е. (Възражения отъ сговориститъ)

Председателстващ А. Христов: Които приемат § 22, който става § 20, както се докладва, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство. Събраниято приема.

Докладчик Х. Стоянов (д. сг): § 23 става § 21. (Чете) „§ 21. Въ чл. 123 следъ думата „сжда“ се прибавя „по чл. 120“.

Къмъ същия членъ се прибавя и следната алинея:

Софийският окръженъ съдъ тоже изпраща до председателя на Народното събрание опредѣлението си по чл. 121, заедно съ всички други изборни книжа“.

Председателстващ А. Христов: Които приемат § 23, който става § 21, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Х. Стоянов (д. сг): § 24 става § 22. (Чете) „§ 22. Въ чл. 137 цитираният членъ „65“ става „65а ал. I и 65г“, а цитираният въ същия членъ членове „111—125“ ставатъ „111—120“.

Къмъ същия членъ се прибавя следната

Забележка. Чл. чл. 65а и следващитъ, 113 и 115 — 120 се прилагатъ само доколкото говорятъ за околийскитъ листи“.

Председателстващ А. Христов: Които приемат § 24, който става § 22, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Докладчик Х. Стоянов (д. сг): § 25 става § 23. (Чете) „§ 23. Следъ чл. 177 се прибавя следниятъ новъ членъ:

Чл. 177а. Който, съ намѣрение да повреди на нѣкоя листа, печати, разпространява или оставя въ тъмната стаичка бюлетини съ нейния цвѣтъ, които съдържатъ повече имена отъ допустимитъ въ съответната избирателна колегия (чл. 115 г. 3), или други имена вънъ отъ утвърдената околийска листа съ този цвѣтъ (чл. 115, т. 4), или същитъ имена, но не по реда на утвърдената кандидатна листа въ тая колегия (чл. 115, ал. 2), или въобще бюлетини съ нейния цвѣтъ, които сж недействителни или които даватъ възможностъ да се знае какъ е гласувалъ избирателтъ, се наказва съ тъмниченъ затворъ не по-малко отъ 3 месеца и съ глоба отъ 50.000 л.

Ако следствие на тѣзи действия листата изгуби нѣкой мандатъ или вследствие на тѣхъ пропадне кандидатъ отъ нея, който иначе би билъ избранъ, то лицата, които сж организирали печатането или разпространяването на тѣзи бюлетини, се наказватъ съ тъмниченъ затворъ не по-малко отъ 1 година и съ глоба отъ 10.000 до 100.000 л.“

Председателстващ А. Христов: Които приемат § 25, който става § 23, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство. Събраниято приема.

Има направено предложение отъ г. Гавалюговъ за новъ параграфъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Азъ моля вносителя да си оттегли предложението.

С. Мошанов (д. сг): Той иска да се прибави само едно изречение.

Председателстващ А. Христов: Това е друго предложение. Настоявате ли, г. Гавалюговъ, на Вашето предложение?

И. Гавалюгов (д. сг): Оттеглямъ го.

Председателстващ А. Христов: Има думата народниятъ представител г. Стоянъ Никифоровъ,

С. Никифоров (д. сг): Г. г. народни представители! Моля г. докладчика да даде едно разяснение за единъ

евентуаленъ случай, който би се явилъ при изчисление на мандатитъ. Не е въпросъ за текстъ въ закона, а е въпросъ за ръководство при изчисление мандатитъ отъ респективнитъ окръжни сѣдилища.

Както при околийскитъ листи, така и при централната листа полученитъ действителни гласове се дѣлятъ последователно на 1, 2, 3, 4, 5, 6 и т. н., за да се добиятъ мандатитъ по реда, указанъ по закона. Евентуално, обаче, могатъ да се получатъ равни остатѣци при две различни листи.

Д. Бъров (д. сг): Може, защото се дѣлятъ на различни числа.

С. Никифоров (д. сг): Азъ питамъ: тогава кому ще принадлежи мандатътъ? При първия случай, понеже се дѣлятъ различни числа на еднакви дѣлители, не може да има еднакви резултати. Но когато се продължи да се дѣлятъ числата по-нататкъ на 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, особено за централната листа, възможенъ е тогава такъвъ резултатъ: две различни листи да получатъ нѣкъде при дѣленията еднакви остатѣци.

Д. Каранешев (д): Това е изключено, това е невъзможно.

С. Никифоров (д. сг): Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че е отъ полза г. докладчикътъ да даде едно такова тълкуване, което да послужи като ръководство; че при равни остатѣци, мандатътъ се дава на листата, получила повече гласове. Това ще бѣде най-справедливо.

Докладчик Х. Стоянов (д. сг): Не може и да бѣде другоаче, г. Никифоровъ. Мандатътъ ще получи тая листа, която е получила най-много гласове.

Председателстващ А. Христов: Има думата народниятъ представител г. Никола Мушановъ за лично обяснение.

Н. Мушанов (д): Г. г. народни представители! Само нѣколко думи ще кажа. Смѣтамъ, че бихъ манкиралъ на своя дѣлътъ, ако не отговоря на ония въпроси, които отпави г. Пастуховъ.

Нѣма нищо по-полезно за Парламента отъ това да се състезаватъ въ него гледищата на двама противници, принадлежащи къмъ различни партии. Но трѣбва да кажа на г. Пастухова, че въ цѣлата си толкова годишна действителностъ въ Парламента азъ не помня да съмъ се обърналъ нѣкога къмъ него или къмъ други съ неприлични думи или да съмъ се отнесълъ грубо къмъ партии. И сега така направихъ. Отъ наше гледище широкитъ социалисти не сж прави, като одобряватъ новата изборна система. Становището на широкитъ социалисти по тая изборна реформа просто ни учудва.

Д. Нейков с. д): И обратното: ние пъкъ се учудваме на вашето становище.

Н. Мушанов (д): Разбира се, и обратното, но и вие ще търпите нашето становище така, както ние търпимъ вашето.

Значи, ние сме двама противници, които има да изяснятъ гледищата си. Въ една полемика, която водихме съ в. „Народъ“, вие признахте, че васъ ви интересува само съ нѣколко мандата да бѣде представена партията ви въ Парламента. А насъ ни интересува друго нѣщо. Има начинъ силната управляваща партия да си осигури болшинство и същевременно да се даде справедливо представителство на по-слабитъ партии и безъ тая изборна реформа, която, споредъ нашето схващане, при голѣмия дѣлителъ и при затрудненитъ коалиции, ще дава прѣкомѣрно болшинство на управляващата партия и невъзможностъ на опозицията, когато иска, да се сплоти противъ единъ режимъ и да го свали. Това е нашето интимно убеждение. Азъ казахъ, че вие, широкитъ социалисти, предпочитате нѣколкото си мандати и се отказвате да сътрудничите на опозицията въ ония случаи, които ще се представятъ въ нашата страна, когато опозицията трѣбва да се обедини, да направи коалиция, за да свали една власт. Азъ смѣтамъ, че е погрѣшно вашето становище и че у васъ взематъ връхъ и диктуватъ повече партизанскитъ интереси, отколкото държавнитъ интереси.

Но г. Пастуховъ казва: „Вие никога не сте били за пропорционалната изборна система“. Ако г. Пастуховъ ни уважава тождо, колкото ние го уважаваме, той не трѣбваше да каже тия думи. Ние, демократитъ, отъ които има

хора, които сега сѣ на министерската маса, навремето сме били родоначалниците на пропорцията въ България и я прокарахме.

Я. Сакъзовъ (с. д): Винаги съ резерва.

Н. Мушановъ (д): И сега съ резерва, господине. Изслушайте ме, и сега ще Ви кажа, че съ резерва сме за пропорцията. Когато се прокарваше пропорцията за цѣлата страна отъ министъръ Людскановъ, ние бѣхме най-резервиранитѣ, защото смѣтахме, че е опасно да се хвърляме въ една такава реформа въ бурнитѣ години, въ които бѣхме, въ каквито сме и сега. И сега пакъ съ резерва сме за пропорцията. (Възражения отъ социалдемократитѣ) Ние смѣтаме, че избирателнитѣ колегии трѣбва да избиратъ по 10 или 11 народни представители, за да има правителството едно здраво болшинство и да иматъ възможностъ по-силнитѣ опозиционни партии да получатъ представителство, но не и партиитѣ, които получаваха по силата на стария избирателенъ законъ 3—4 мандата въ царството и които сега ще се борятъ да достигнатъ дѣлителя за централната листа. Тая система ще даде възможностъ на опозицията, като бѣде сплотена, да се бори срещу даденъ режимъ и да го сваля.

Нѣкой отъ лѣвицата: Това може да стане и по днешната система.

Я. Сакъзовъ (с. д): Нѣма никаква разлика. Сега пѣкъ ще се борите да вземете мандати и по централната листа.

Н. Мушановъ (д): Оставете ме сега да споря съ г. Пастухова. Съ Васъ по другояче се разбираме.

Та, г-да, да се разберемъ по тоя въпросъ. Моето схващане е, че широкитѣ социалисти одобряватъ тоя законопроектъ доколкото той имъ гарантира нѣколко представители въ Камарата; друго не ги интересува. Ние, вѣрно е, искаме да бѣде представена опозицията, но не по единъ избирателенъ законъ, който въобще ограничава борбата на опозицията срещу властта. Практиката ще покаже кой е кривъ и кой е правъ. Ако вие се борите срещу голѣмия дѣлителъ, вие бихте били прави. Даже 5-6 хиляди гласа да получи коалиционната листа пакъ не ще може да достигне дѣлителъ. А по държавната листа опозиционнитѣ партии ще получатъ най-много по 6-7 мандата въ Народното събрание.

А защо не сме искали да подпишемъ предложението на г. Пастухова за възстановяване старата пропорционална система? Вие тукъ отъ многогодишната си парламентарна практика знаете, че ние подписа си подъ частни законодателни предложения, подъ предложения, внесени по частна инициатива, не слагаме. Азъ мога да ви заявя, че досега не съмъ сложилъ моя подписъ подъ нито едно частно предложение.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Сложилъ си, сложилъ си! Подъ декларацията, напимѣръ.

Н. Мушановъ (д): Да, по декларацията не е законодателно предложение. (Смѣхъ) Нашето гледище е: по въпроси, които правителството трѣбва да решава, частни предложения да не подписваме. Ние смѣтаме, че е много да се избиратъ въ единъ окръгъ по 25-30 души народни представители. И сега поддържаме, че е много. Смѣтаме, че сега може да се опредѣли едно сръдно число 10—11 мандати въ колегия, както сме поддържали и по-рано. Тая система е все по-добра, отколкото тая, която сега поддържате вие. Недейте, следователно, да ни обвинявате въ недобросъвестностъ затуй, че не сме за оная система, която вие искате.

Заклучавамъ. На васъ може най-добре да ви уйдисва тая система, защото тя може да ви даде 4 души депутати.

Д. Нейковъ (с. д): Думата не е за нѣкаква ваша или наша система, а за възстановяване на старата пропорционална система по окръжи.

Н. Мушановъ (д): И на това Ви възражамъ. Възстановяване на старата избирателна система по окръжи значи да се избиратъ въ нѣкои окръжи по 30 души народни представители.

К. Лулчевъ (с. д): А вие това не го желаете?

Н. Мушановъ (д): Това не го желаемъ и сега.

К. Лулчевъ (с. д): Кажете, че не го желаете.

Н. Мушановъ (д): Казахъ го, не го чухте.

К. Лулчевъ (с. д): Не съмъ глухъ. Вие отричате пропорционалната система по окръжи.

Н. Мушановъ (д): Азъ ви казвамъ положително какво искаме ние и какво намираме, че ще бѣде по-полезно. А вие, понеже знаете, че е невъзможно да се възстанови пропорционалната система, както вие я искате, затуй приемете сега тая нова система, която може да ви гарантира само 4 мандата, като мислите само за вашата партия, а не мислите за държавата. Вѣрно е, че ние мислимъ да сваляме правителството, че не сме доволни като васъ само отъ нѣколко мандата. Ние искаме да свалимъ правителството сега, . . .

Я. Сакъзовъ (с. д): Утре ще видимъ.

Н. Мушановъ (д): . . . както и пасъ следъ това други ще искатъ да ни свалятъ. Не искаме като васъ да имаме 4 мандата, и оттамъ нататъкъ да не искаме да знаемъ какво ще става съ България. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ и демократитѣ)

К. Пастуховъ (с. д): Азъ протестирамъ. Това е инсинуация. Не Ви прилича. Ние сме дали доказателства, че не се боримъ за партията си и за мандати, а се боримъ за държавата. Вие не сте дали толкова доказателства за това, колкото ние сме дали.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г-да! Не желая да навлизамъ въ тая разпра — считамъ я за ликвидирана.

Понеже времето е напреднало, моля Народното събрание да се съгласи да гласува на трето четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за държавенъ контролъ върху застрахователнитѣ предприятия и следъ това да вдигнемъ заседанието.

Р. Василевъ (д. сг): Законопроектътъ не е готовъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Щомъ не е готовъ, да се вдигне заседанието, като въ дневния редъ за утре се поставятъ на първо мѣсто на трето четене приетитѣ днесъ на второ четене законопроекти.

Д. Апостоловъ (д. сг): Да се постави на дневенъ редъ спогодбата съ захарнитѣ фабрики.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: По въпроса за захарнитѣ фабрики. По сведенията, които имамъ отъ г. министра на земледѣлието, нѣма нужда отъ никакъвъ законъ затуй, защото спорътъ бѣше съ „Българска захаръ“, а тя доброволно се съгласява тъй също да внесе на разположение на Министерството на земледѣлието, както другитѣ внасятъ, по 100 л. на всѣки тонъ цвекло. Съ това въпросътъ се разрешава.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Решението на управителния съветъ на „Българска захаръ“ е друго. Тя има културенъ фондъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Бешковъ! Азъ имамъ това сведение отъ г. министра на земледѣлието. Имамъ още дни — г. министърътъ ще дойде тукъ и ще си каже думата.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Ами законопроектътъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: При това сведение, което е долетѣло до мене, намирамъ, че законопроектътъ е ненуженъ, защото законопроектътъ има смисълъ, ако нѣкоя отъ захарнитѣ фабрики не възприеме да дава по 100 л. на тонъ цвекло за фонда, който ще бѣде на разположение на Министерството на земледѣлието.

С. Яневъ (с. д): Нѣкои отъ захарнитѣ фабрики, които не сѣ заинтересовани въ износа, се задължаватъ съ законопроекта да правятъ вноски въ фонда задължително, а тамъ е несправедливостъта.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е добре, ще видимъ; като дойде г. министърътъ на земледѣлието, ще говоримъ.

Председателстващъ А. Христовъ: Предлагамъ за утрешното заседание следния дневенъ редъ:

Трето четене законопроектитъ:

1. За измѣнение и допълнение на избирателния законъ.
2. За измѣнение и допълнение закона за държавния контролъ върху частнитъ застрахователни дружества.

Второ четене законопроектитъ:

3. За разрешаване на Столичната община да сключи заемъ и пр.
4. За пояснително тълкуване на чл. 1 отъ спогодбата Молдовъ—Кафандарисъ.

Одобрение предложенията:

5. За одобрение VI-то постановление на Министерския съветъ отъ 16. II. 1931 г., проток. № 12.

6. За одобрение I-то постановление на Министерския съветъ отъ 20. II. 1931 г., прот. № 14.

7. За опрощаване 15.261.416-81 л. дължими данъци и пр.

8. За опрощаване 6.413.032-15 л. дължими по изпълнителни актове и пр.

9. За одобрение постановленията на Министерския съветъ: II-то — отъ 2 юний 1930 г., прот. № 30 и VIII-то отъ 13. VIII. 1930 г., протоколъ № 46 и пр.

10. За освобождаване отъ мито 2.000 унции бубено семе.

11. За продължаване срока за временно внесенитъ празни сѣдове за износъ на вино и пр.

Първо четене законопроектитъ:

12. За учредяване фондъ при Б. з. банка за насърчение производството на захарно цвекло.

13. За откупуване ж. п. линия Крумово—Станимака.

14. За разрешаване на Карнобатската община да сключи заемъ.

Второ четене законопроектитъ:

15. За допълнение буква „г“ на чл. 5 отъ закона за пенсията за изслужено време.

16. За допълнение закона за заселване бѣжанцитъ и пр.

Първо четене законопроектитъ:

17. За освобождаване отъ мито гладка галванизирана тель и пр.

18. За измѣнение и допълнение закона за подпомагане пострадалитъ отъ обществени бедствия.

19. За измѣнение чл. 94 отъ закона за подобрене земедѣлското производство и пр.

20. За тълкувателенъ законъ къмъ закона за уреждане на личнитъ ипотечарни заеми и пр.

21. За опрощаване такси отъ превозъ на пътници, багажъ и стоки, съ които сѣ начетени началници на временно владѣнитъ ж. п. линии въ новитъ земи.

22. За освобождаване отъ вносно мито и общински налогъ внесенитъ отъ Съюза на популярнитъ банки 500 каси стѣкла и пр.

23. За нормиране ценитъ на предметитъ отъ първа необходимостъ.

24. Докладъ на прошетарната комисия по всички списъци.

Второ четене законопроектитъ:

25. За възнаграждаване съ народни пенсии Тодоръ Г. Влайковъ и Мария Абрашева.

26. За измѣнение чл. 138 отъ закона за тютюна.

Които приематъ тоя дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 ч. 33 м.)

Подпредседатели: | **А. ХРИСТОВЪ**
| **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретарь: **Г. КРЪСТЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.

Стр.

Отпускъ, разрешенъ на народнитъ представители:

Владимиръ Начезъ, Василъ Александровъ,
Стойне Чакръкчийски, Тома Константиновъ,
Борисъ Ецовъ и Стришимиръ Георгиевъ . . . 1873

Предложения: 1 За одобрение I-то постановление на

Министерския съветъ, взето въ заседанието му
отъ 20 февруарий 1931 г., протоколъ № 14

(Съобщение) 1873

2. За одобрение VI-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 16 февруарий 1931 г., прот. № 12. (Съобщение) 1873

Законопроекти: 1. За разрешаване на Столичната община да сключи заемъ отъ Българската централна кооперативна банка за строежа на Рилския водопроводъ. (Първо четене — приемане) 1873

2. За измѣнение и допълнение на избирателния законъ (Второ четене — приемане) 1874

Дневенъ редъ за следващото заседание. 1904